

HAK TEMELLİ YEREL POLİTİKA BAĞLAMINDA BEYOĞLU'NDAKİ GÖÇMENLER: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Hatice Kurtuluş | Deniz Yüksekler | Esra Kaya Erdoğan



HAK TEMELLİ YEREL POLİTİKA BAĞLAMINDA BEYOĞLU'NDAKİ GÖÇMENLER: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Hatice Kurtuluş | Deniz Yüksekler | Esra Kaya Erdoğan

Yazarlar

Hatice Kurtuluş
Deniz Yüksekler
Esra Kaya Erdoğan

Fotoğraflar

Proje ekibi

İstanbul, 2022

TÜSES Türkiye
Sosyal Ekonomik Siyasal
Araştırmalar Vakfı

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
DERNEĞİ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ

Esentepe Mah. Büyükdere Cd.

No.: 100 Kat: 3 Şişli/İstanbul

Tel: 0 533 305 67 57

tuses@tuses.org.tr

www.tuses.org.tr

Bu araştırmanın telif hakları saklıdır. TÜSES (Türkiye Ekonomik Sosyal Siyasal Araştırmalar Vakfı)'nın izni olmadan bu çalışmanın hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Bu çalışmada belirtilen görüşler araştırmacılara ait olup, TÜSES ve Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'nin kurumsal görüşlerini yansıtmaz. Bu çalışmayla ilgili her türlü alıntıda kaynak gösterilmesi zorunludur.

İçindekiler

Grafikler Listesi	5
Şekiller Listesi	6
Tablolar Listesi	7
Teşekkür	8
Sunuş	9
Yönetici Özeti	10
Giriş	13
Konu ve Amaç.....	13
Yöntem	14
Araştırmanın Kapsadığı Göçmen Grupları	16
Raporun Planı	26

Bölüm 1

Beyoğlu'nda Yabancı Göçmenlerin Yerleşme / Mekânda Tutunma Dinamikleri	27
Tarihsel Arka Plan: Göçmenlerle İnşa Olan İstanbul'da Beyoğlu'nun Göç Tarihi	29
Göçmenlik Ağları ve Mekânsal Hareketlilik.....	32
Düzensiz Göçmenlerin Yerleşmesinde Bir Olumsal Unsur Olarak "Kamusal Kayıtsızlık"	35
Beyoğlu'nda Kayıt Dışı ve Yasa Dışı Emek Piyasası ve "Kamusal Kayıtsızlık".....	37
Mekânda Tutunmada Olumsal Bir Unsur Olarak Formel-Enformel ve Yasa Dışı İşlerde İstihdam Olanağı	41
Beyoğlu'nda Yaşayan Göçmenlerin Kent İçi Hareketlilik Potansiyelleri.....	44
Beyoğlu Göçmen Sahasında Bina ve Konut Dokusunun Niteliği ve Göçmenlerin Barınma Koşulları.....	44

Bölüm 2

Göçmenlerin Yerleşme Dinamikleri: Fiilen ya da Resmen İkamet	49
Yabancıların İkamet İşlemlerinde Bürokratik Engeller ve Resmi İşlemlerde Keyfilik.....	51
Mekândaki Varlığı Somut Ama Kâğıt Üzerinde Görünmez Olanlar: Beyoğlu'nda Düzensiz Göçmen Gerçekliği.....	53
Beyoğlu'nda Farklı Göçmen Grupları Arasında Etkileşim, Rekabet ve Çatışma	55
Göçmen Karşıtlığı ve Sosyal Dışlama.....	56
Göçmen Karşıtlığını Azaltan Bir Unsur Olarak "Temas".....	58
Yardımlaşma ve Dayanışmaya Rağmen Kırılgan Komşuluk İlişkileri.....	59

Bölüm 3

Göçmenlerin Kamusal Hizmetlere ve Temel Haklara Erişimi	61
Sağlık.....	63
Çalışma Hayatı	69
Çocukların Temel Haklardan Yararlanması.....	76
Kamusal Mekânın Kullanımı.....	81

Bölüm 4

Beyoğlu'nda Göçmenlere Destek Mekanizmaları	85
Sivil Toplum Kuruluşları ve Bireysel Gönüllüler	87
Kamu Kurumları: Yerel Yönetimler, Merkeze Bağlı	
Taşra Teşkilatları ve Muhtarlıklar	92
Göçmen Grupların Öz Örgütlülükleri ve Enformel Ağlar	96

Bölüm 5

Değerlendirme ve Politika Önerileri	101
Ulusal Düzey için Politika Önerileri	104
Yerel Düzey için Politika Önerileri.....	104

Kaynakça	112
-----------------------	------------

Ek 1. Beyoğlu İlçesi ve Mahallelerindeki Nüfus Değişimi Verileri	114
Ek 2. Göçmenlerin Öznitelikleri Arasındaki Örüntüleri Gösteren Ağaç Haritalar	120
Ek 3. Katılımcı Künyeleri.....	127

Grafikler Listesi

Grafik 1	20
<i>Göçmenlerle gerçekleştirilen odak grup toplantıları ve katılımcı sayısı</i>	
Grafik 2	20
<i>Cinsiyete göre dağılım</i>	
Grafik 3	21
<i>Türkiye’de bulunma süresine göre dağılım</i>	
Grafik 4	21
<i>Köken ülke</i>	
Grafik 5	22
<i>İstanbul’dan önce başka bir kentte yaşama durumuna göre dağılım</i>	
Grafik 6	22
<i>İstanbul’da ilk yerleşilen yere göre dağılım</i>	
Grafik 7	23
<i>Beyoğlu’na yerleşme nedenine göre dağılım</i>	
Grafik 8	23
<i>İşyerinin bulunduğu yere göre dağılım</i>	
Grafik 9	24
<i>Statüye göre dağılım</i>	
Grafik 10	24
<i>Çalışma koşullarına göre dağılım</i>	
Grafik 11	25
<i>Türkiye’de yaptığı işe göre dağılım</i>	
Grafik 12	25
<i>Medeni duruma göre dağılım</i>	
Grafik 13	114
<i>Beyoğlu nüfusunun değişimi (2007-2020)</i>	
Grafik 14	115
<i>Beyoğlu nüfusunun cinsiyete göre oransal değişimi (2007-2020)</i>	
Grafik 15	117
<i>Araştırma kapsamında temas kurulan mahallelerdeki nüfus değişimi (2007-2020)</i>	
Grafik 16	118
<i>Araştırma kapsamında temas kurulan mahallelerdeki nüfusun ve ilçe nüfusunun 2007 yılına göre oransal bazda değişimi (2010-2015-2020)</i>	
Grafik 17	119
<i>2007 yılına göre nüfus değişimini en yüksek ve en düşük oranlarda yaşayan mahalleler ve ilçe nüfusunun oransal bazda değişimi (2010-2015-2020)</i>	

Şekiller Listesi

Şekil 1	26
<i>Beyoğlu'nda farklı göçmen gruplarının yoğunlaştığı mahalleler</i>	
Şekil 2	120
<i>Göçmenlerin cinsiyet temelinde çalışma koşullarının dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği</i>	
Şekil 3	121
<i>Göçmenlerin cinsiyet temelinde çalışma koşullarını ve köken ülkelerinin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği</i>	
Şekil 4	122
<i>Göçmenlerin cinsiyet temelinde Türkiye'de çalıştıkları işlerin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği</i>	
Şekil 5	123
<i>Göçmenlerin cinsiyet temelinde, Türkiye'de çalıştıkları işleri ve köken ülkelerinin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği</i>	
Şekil 6	124
<i>Göçmenlerin sahip oldukları statü temelinde köken ülkelerinin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği</i>	
Şekil 7	125
<i>Göçmenlerin köken ülkeleri temelinde Türkiye'ye geliş tarihlerinin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği</i>	
Şekil 8	126
<i>Göçmenlerin köken ülkeleri temelinde Türkiye'de ilk yerleştikleri yerin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği</i>	

Tablolar Listesi

Tablo 1	114
<i>Beyoğlu nüfusunun değişimi (2007-2020)</i>	
Tablo 2	115
<i>Beyoğlu nüfusunun cinsiyete göre dağılımı (2007-2020)</i>	
Tablo 3	116
<i>Araştırma kapsamında temas kurulan mahallelerdeki nüfus değişimi (2007-2020)</i>	

Teşekkür

Bu rapor, Beyoğlu'nun toplumsal ve mekânsal yapısının bir parçası haline gelmiş olan göçmenlerin yerleşme dinamikleri, çalışma hayatı ve gündelik yaşama eklemelenme biçimleri ve kentsel temel hak ve hizmetlere erişim olanaklarını analiz etmeye yönelik araştırma projesinin Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES) ve Heinrich Böll Stiftung Derneği (HBS) tarafından desteklenmesiyle ortaya çıkmıştır.

Bu kapsamda, TÜSES'i temsilen Yönetim Kurulu Başkanı Celal Korkut Yıldırım ve proje sorumlusu Mine Şirin ile HBS'yi temsilen Cem Bico'ya teşekkürü borç biliriz. Araştırmanın hedefi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından Beyoğlu İlçesi için katılımcı planlama yaklaşımıyla hazırlanmakta olan Beyoğlu Strateji Planı hazırlık çalışmaları kapsamında Beyoğlu'ndaki göçmenlere ilişkin nitel veri sunabilmektir. Nitel veri toplama süreci, proje ekibi ile İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul Planlama Ajansı (İPA) ve Beyoğlu Strateji Planı çalışma grubu arasında iş birliğini gerektirmiştir. Söz konusu birimlerde çeşitli pozisyonlarda görev yapan uzman ekibin etkin ve samimi iş birliği, araştırmanın gerek veri toplama gerekse analiz aşamasında yol gösterici olmuştur. Her birine ayrı ayrı teşekkür ederiz. Proje kapsamında nitel araştırma yöntemleriyle toplanacak veri için gerek araştırmaya katılacak göçmen gruplarla iletişimin sağlanmasına destek veren gerekse kendileriyle yapılan mülakatlarda deneyim ve tanıklıklarını proje ekibiyle cömertçe paylaşan mahalle muhtarlarına, İBB Örnektepe Mahalle Evi uzmanlarına, alandaki STK temsilcilerine, dayanışma inisiyatifi gönüllülerine ve sağlık çalışanlarına teşekkür ederiz. Onların katkısı sayesinde toplanan verinin düzeyi beklentilerin üzerinde gerçekleşmiştir. Elbette göçmenlerle ilgili bütün saha çalışmalarında olduğu gibi, bu çalışmada da göçmenlik deneyimlerini, gündelik yaşamlarını ve özel alanlarını bizimle paylaşan Beyoğlu'nun göçmen sakinleri en büyük teşekkürü hak ediyor. Her birine tek tek teşekkür ediyoruz.

Hatice Kurtuluş
Deniz Yüksek
Esra Kaya Erdoğan

Mayıs 2022

Sunuş

Göç alanında yapılan araştırmalara bir yenisinin eklenmesinden ve bunda bizim de bir payımızın olmasından mutluyuz.

Bu araştırma raporu, Türkiye'deki göç fotoğrafının temel özelliklerini mikro bazda yansıtırken, özellikle yerel yönetimlerin yararlanabileceği önemli politika önerileri getiriyor. Gerçekten de kapsayıcı bir belediyecilik anlayışıyla, temel insan haklarını gözeterek, kentsel kamusal hizmetlerinin göçmenleri de kapsayacak şekilde tasarlanması olanaklı ve zaruri.

Raporun politika önerileri; göçmenlerin temel sağlık hizmetleri, göçmen çocukların örgün eğitime erişimi, özellikle kadınların ve çocukların belediye hizmetlerden yararlanabilmesi için çok dilli hizmetler tasarlanması, yerel yönetimlerin kapsayıcı ve güvenli ortak kullanıma uygun kamu alanları oluşturması, yerel yönetimlerle sivil toplum kuruluşları arasında göçmenlere destek için işbirliği yapılması, yerel yönetimlerin göçmenlerin kültürel çalışmalarına kamusal alan açmasına odaklanıyor.

Yaklaşık sayısı 3 milyon 700 bine yakın Suriyeli mülteci -devlet her ne kadar onları geçici koruma kapsamında görse de-, pek çok siyasi parti ve düzenleyici devlet kurumunun yanlış ya da yetersiz politikalarının bir sonucu olarak, Türkiye'de nefret objesi haline gelmiş durumda.

Bu meselenin politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve güvenlik boyutları olduğunu görüyoruz. Bir çırpıda çözülmesi olanaksız bu mesele. Sağduyulu biçimde ele alınmak zorunda.

Gerçeklik şu: Suriyeli mültecilerle bir arada yaşıyoruz. Bu durumda, insana yakışır, sağlıklı, güvenli ve huzurlu bir yaşamın gereklerini de herkes için yerine getirmeliyiz. Düşmanca söylemler yine düşmanlık inşa eder. Bu yüzden popülist siyasete karşı mültecilerin mağduriyetlerini savunmak bizim de insani görevimiz. Çatışmacı bir iklimden uzaklaşmak, akılcı ve insani çözümlerin üretilmesine katkı sunmak TÜSES'in önümüzdeki dönemde de görevi olacak.

Bu çalışmayı gerçekleştiren değerli akademisyenlere ve bu araştırmaya destek veren Heinrich Böll Sttiftung'a TÜSES Yönetim Kurtulu adına teşekkür ediyoruz.

Celal Korkut Yıldırım
TÜSES Başkanı

Yönetici Özeti

Bu rapor, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde giderek çeşitlenen göçmen gruplarının mekân-da tutunma, yerleşme, hareketlilik dinamiklerini, kentsel hizmetlere erişim düzeylerini ve erişim sorunlarını ele almaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Şehir Planlama Müdürlüğü, Beyoğlu İlçesi için katılımcı bir strateji planı hazırlama çalışmaları yürütmektedir. Bu rapora zemin teşkil eden araştırma, Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlerin koşulları ve mekândaki yerleşimleri hakkında veri üreterek, İBB'nin Beyoğlu ilçesi için katılımcı planlamaya ilişkin faaliyetlerine bir katkı sağlama amacını taşımaktadır.

Ağustos-Kasım 2021 tarihleri arasında nitel yöntem kullanılarak yapılan araştırma kapsamında Beyoğlu'nda beş farklı göçmen grubuyla altı odak grubu toplantısı gerçekleştirilmiştir. Göçmenlerle çalışan sivil toplum kuruluşları, inisiyatifler ve bireyler ile göçmenlerin yaşadıkları mahallelerin muhtarları ve bir Mahalle Evi'nin çalışanlarıyla mülakatlar ve yuvarlak masa toplantıları düzenlenmiştir. Ayrıca, göçmenlerin yoğun olduğu mahallelerde yürüme çalışması ve gözlem yapılmıştır. Ortaya çıkan zengin nitel verinin analiz edilmesiyle hazırlanan raporun belli başlı bulguları şu şekilde sıralanabilir:

- Sosyo-mekânsal yapısı Cumhuriyet öncesinde ve sonrasında göçlerle oluşan Beyoğlu ilçesi, son 20 yıldır artan çeşitlilikte göçmen gruplarına ev sahipliği yapmaktadır.
- Sakinlerinin yaklaşık beşte biri göçmenlerden oluşan Beyoğlu, bu haliyle İstanbul ortalamasının üstünde (yaklaşık %9-10) bir göçmen nüfusa sahiptir.
- Beyoğlu'ndaki en büyük göçmen grubunu geçici koruma statüsündeki Suriyeliler oluşturmakla birlikte, ilçede çok sayıda düzensiz ve kayıtsız göçmen nüfus mevcuttur. Ayrıca, kısa süreli ikamet izniyle Türkiye'de bulunan göçmenler de vardır. Bütün bu gruplar arasında en önemlileri; geçici koruma statüsü olmayan veya kaydı başka illerde olan Suriyeliler, Sahra-altı Afrikalılar, Kuzeybatı Afrikalılar, Güney Asyalılar, İranlılar ve Özbeklerdir. Saha araştırmasına Özbekler dışındaki gruplar dahil edilmiştir.
- Beyoğlu'ndaki göçmen varlığının en önemli belirleyenleri ilçenin sosyo-mekânsal özellikleridir.
- Beyoğlu'nun Tarlabası gibi bölgelerinde on yıllardır metruklaşmakta olan konut stoku, İstanbul'a yeni gelen düzensiz veya yoksul göçmenler için barınabilecekleri bir alan yaratmıştır. Ancak göçmenlerin oturduğu konutlar insani barınma koşullarını çoğu kez karşılamamaktadır.
- Bazı göçmen grupları ilçeye yerleşirken, transit göçmenler ve daha iyi çalışma ve barınma fırsatları arayanlar için Beyoğlu bir "bekleme odası" işlevi görmektedir.
- Beyoğlu'nda kamu kurumlarının bazı mahallelerdeki sosyo-mekânsal koşullara yönelik kayıtsızlığı da ilçede kayıtsız ve düzensiz göçmenlerin yerleşimini kolaylaştıran bir unsurdur.
- Beyoğlu'nda yoğunlaşan yeme-içme ve konaklama sektörleri ile küçük imalat sektörünün varlığını sürdürmesi, göçmenlere kayıt dışı çalışma olanakları sunmaktadır.

- İlçede turizmle birlikte öteden beri var olan seks ve uyuşturucu ticareti gibi sektörler de genç düzensiz göçmenlerin bir kısmını ilçeye çekmektedir.
- Beyoğlu'ndaki göçmenlerin birçoğunun kayıtsız veya düzensiz olması, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi temel haklara ve işgücü piyasalarına erişimlerini çok olumsuz etkilemektedir.
- Kayıtsız ve düzensiz göçmenlerin çocuklarının örgün eğitime erişimi yoktur. Kayıtsız Suriyelilerin çocukları arasında çocuk işçiliği de yaygındır.
- Göçmenlerin temel sağlık hizmetleri ve bulaşıcı hastalıklardan korunma ve tedavi hizmetlerine erişiminin çok yetersiz olması, halk sağlığı açısından da bir risk oluşturmaktadır.
- Beyoğlu'nda göçmenlerin hizmet alabildiği kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları sınırlıdır. Sivil toplum kuruluşları genelde Suriyelilere yönelik faaliyetler yürütürken, diğer göçmen gruplarına destek için oluşturulan sivil inisiyatifler mevcuttur.
- Suriyeliler dışındaki göçmen gruplarının kendi ülkelerinden gelenlerle yardımlaşmak için oluşturdukları enformel örgütlenmeler de mevcuttur; ancak bunlar, sağlık, eğitim ve barınma konusundaki temel ihtiyaçlarını karşılamaları için yeterli değildir.

Yukarıda özetlenen bulgular ışığında, raporda özellikle yerel yönetimlere yönelik bir dizi politika önerisi yer almaktadır. Bu politika önerileri, kapsayıcı bir belediyeçilik anlayışıyla ve temel insan haklarını gözeterek şekilde, kentsel kamusal hizmetlerin göçmenleri de kapsayacak şekilde tasarlanmasına yöneliktir. Politika önerileri şu konuları kapsamaktadır: Göçmenlerin temel sağlık hizmetlerine erişimi, göçmen çocukların örgün eğitime erişimi, özellikle kadınların ve çocukların beledi hizmetlerden yararlanabilmesi için çok dilli hizmetler tasarlanması, yerel yönetimlerin kapsayıcı ve güvenli ortak kullanıma uygun kamu alanları oluşturması, yerel yönetimlerle sivil toplum kuruluşları arasında göçmenlere destek için iş birliği yapılması, yerel yönetimlerin göçmenlerin kültürel faaliyetlerine kamusal alanlarını açmaları.



Giriş

Konu ve Amaç

Bu rapor, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde giderek çeşitlenen göçmen gruplarının mekânda tutunma, yerleşme, hareketlilik dinamiklerini, kentsel hizmetlere erişim düzeylerini ve erişim sorunlarını ele almaktadır. Rapor, göçmenlerin mekânsal yer seçimlerinde etkili olan ilçenin olumsal unsurlarını da tartışmakta ve ilçede göç üzerinden yeniden yapılanan sosyal/kültürel/iktisadi mekânsal ölçeğe dair nitel bir analiz içermektedir. Bu analiz, Beyoğlu ilçesinde Ağustos-Kasım 2021 arasında gerçekleştirilen bir araştırma projesinin bulgularına dayanmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) Şehir Planlama Müdürlüğü, Beyoğlu İlçesi için katılımcı bir strateji planı hazırlama çalışmalarını bir yıldır yürütmektedir. Göç, Beyoğlu Strateji Planı hazırlıkları kapsamında ele alınan temaları (Hatırlayan Beyoğlu, Yaşanabilir Beyoğlu, Yaratıcı Beyoğlu, Üreten Beyoğlu, Dayanıklı Beyoğlu ve Adil Beyoğlu) çapraz kesen bir olgudur. İBB, Beyoğlu'ndaki göçmenlerin¹ kimler olduğu, mekânda yerleşme/tutunma dinamikleri ve kentsel mekândaki ihtiyaç, sorun ve beklentilerin ortaya çıkarılması için bazı çalışmalar yapmaktadır. Bu rapora zemin teşkil eden araştırma, İBB Şehir Planlama Müdürlüğü'nün bu yöndeki çabalarına bir katkı sağlama amacını taşımaktadır.

Beyoğlu'nda ikamet eden, geçici koruma statüsündeki Suriyelilere ve İstanbul'a yerleşmeye çalışan ya da başka bir ülkeye geçmek üzere bekleyen diğer göçmen gruplarına yerel yönetsel bir yaklaşımın geliştirilmesinde katkı sağlayacak verinin üretilmesi amacıyla gerçekleşen bu araştırmanın, aynı zamanda İstanbul ve Türkiye genelinde göçmenlerin yerleşme dinamiklerine, yaşadıkları sorunlara ve yerel yönetimlerin sorumluluklarına dair tartışmalara bir girdi sağlaması da beklenmektedir.

¹ Raporda Beyoğlu'nda yaşayan bütün uluslararası göçmenleri kastederek "göçmenler" ifadesi kullanılmıştır. Bu kapsama, geçici korunma statüsündeki Suriyeliler, bir kaydı olmayan Suriyeliler, diğer düzensiz göçmenler (geçerli statüsü, vizesi, ikamet izni veya çalışma izni olmayan göçmenler), transit göçmenler, kısa süreli ikamet izniyle Türkiye'de bulunanlar, ikamet ve çalışma izni olan düzenli göçmenler, uluslararası koruma statüsüne başvurmuş veya almış olan sığınmacılar ve mülteciler dahildir. (Kısa süreli ikamet izni olanların kimi zaman izinlerini yenileyemedikleri düşünülürse, bu grubun düzenli göçmen sayılamayacağını da belirtmek gerekir.) Suriyeliler özelinde, her ne kadar Türkiye'deki statüleri "geçici koruma" olarak belirlenmiş olsa da raporda mülteci kavramı da göçmen kavramıyla birlikte kullanılmıştır. Raporun ilerleyen bölümlerinde anlaşılabileceği gibi, Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlerin koşulları açısından belirli bir statüde bulunup bulunmamak hayati bir önem taşıdığı için, "kayıtlı olmak" ve "kayıtsız olmak" ifadelerine de sık sık başvurulmuştur.

Yöntem

Göç çalışmalarında sayısal/yaygın (*extensive*) veri, mekândaki demografik dönüşümün tespitinde olmazsa olmaz önemde bir kaynak teşkil eder. Ancak bu demografik değişimin mekânda hangi dinamiklerin ve olumsuzlukların, bir başka deyişle bu yerleşimde mekânın sahip olduğu yapısal çevre, sosyal/kültürel örüntüler ve ekonomik faaliyetlerin olumsal unsurlar olarak nasıl çalıştığını görebilmek için nitel/yoğun (*intensive*) araştırmalara gereksinim vardır.

Araştırma TÜSES tarafından İBB'nin Beyoğlu Strateji Planı yapım sürecine katkı sağlamak üzere tasarlanmış ve nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı bir saha çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Saha çalışmasında Beyoğlu'nda ikamet eden farklı ülkelerden gelmiş mülteci ya da düzensiz göçmen gruplarının kentsel mekânda yerleşme dinamikleri ve mekân kullanım biçimleriyle, çalışma ve gündelik yaşamları, kentsel hizmetlere erişimleri, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılama düzeyleri, temel ihtiyaç ve talepleri, ilçe ve büyükşehir belediyelerinden beklentileri, dayanışma biçimleri, öz örgütlenmeleri, yerli sakinlerle ilişkileri, yerel/merkezi resmi kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) ilişkilerine dair nitel bir sorgulama yapılmıştır. Bu sorgulamada yerel yönetimlerin halihazırda sunmakta oldukları kentsel hizmetlere göçmenlerin erişim imkânlarının ve bu hizmetlere erişimde karşılaştıkları sorunların ortaya çıkarılarak, göçmenleri göz ardı etmeyen bir planlama yaklaşımının ipuçları yakalanmaya çalışılmıştır.

Araştırma nitel yöntemle tasarlanmıştır. Bu yöntemsel tercihin iki temel nedeni vardır. Birincisi, göçmenlerle ilgili olarak ilçe ya da mahalle ölçeğinde gerçekleştirilecek sayısal bir araştırma için geçerli örneklemenin tespitinde gerekli olan resmi sayısal verilere erişimde yaşanan sorunlardır. Uluslararası koruma statüsüne sahip veya başvurusu olan kişiler ile geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin sayıları hakkında İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından ilçe ve mahalle ölçeğinde veri sunulmamış olması, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nde (ADNKS) geçici koruma ve uluslararası koruma statüsündeki bireyler ile ikamet izni olan yabancılara dair sayısal veri açıklanmaması ve düzensiz göçmenlerin sayılarına ilişkin verilerin sadece tahmin düzeyinde olması, sayısal araştırma tasarımlarında istatistiksel bir zafiyet yaratmaktadır.

İkincisi ise özellikle sığınmacı olarak ya da emek pazarına ucuz işgücü olarak enformel yollardan dahil olmaya çalışan göçmen grupların taşıdığı kırılganlıklar ve risklerden dolayı, belirli bir etkileşim ve güven sağlanmadan veri toplamının zorluğudur. Tam yapılandırılmış soru kağıtlarının farklı nitelikteki göçmen gruplarına standart olarak uygulanması yerine, farklı nitelikteki göçmenlerin mekânda yerleşme deneyimlerindeki farklılıkları ortaya çıkaracak yarı yapılandırılmış ve esnek soru çerçeveleri, olgunun farklı boyutlarının ortaya çıkarılmasına ve daha derinlemesine analizlere imkân sağlamaktadır. Diğer yandan, Beyoğlu'nda sürekli değişen göçmen hareketliliği içinde düzenli ve düzensiz göçmen olanların oranlarını tespit etmenin neredeyse imkânsız olduğu bir durumda, bu hareketliliğin ve kayıtsızlığın niteliğine dair verinin üretilmesi önem kazanmaktadır.

Bu kapsamda tasarlanan araştırmada, Beyoğlu ilçesinde göçmenlerin yoğunlaşma alanları olan mahallelerin muhtarları ve ilçede konu ile ilgili STK'lar ve göçmenlerle dayanışma amacıyla oluşturulan sivil inisiyatiflerin temsilcileriyle yapılan ön çalışma sonucunda iletişim sağlanan farklı göçmen grupları, STK temsilcileri, sivil inisiyatifler, muhtarlar, uzmanlar ve bireysel destek gönüllüleri ile nitel tekniklerle yapılan görüşmelerle (mülakatlar ve odak grubu toplantıları) bir veri seti elde edilmiştir.

Saha çalışmasında Beyoğlu'ndaki farklı göçmen gruplarının yanı sıra mekânda yaşanan bu göç deneyimine farklı pozisyonlarda tanıklık eden ve müdahil olan aktörlerle yapılan görüşmeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Farklı göçmen gruplarıyla dört-dokuz kişiden oluşan altı odak grup toplantısı (Suriyeli kadınlar, Suriyeli erkekler, Faslılar, Sahra-altı Afrikalılar, Güney Asyalılar ve İranlılar)
- Göçmen nüfusun yoğun olduğu üç mahalle muhtarı ile derinlemesine mülakat (Bostan, Bülbül ve Çukur mahalleleri)
- Göçmen nüfusun seyrek olduğu dört mahalle muhtarı ile yuvarlak masa toplantısı (Tomtom, Müeyyetzade, Ömer Avni, Kadı Mehmet mahalleleri)
- Bir mahalle muhtarı ile yürüme çalışması (Bülbül Mahallesi)
- Yedi STK temsilcisi ile derinlemesine mülakat
- İki sağlık çalışanı ile derinlemesine mülakat
- Üç Mahalle Evi görevlisi ile yuvarlak masa toplantısı (Örnektepe Mahallesi)
- “İyilik Noktası” gönüllüleriyle deneyim paylaşımı görüşmeleri ve mahallelerde gözlem.²

Saha çalışmasında göçmen gruplarıyla yapılacak odak grup toplantıları ile mahalle muhtarları ve STK temsilcileri ile yapılacak derinlemesine mülakatlar için üç ayrı yarı yapılandırılmış soru yönergesi tasarlanmıştır. Ayrıca, alanda çalışan uzman ve gönüllülerle deneyim aktarımı görüşme tekniği kullanılmıştır. Göçmenlerle yapılan odak grup toplantılarında ve mülakatlarda, göçmenlerin duygu ve düşüncelerini en iyi ifade edebilecekleri dilde görüşmenin yapılması önemsenmiştir. Suriyeliler ve Faslılarla yapılan odak grupları Arapça, Sahra-altı Afrikalılar ve Güney Asyalılarla yapılan odak grupları İngilizce, İranlılarla odak grubu ise Farsça-Türkçe gerçekleşmiştir.³

Bireysel görüşmeler ve odak grup görüşmelerinde elde edilen 1491 dakikalık ses kaydı tam deşifre yöntemiyle dikte edilmiştir. Veriler nitel veri analiz programı olan NVIVO'da açık kodlama tekniği ile araştırma ekibi tarafından kodlanmıştır. 404 açık kod, ilk aşamada 23 alt başlıkta, ikinci aşamada ise yedi ana başlıkta kümelmiştir. Raporda, araştırmanın konusu ve amacıyla yüksek bağı olan beş ana tematik koda başvurulmuştur.

² Araştırma kapsamındaki tüm katılımcılara ait bilgiler Ek-3'de yer almaktadır.

³ Gönüllü olarak araştırmaya katılan katılımcıların her birinden yazılı olarak aydınlatılmış onam alınmıştır. Ayrıca aydınlatılmış onam formu ve soru yönergelerine dair etik onay, İstanbul Kent Üniversitesi Etik Kurulu'nun 2.08.2021 tarihi ve 10 numaralı kararına verilmiştir.

Kodlamanın yanı sıra odak grup katılımcılarına ait öznitelikler (*attributes*) de incelenmiştir.⁴ Odak grup katılımcısı olan göçmenlerin; cinsiyet, Türkiye'ye geliş tarihi, İstanbul öncesinde başka bir kentte yaşama durumu, göç edilen (köken) ülke, İstanbul'da ilk yerleşilen yer, statü (geçici koruma, ikamet izni vb.), Türkiye'de yaptığı iş, çalıştığı yer (ilçe-semt), çalışma koşulları (ücretli, düzensiz vb.), Beyoğlu'na yerleşme nedeni ve medeni durumlarına ait öznitelikler atanarak sınıflandırılmıştır.⁵ Grubun bütünü tanımlayan sınıflandırma analizleri grafiklerle (Grafik 1-12) görselleştirilmiştir. Sınıflandırma işlemi sonrasında öznitelikler arasındaki örüntü sorgulamaları ise hiyerarşi grafikleriyle gerçekleştirilmiştir.⁶ Araştırma kapsamında sorgulanan hiyerarşi grafiklerinin tümü Ek 2'de yer almaktadır.

Araştırmanın Kapsadığı Göçmen Grupları

İstanbul'da ve Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlerin sayıları konusunda elimizdeki en güncel ve kapsamlı veriler, Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) 2019 yılında İstanbul'da gerçekleştirdiği saha araştırması verileridir. Buna göre, 2019'da İstanbul'da 963.000'i Suriyelilerden oluşan yaklaşık 1.663.000 göçmen yaşamaktaydı. Aynı yıl IOM'nin resmî kurumlardan derlediği verilere göre ise İstanbul'da 1.020.358 göçmen yaşamaktaydı. IOM verilerinin önemli özelliği, resmi verilerle IOM'nin mahalle düzeyinde sahadan topladığı rakamları karşılaştırma imkânıdır.⁷ 2019 yılı için AD-NKS'ye kayıtlı İstanbul nüfusu yaklaşık 15.500.000 olarak alınacak olursa, İstanbul, kayıtlı nüfusunun yaklaşık %10'u kadar göçmen barındırmaktadır.

IOM'nin Beyoğlu için resmî kurumların sayılarına dayanarak 2019 yılı için verdiği göçmen sayısı 20.000 civarındadır; kendi saha çalışmasına dayanarak verdiği

4 Öznitelikler nicel araştırmalarda değişken olarak adlandırılan değerler gibi nitel bir araştırmada gözlemlenen/irdelenen birimlere ait değişiklik gösteren özelliklerdir. Araştırma kapsamında katılımcıların öznitelikleri kontrol listesi veya anket gibi bir araç ile tespit edilmemiştir. Göçmen gruplarıyla yapılan görüşmelerde bu tür araçların olası "rahatsız ediciliği" gözetilerek, öznitelikler kodlama aşamasında aktarımlarda yer alan açık ve örtülü veriler arasından seçilerek belirlenmiştir.

5 Sınıflandırma işlemi ise hem tekil düzlemde hem de çalışmaya dahil olan grubun bütünü hakkında açıklayıcı ve ayrıntılı bilgilere ulaşmayı sağlar. Kategorik hale gelen öznitelikler dağılımları gösterir ve karşılaştırmalar yapmaya imkân sağlar.

6 Hiyerarşi grafiği, baz alınan bir ya da birden fazla özneliğin seçim sırasına göre dağılımını ortaya koyar. Bu dağılımın görselleştirilmesiyle ortaya çıkan diyagram, sorgulanan özniteliklerin kümelenme biçimlerini, karşılaştırmalarını ve ilişkilerini belirlemeyi sağlar. Bu raporda hiyerarşi grafiğinin görselleştirilmesinde ağaç harita tercih edilmiştir. Ağaç harita, hiyerarşik verileri değişen boyutlarda iç içe dikdörtgenler kümesi olarak gösteren bir diyagramdır. Grafikte yer alan dikdörtgenlerin boyutu özniteliklerin sayısını (miktarını) göstermektedir. Öznitelikler arasındaki hiyerarşileri tek bir görünümde analiz ederken, verilerin farklı yönleri dikdörtgenlerin farklı boyutlarının birbirleriyle ilişkili olarak yorumlanmasıyla belirlenir.

7 IOM, 2019'da İstanbul'da göçmen sayılarını tespit etmek için bütün ilçeler ve mahalleler düzeyinde bir saha çalışması yürütmüştür. Bu çalışma çerçevesinde, Mayıs ayında resmi kurumlardan alınan veriler kapsamında bir "Baseline 1" oluşturulmuştur. Mayıs-Temmuz ayları arasında ise mahallelerde muhtarlıklar ve anahtar kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda bir "Baseline 2" oluşturulmuştur. Baseline 1 ölçümüne göre İstanbul'da 1.020.358 göçmen olduğu, Baseline 2 ölçümüne göre ise kentte 1.666.395 göçmen olduğu hesaplanmıştır (IOM, 2019). Baseline 1, geçici koruma statüsü, uluslararası koruma statüsü ve ikamet izni sahipleri ile düzensiz göçmenlere ait resmî kurumlarca bildirilen rakamları içerirken, Baseline 2'de mahallelerden toplanan veride statü ayrımı yapılmamıştır (IOM, 2019: 9).

toplam göçmen sayısı (Baseline 2) ise 67.363'tür. 2019'da Beyoğlu'nun ADNKS'ye göre nüfusu 233.323 olarak alındığında, Beyoğlu, kayıtlı nüfusunun yaklaşık %29'u kadar göçmen barındırmaktadır.⁸ Bu rakamlara göre, Beyoğlu'nda ikamet eden her beş kişiden birinin göçmen olduğu düşünülebilir. Diğer önemli bir nokta, IOM'nin saha çalışmasına göre Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlerin %44,3'ü 2016 veya daha sonra ilçeye gelmiş iken, %55,7'si 2015 ve daha önce buraya yerleşmiş olmasıdır.

IOM'nin araştırmasındaki Baseline 2 hesaplamasına göre, Beyoğlu'ndaki en büyük göçmen grubunu yaklaşık 40.000 kişi ile Suriyeliler oluşturmaktadır. Halbuki Baseline 1'e göre ilçedeki resmi kayıtlı Suriyeli sayısı yaklaşık 13.000 kişi civarındadır (IOM, 2019: 58). Buradan çıkarılabilecek sonuç, Beyoğlu'nda geçici koruma statüsünde kayıtlı olan Suriyelilerin yanı sıra, bu ilçede kayıtlı olmayan veya geçici koruma statüsüne sahip olmayan önemli bir Suriyeli nüfus olduğudur.

IOM'nin topladığı verilere göre, Beyoğlu'nda çoğu düzensiz göçmen olan ve çok farklı ülkelerden gelen göçmenlerin sayısı da kayda değerdir. IOM'nin Baseline 2 rakamlarına göre, Beyoğlu'ndaki göçmen nüfus sıralamasında en büyük gruplar, Suriyeliler (%58,3), Nijeryalılar (%7,3), Özbekler (%6,29), Afganlar (%5,9) ve “diğer”leridir (%22,4) (IOM, 2019: 58).⁹

Ancak bu analizdeki “diğer” kategorisi içinde yer alan gruplar tanımlanmamıştır. %22'lik “diğer” kategorisinin içinde yer alan göçmenlerin en hareketli ve düzensiz gruplar olan (Nijeryalılar dışındaki) Sahra-altı Afrikalılar, Kuzeybatı Afrikalılar (Fas, Tunus), Güney Asyalılar (Bangladeş, Pakistan, Hindistan, Nepal) ve İranlılar olduğu düşünülebilir. Bu grupların 2021 yılında Suriyelilerin ardından Beyoğlu'nda ikamet eden en yoğun göçmen grupları olduğu muhtarlar ve alandaki STK'lar tarafından belirtilmekte ve sahada gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, Beyoğlu'nda araştırma-ya dahil edilen göçmen grupları, Suriyeliler, Sahra-altı Afrikalılar, Faslılar, Güney Asyalılar ve İranlılar olarak belirlenmiştir.¹⁰

Bu raporun dayandığı saha araştırmasının yapıldığı Ağustos-Kasım 2021 tarihleri arasında, araştırma kapsamında Beyoğlu'nda temas edilen ve altı odak grup toplantısı gerçekleştirilen beş göçmen grubu aşağıda tasvir edilmiştir. Odak grubu katılımcılarının Türkiye'deki statüleri ve ilk geliş tarihleri hakkındaki hiyerarşi grafikleri Ek-2'de yer alan Şekil 6 ve 7 görülebilir.

⁸ Burada verilen oranlardan İstanbul nüfusunun %10'unun veya Beyoğlu nüfusunun %29'unun göçmen olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. ADNKS'ye kayıtlı nüfusun içinde hangi göçmen kategorilerinin olduğu ve ne oranlarda yer aldığı açıklanmadığı için, burada verilen oranlar, sadece Beyoğlu'nda göçmen nüfusun daha yoğun olduğunu vurgulama amacı taşımaktadır.

⁹ IOM'nin araştırmasında İstanbul genelinde ise ilk beş sırada Suriyeli, Afgan, Özbek, Türkmen ve Pakistanlı göçmenler yer almaktadır.

¹⁰ IOM'nin saha çalışmasında Beyoğlu'nda üçüncü en büyük grup olarak görünen Özbeklerle görüşme yapılmamıştır. İlçedeki Özbekler, yeme-içme sektöründe çalışan ve bir kısmı muhtemelen dükkân ve mekânların depolarında konaklayan bekar erkeklerin yoğun olduğu bir grup oluşturduğundan, saha çalışması sırasında kendileriyle temas kurulamamıştır.

1. Suriyeliler

Beyoğlu'nun göçmen sakinleri içinde en kalabalık grup Suriyelilerdir. Suriyeliler arasında geçici sığınma statüsü kapsamında İstanbul'da kayıtlı olanlar diğer göçmen gruplarıyla kıyaslandığında en kolay yerleşenlerdir. Kayıtlı oldukları il İstanbul olmayan Suriyelilerin ikametinde de kamu otoritesinin diğer düzensiz göçmenlere göre esnek davrandığı hem göçmenler hem de sahada çalışan STK'lar tarafından ifade edilmektedir. Türkiye'deki Suriyeli göçmenler Arap, Kürt, Türkmen ve Dom gruplardan oluşmaktadır. Beyoğlu'nda Arap ve Kürt Suriyelilerin yoğunlaştığı, mahallelerin muhtarları ve STK temsilcileri tarafından ifade edilmektedir. Kürtçe konuşan ancak farklı bir etnik grup olan Domlar en yoksul grubu oluşturmaktadır.

2. Sahra-altı Afrikalılar

Beyoğlu'nda ikamet eden bir diğer grup Sahra-altı Afrika'nın farklı ülkelerinden turist vizesi, ticari vize, medikal vize ya da öğrenci vizesi ile Türkiye'ye giriş yapan, ikamet izni ile ya da düzensiz göçmen olarak Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlerdir. Beyoğlu'nda kayda değer sayıları olan Sahra-altı Afrikalı gruplar 1990'ların ikinci yarısından itibaren Kurtuluş-Dolapdere-Tarlabaşı ekseninde varlıklarını sürdürmektedirler. Başlangıçta ağırlığını Nijeryalilerin oluşturduğu bu düzensiz göç dalgası, zamanla içine Sahra-altı Afrika'nın diğer yoksul ülkelerinden gelen ve çoğu genç erkeklerden oluşan grupları da alarak Beyoğlu'nun belli mahallelerinde sosyal dokunun bir parçası olmuştur. Ağırlıkla Nijerya, Senegal, Gana, Sierra Leone, Uganda ve Kongo'dan gelen göçmenler, göçmenlik ağlarına bağlı olarak farklı mahallelerde yoğunlaşmaktadır. Sahra-altı Afrikalıların oluşturduğu güçlü göçmenlik ağları bir yandan doğrudan çalışmaya gelenler, diğer yandan da Avrupa Birliği (AB) sınırını geçmek üzere İstanbul'u bir geçiş ve bekleme noktası olarak görenler (yani transit göçmenler) için barınma olanağı yaratmaktadır.

3. Kuzeybatı Afrikalılar

Ağırlıkla AB ülkelerine gitmek amacıyla Türkiye'ye turist vizesi ile giren, çoğunlukla düzensiz göçmen olarak Beyoğlu'nda bulunan, Fas, Tunus ve Cezayirliilerdir. Ağırlığını genç erkeklerin oluşturduğu bu göçmenlerin bir kısmı Avrupa'ya varmak isteyen transit göçmenlerdir. Bu yeni dalga içindeki göçmenler Beyoğlu'nda tutunmada zorlanmakta, sık sık kaçak yollardan Avrupa'ya çıkma denemeleri yapmaktadır.

4. Güney Asyalılar

Beyoğlu'nda giderek sayıları artan bir diğer göçmen grubunu ise özellikle çalışmak üzere İstanbul'a gelen ve yerleşmeye çalışan Pakistan, Hindistan, Bangladeş ve Nepaliler gibi Güney ve Güneydoğu Asyalılar oluşturmaktadır. Güney Asyalı göçmenler arasında çalışma izni olup otellerde ve restoranlarda servis elemanı olarak çalış-

şanlar olduğu gibi, özellikle Pakistanlılar arasında kâğıt toplama işi yapanlar olduğu aktarılmaktadır. Güney Asyalı göçmenler arasında eski İngiliz sömürgelerinden gelenlerin çoğu İngilizce konuşmaktadırlar. Bu nitelikleri onların Beyoğlu'nda büyüyen turizm sektöründeki iş imkânlarını artırmaktadır.

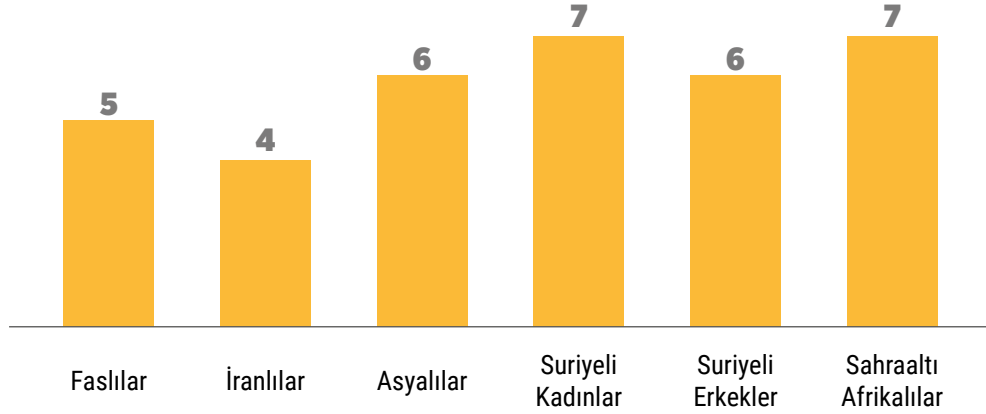
5. İranlılar

Beyoğlu'nda ikamet eden İranlılar iki farklı grubu barındırmaktadır: bir yanda meslek sahibi, eğitilmiş göçmenler, diğer tarafta büyüyen turizm ve eğlence sektörünün tekinsiz işlerinde kayıtsız çalışan, genç erkek ve kadınlardan oluşan bir göçmen grubu. Beyoğlu'ndaki İranlı göçmenler birinci grupta azalırken, ikinci grupta artmaktadır. İranlılar temelde iki farklı nedenle Türkiye'ye göç etmektedir. Birinci gruba İran'da yaşadıkları siyasi rejimden kaynaklı sorunlar nedeniyle Türkiye'ye yerleşmek ya da Türkiye üzerinden mülteci olarak Avrupa, ABD ve Kanada gibi ülkelere geçiş yapmak isteyenler, ikincisini ise ülkelerindeki ekonomik sorunlar nedeniyle Türkiye'ye çalışmaya gelen ve bir bölümü Beyoğlu'nda turizm ve eğlence sektöründe çalışan genç kadın ve erkekler oluşturmaktadır.

Göçmen Gruplarının Özniteliklerinin Dağılımı

Faslılar, İranlılar, Güney Asyalılar, Suriyeli kadın ve erkekler, Sahra-altı Afrikalılar olmak üzere altı odak grubu toplantısı gerçekleştirilmiştir. En düşük katılımlı grup dört, en yüksek katılımlı grup ise yedi kişiden oluşmuştur.

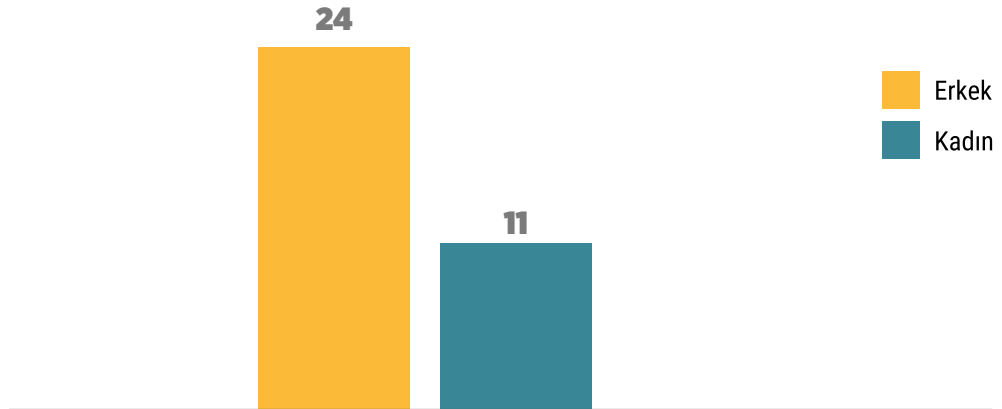
Grafik 1. Göçmenlerle gerçekleştirilen odak grup toplantıları ve katılımcı sayısı



Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

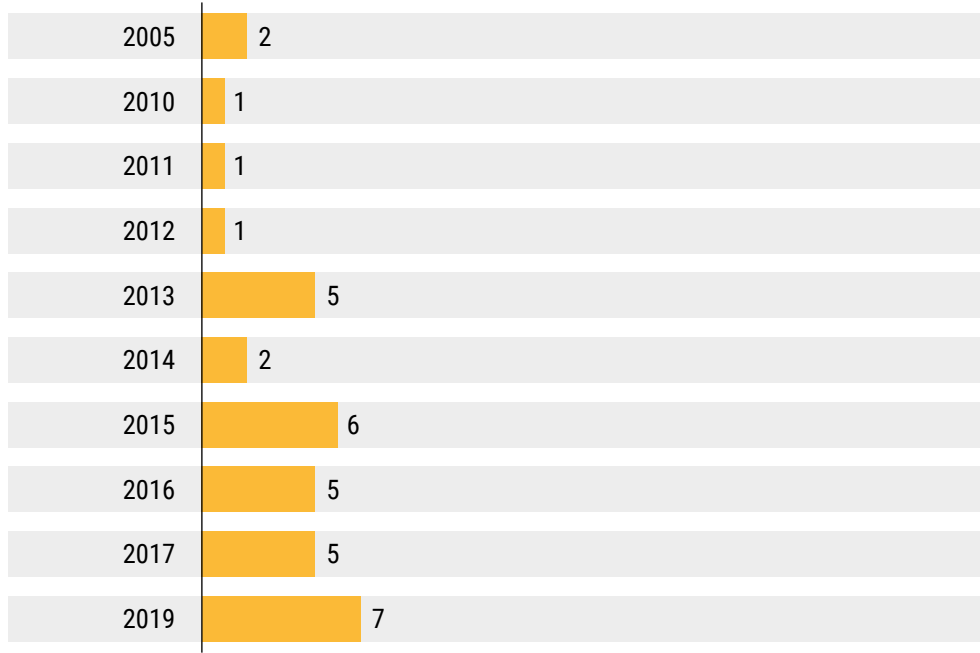
Katılımcıların yaklaşık 2/3'ü erkeklerden oluşmaktadır. Beyoğlu'ndaki göçmen nüfusun genel nitelikleri göz önünde tutulduğunda bu oran mevcut tablo ile uyumludur.

Grafik 2. Cinsiyete göre dağılım



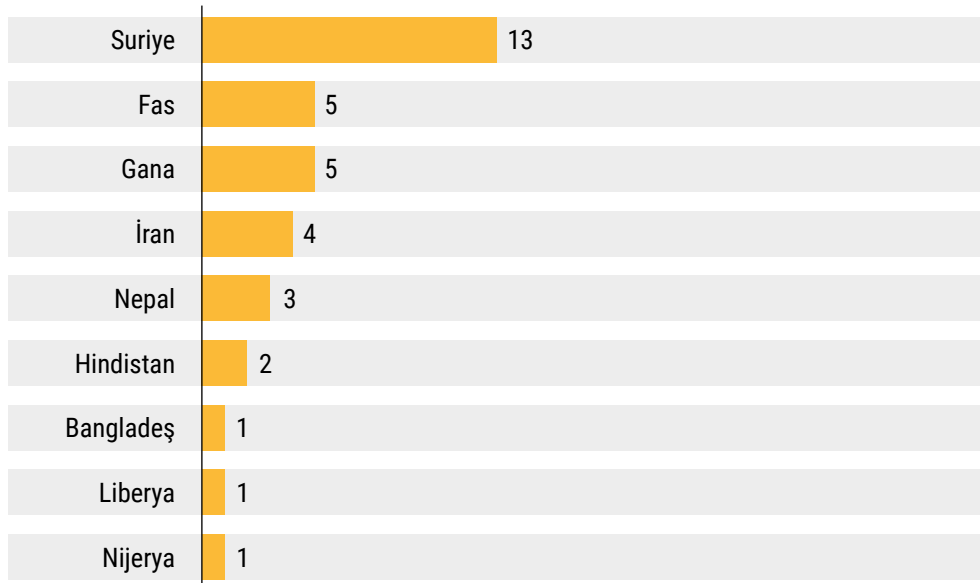
Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

Türkiye'ye geliş tarihleri açısından bakıldığında ise 2000'lerin ortalarında Türkiye'ye gelen ve 15 yılı aşkın süredir Türkiye'de yaşayan göçmenler olduğu gibi, 2019 yılında pandemi öncesinde gelenler de vardır. Beyoğlu'na göçün yeni bir olgu olmadığı ve süregeldiği görülmektedir. Grubun bütününe bakıldığında, ağırlık 2015 ve sonrasında Türkiye'ye gelmiştir.

Grafik 3. Türkiye’de bulunma süresine göre dağılım

Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

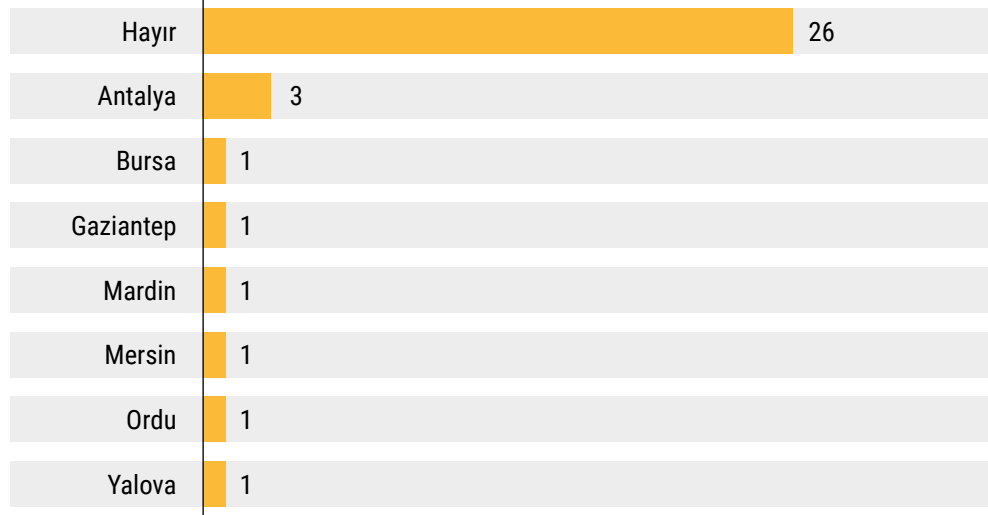
Göçmenlerin geldikleri köken ülkeler ise Suriye, Fas, Gana, İran, Nepal, Hindistan, Bangladeş, Liberya ve Nijerya’dan oluşmaktadır.

Grafik 4. Köken ülke

Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

Grubun 2/3'ü doğrudan İstanbul'a yerleşirken, İstanbul öncesinde farklı illerde yaşayanlar da vardır.

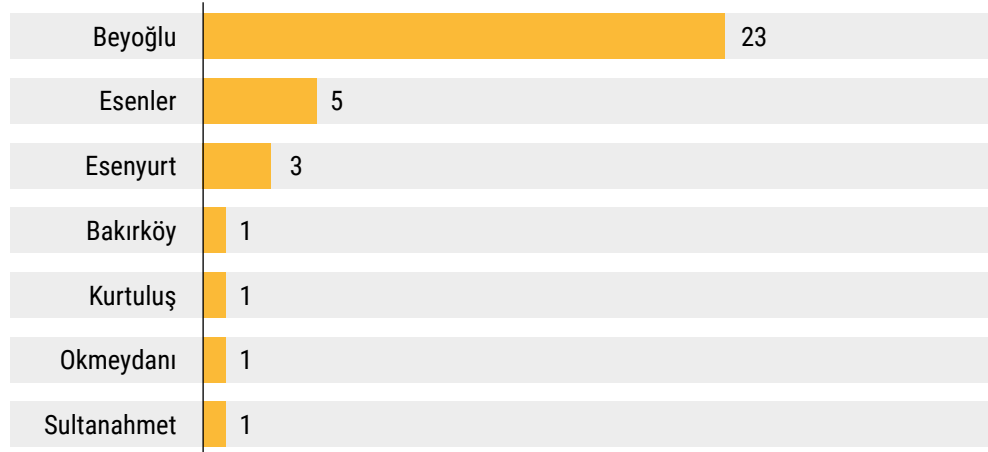
Grafik 5. İstanbul'dan önce başka bir kentte yaşama durumuna göre dağılım



Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

İstanbul'daki yerleşimde ise doğrudan Beyoğlu'na yerleşenler grubun 2/3'ünü oluşturur. Bunun dışında Esenyurt ve Esenler gibi İstanbul'un batı ucunda yer alan ve yoğun göç alan ilçeler öne çıkmaktadır.

Grafik 6. İstanbul'da ilk yerleşilen yere göre dağılım



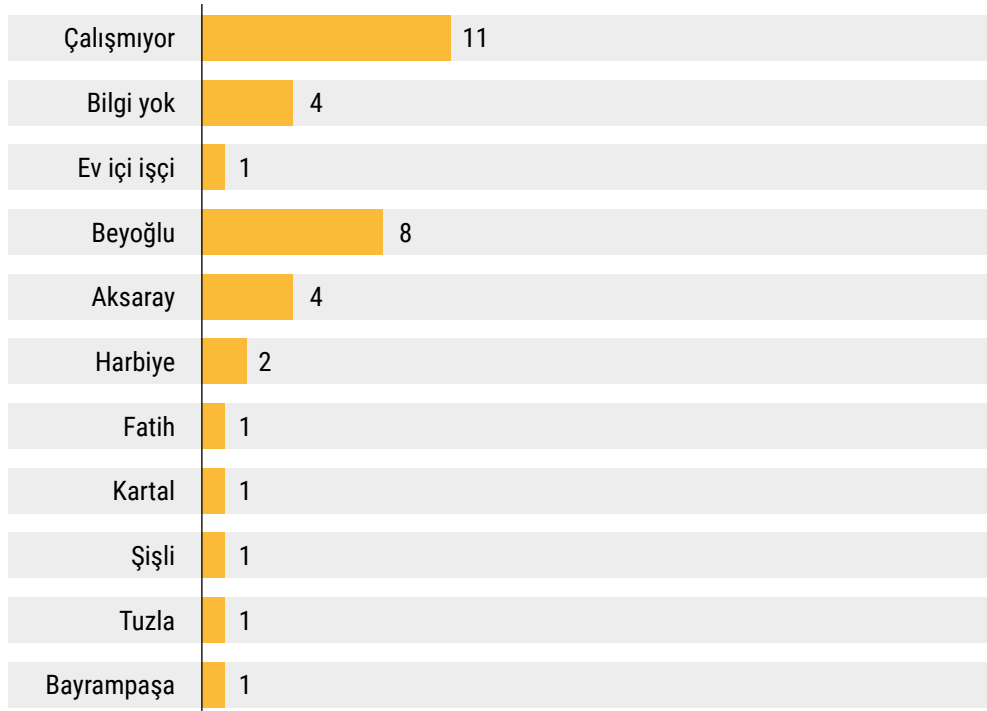
Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

Beyoğlu'na yerleşme nedenleri, ilk yerleşim yerinin Beyoğlu olmasındaki ağırlığı açıklar niteliktedir. Katılımcıların 14'ü aileleri ya da kendi ülkelerinden gelen öncü göçmenler burada yaşadığı için Beyoğlu'na gelmiştir. 13 katılımcı ise iş olanakları sebebiyle Beyoğlu'na yerleşmiştir.

Grafik 7. Beyoğlu'na yerleşme nedenine göre dağılım

Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

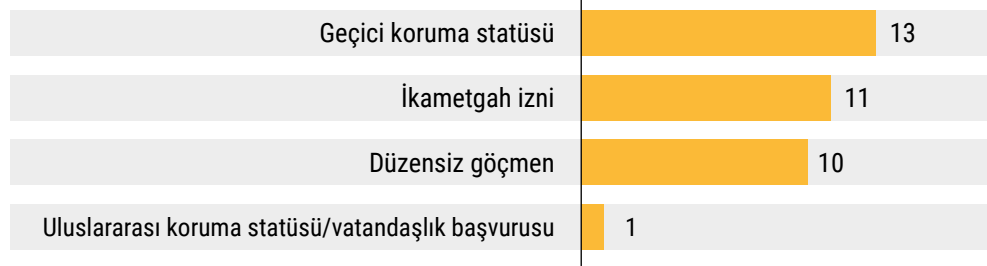
İş olanakları temelindeki yerleşim hikayesi, çalışan göçmenlerin işyerlerinin bulunduğu ilçe-semtlerin dağılımına yansır. Katılımcılar ağırlıklı Beyoğlu'nda ve çevresindeki yerlerde çalışmaktadır.

Grafik 8. İşyerinin bulunduğu yere göre dağılım

Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

Grubun yerleşim statülerinde ise geçici koruma statüsünde olan Suriyeliler dışında, düzensiz göçmenler ve ikamet izni olanlar denk oranlardadır. Ancak ikamet izni olanların oturma süreleri 3-6-12 ay gibi çok kısa süreli izinlerdir.

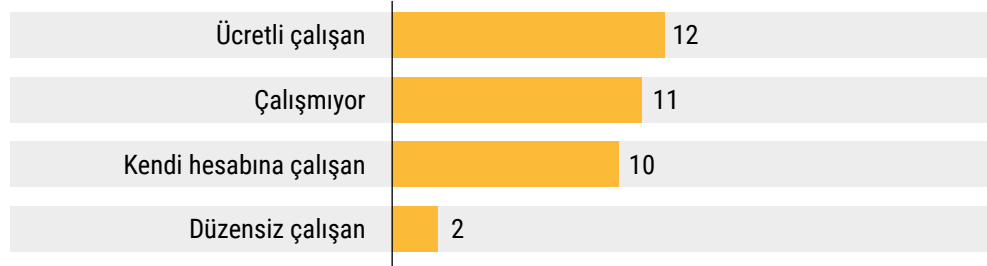
Grafik 9. Statüye göre dağılım



Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

Göçmenler ücretli olarak çalışanlardan ve kendi hesabına çalışanlardan oluşmaktadır. Ancak buradaki ücretli çalışan olma durumu çalışma ve sosyal güvenceleri kapsayan bir tanıma işaret etmez. Grafik 11'de görüleceği gibi, grubun ağırlıklı çalıştığı işler aylık maaş ile ücretlendirilen, el-beden işçiliğidir. Kendi hesabına çalışanlar ise ağırlığını tekstil oluşturmak üzere küçük bavul ticareti faaliyetleri ile geçimlerini sağlarlar.

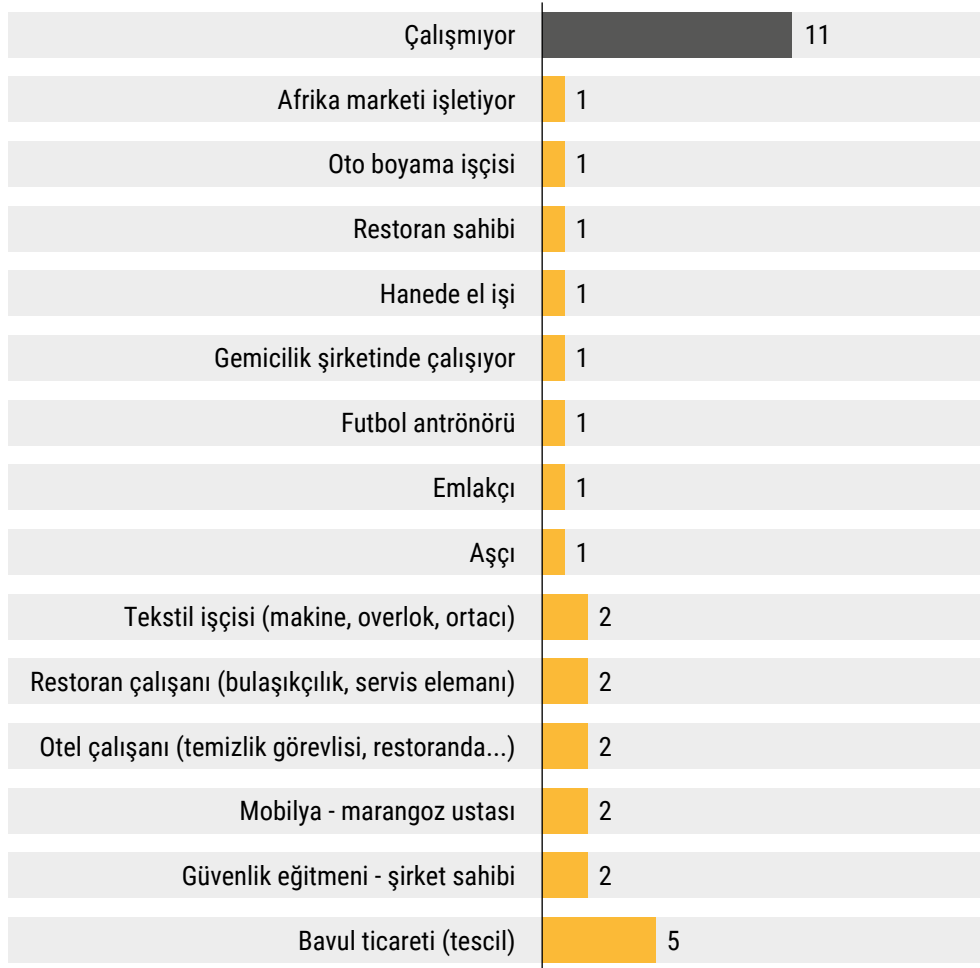
Grafik 10. Çalışma koşullarına göre dağılım



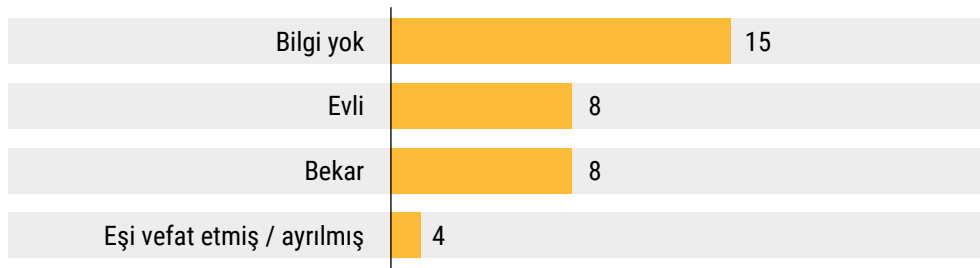
Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

Katılımcılar arasında tekstil, aydınlatma atölyeleri ile restoran ve otel hizmetleri, oto servisleri gibi işlerde el-beden emeğiyle çalışan işçilik biçimleri öne çıkar. Bavul ticareti ile uğraşanların yanı sıra marangoz ustalığı gibi az sayıda zanaatkar da grupta yer alır.

Grubun içerisinde evli olanlar öne çıkar. Ancak bekar olanlar arasında kadın görüşmecilerin yer almadığı, bekar olan görüşmecilerin genç erkeklerden oluştuğu da belirtilmelidir.

Grafik 11. Türkiye’de yaptığı işe göre dağılım

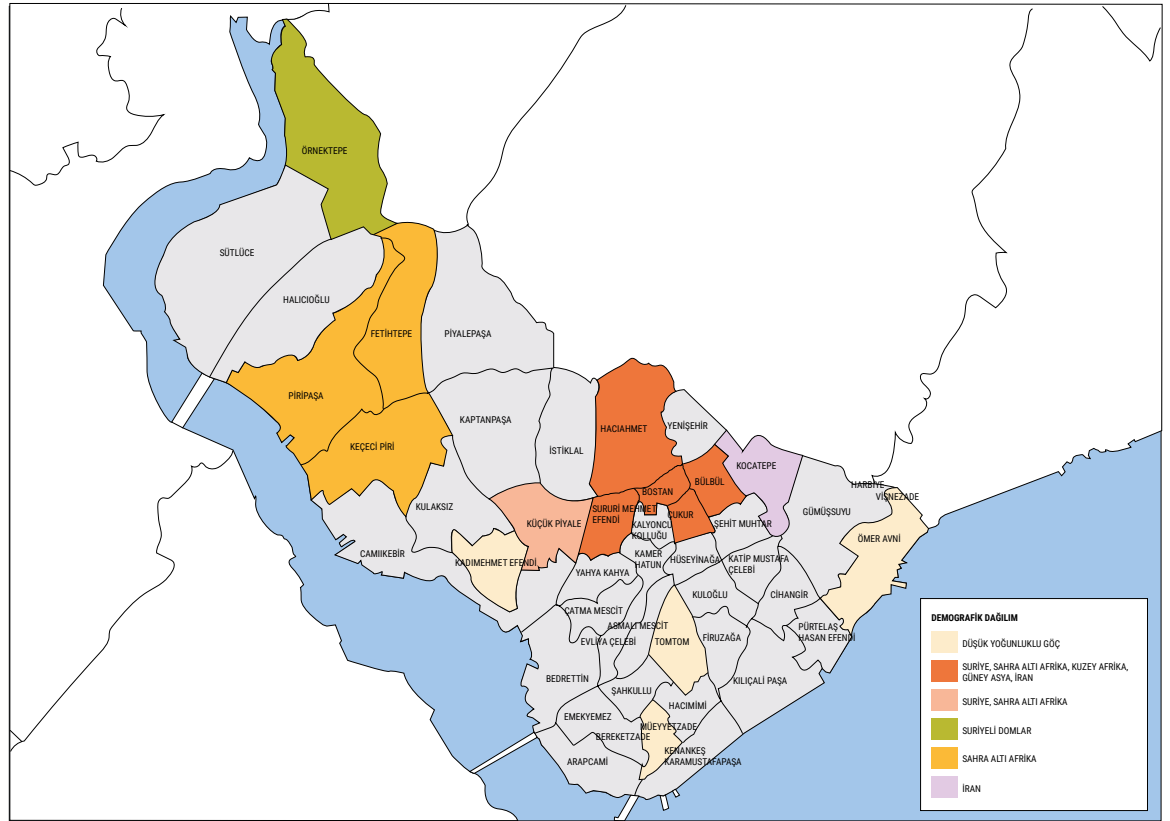
Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

Grafik 12. Medeni duruma göre dağılım

Kaynak: Analiz ve grafik proje ekibi tarafından yapılmıştır.

Şekil 1’deki haritada, saha çalışmasında görüşülen göçmenler, muhtarlar ve sivil toplum temsilcilerinin ifadeleri ışığında, göçmen gruplarının yoğunlaştığı mahalleler belirtilmektedir.

Şekil 1. Beyoğlu'nda farklı göçmen gruplarının yoğunlaştığı mahalleler



Kaynak: Araştırma ekibinin saha çalışması bulguları ışığında oluşturduğu harita.

Raporun Planı

Bu raporda, Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlerin nitelikleri, ilçeye yerleşme nedenleri, kamusal hizmetlere erişimleri ve bu alanda yaşadıkları sorunlar ile kamusal kurumlar ve sivil toplum kuruluşları ile ilişkileri ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Beyoğlu'nda göçmenlerin varlığı, raporda bir dizi olumsal unsur çerçevesinde tartışılacaktır. Birinci bölümde öncelikle tarihsel olumsal unsuru oluşturan, Beyoğlu'nun yüzyıllardır süren göç tarihinden söz edilecektir. Birinci ve ikinci bölümlerde ayrıca, mekânın yapısal özellikleri, göç ağları, kamusal kayıtsızlık ve enformel istihdam olanakları olarak tanımladığımız olumsal faktörler üzerinde durulacaktır. Raporun üçüncü bölümü, kamusal hizmetlere ve temel haklara erişimi sağlık, emek piyasası, eğitim ve kamusal alanlar ekseninde tartışmaktadır. Dördüncü bölümde ise Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlere yönelik destek mekanizmaları ele alınacaktır. Bu bölümde, STK'lar ve dayanışma inisiyatifleri, kamu kurumları (belediyeler ve merkezi yönetimin il-ilçe birimleri) ve göçmenlerin kendi oluşturdukları formal ve enformel dernekler ve topluluklar üzerinde durulacaktır. Raporun beşinci bölümünde ise araştırmanın sonuçlarının, yerel yönetimlerin göçmen siyasetine ve stratejik planlama süreçlerine katkı sağlamak üzere, genel bir değerlendirmesi yapılacaktır. Bu değerlendirmeye bağlı olarak bazı politika önerileri öne sürülecektir.

BEYOĞLU'NDA YABANCI GÖÇMENLERİN YERLEŞME/ MEKÂNDA TUTUNMA DİNAMİKLERİ

BÖLÜM 1



Göçmenlerin İstanbul'a tutunmak için Beyoğlu'nu seçmelerinde önemli mekânsal olumsal unsurlar rol oynamaktadır. Bunu dört boyutta ele alabiliriz. Birincisi, Beyoğlu'nun tarihsel olarak aldığı ve verdiği farklı nitelikteki göçlerin yarattığı mekânsal olumsallıklardır. Bu göç hareketleri kendilerinden sonraki göçlerin mekânda yerleşme imkânı ve biçimlerini belirlemektedir. İkincisi, Beyoğlu'nun çöküntü alanı haline gelmiş mahallelerinde süreklilik kazanan nüfus hareketliliğidir. Bu mahallelerin bir önceki göçmenleri, mahallede çöküntü düzeyi arttıkça ve kendileri İstanbul'da tutunma mekanizmaları geliştirdikçe, yaşadıkları binadan çıkarak görece daha iyi durumdaki başka bir binaya ya da mahalleden çıkıp kentin alt-orta sınıf mahallelerine taşınmaktadır. Onlardan boşalan yerler yeni gelenler için barınma olanağı sağlamaktadır. Üçüncüsü ise bu çöküntü alanlarında yaşayan yerli sakinlerin ve göçmenlerin mekâna aidiyet duygularının oluşmasını engelleyen "tekinsizlik" durumudur. Bu mahalleler, hemen hemen bütün sakinleri için ekonomik durum düzeldiğinde taşınılacak geçiş alanları ya da başka bir yere göçmek üzere bekleme mekânlarıdır. Beyoğlu'nun bazı orta sınıf yerleşik mahallelerinde görece güçlü olan mekânsal aidiyete karşı, bu yoğun göç alan mahallelerde mekânsal aidiyetten daha güçlü olan unsur mekânın kontrolüdür. Mekânın kontrolü göçmenlerin orada yaşadıkları süreyi güvence altına almaları ve oradaki formel ya da enformel iş piyasasından faydalanmaları anlamına gelmektedir. Bunun için de bu mahallelerde oluşmuş mekânsal güç ve rıza hiyerarşisi yeni göç dalgalarının karaya nasıl vuracağını belirleyen unsurlardan biri olmuştur.

Diğer yandan ve dördüncü olarak, İstanbul'da katmanlı kentsel tarihsel mirasa sahip yerleşimlerin soylulaştırma projeleri için oluşturduğu avantaj, Beyoğlu'nun farklı sınıfsal nitelikteki tüm mahallelerinde de bir emlak hareketliliğine neden olmuştur. Ancak, mülkiyet yapısının en karmaşık ve nüfusun sürekli hareket halinde olduğu çöküntü alanlarında bu avantaj son dönemde kamu eliyle inşaat sermayesine aktarılmaya başlanmıştır. Tophane, Karaköy, Şişhane, Galata ve Tarlabası bölgeleri Galataport ve Tarlabası Kentsel Dönüşüm Projeleri ile büyük bir inşaat alanı haline gelmiştir. Buna bağlı olarak, Beyoğlu'nun formel ve enformel eğlence ve hizmet sektörü ve ilçenin çeperlerinde saçaklanmış olarak yerleşmiş küçük ölçekli imalat atölyelerinin yanı sıra inşaat sektörünün de talep ettiği işgücü ilçeye yönelmeye devam etmiştir.

Tarihsel Arka Plan: Göçmenlerle İnşa Olan İstanbul'da Beyoğlu'nun Göç Tarihi

İstanbul, tarihi boyunca çok farklı niteliklerde göçlerle sosyal ve mekânsal olarak inşa olan bir şehirdir. Bu raporun sınırları içinde daha uzak tarihlerdeki göç hareketlerine değil ama Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'u fethinden sonraki göçlere kısa bir vurgu yapmak, daha yakın zaman göçlerinin mekânda tutunmalarındaki tarihsel olumsal unsura dair bir farkındalık sağlar. Göçmenleri İstanbul'a getiren nedenler ve gelme koşulları onların nasıl yerleşeceğini belirlediği gibi, İstanbul'un sahip olduğu mekânsal, sosyal, kültürel ve ekonomik olumsal faktörler de bu göçün mekânda alacağı biçimi belirler. İstanbul uzun süren Osmanlı kuşatması sırasında önemli oranda nüfus kaybetmiş ve fetihten sonra Fatih Sultan Mehmet zorunlu is-

kanlarla Osmanlı'nın pek çok bölgesinden getirdiği farklı niteliklerdeki nüfusu şehre yerleştirmiştir. Bu zorunlu iskanlar bir kısım Müslüman nüfusu barındırsa da esasını kentin yeniden yapılandırılması için gerekli niteliklerdeki nüfusun iskanı oluştuyordu. Bu nedenle, İstanbul'a Osmanlı'nın başka bölgelerinden Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler iskân edilmisti (İnalcık, 1988, 2007, 2012; Başkan, 2013, 2014). Fatih döneminde bu iskanların da belirlediği bir etnik mekânsal dağılım, daha sonraki göçlerin mekânda yer seçimi üzerinde de belirleyici olacaktı. Bu dağılımda Haliç'in iki yanı ve Galata, Bizans'tan kalan yerli nüfusun yanına yerleştirilen göçmen gayrimüslim nüfusu barındırmaya başladı.

Daha sonra 17. yüzyılda başlayan ve 19. yüzyılda İstanbul'u dünya ticaretinde bir ara kent pozisyonuna getiren ticari faaliyet Galata'da mekânsal genişleme ihtiyacı ortaya çıkardı. Galata, periferisinde bağ, bahçe ve mezarlıkların bulunduğu Pera bölgesine doğru genişlemeye başladı. Avrupalı tüccarların modern konut ihtiyacının karşılanması, modern malların satıldığı mağazaların yer aldığı pasajların/hanların inşası ve Avrupa ülkelerinin büyükelçiliklerinin yer seçimi ile Pera, modern bir yerleşim olarak İstiklal Caddesi'nin ana eksen olduğu paralel sokaklarla İstanbul'a nakşoldu.

Bu modern yerleşimin ilk sakinleri varsıl göçmenler olan 19. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'a yerleşen Avrupalı tüccarlardır. Diğer yandan, Galata'nın eskimiş geleneksel konutlarında oturan İstanbul'un varlıklı gayrimüslim sakinleri de Pera ve Tarla-başı'nda inşa edilen modern apartmanlara taşınmaya başladı. Sadece Galata'dan değil, Hasköy-Eyüp-Balat bölgesinden de Pera'ya bir hareketlilik gerçekleşti. Galata ve Hasköy-Balat ekseninde boşalan eskimiş konut stoku ise, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul'a gelen Kırım Savaşı (1853-1856) ve Osmanlı-Rus Savaşı'nın (1877-1878) savaş göçmenleri ile İstanbul'un genişleyen emek pazarına işgücü olarak dahil olmak üzere Ege Adalarından gelen Rum göçmenlere barınma olanağı sağladı. Diğer yandan, 1917 Bolşevik Devriminden sonra Rusya'dan ayrılmak zorunda kalan 150 bin Beyaz Rus, 1920'de İstanbul İşgal altındayken İstanbul'a göçmen olarak kabul edildi (Karpas, 2003). Galata ve Balat'tan Pera'ya taşınanlar arasında İstanbul'a 500 yıl önce İspanya'dan göçmüş olan Sefarad Yahudileri de vardı.

19. yüzyılın ikinci yarısından 1920'lere kadar Beyoğlu'nun bir yanında kentin modern burjuvazisinin mekânsal inşası olarak Pera yükselirken, onun bitişiğindeki Galata'da ve karşısındaki Hasköy-Balat-Eyüp ekseninde kentin yeni sakinleri olacak yoksul göçmenler mekândaki boşlukları doldurarak kendilerini şehre yerleştiriyorlardı (Cezar, 1991). Beyoğlu 20. yüzyılın başında farklı sınıfsal ve etnik nitelikteki göçmenlerin sosyal, kültürel ve ekonomik olarak şekillendirdiği bir kentsel ölçektir. Bir yanda Avrupa standartlarında modern bir semt doğarken diğer yanda kentin aldığı yoğun savaş göçmenleri ve yoksul işgücü göçleriyle Beyoğlu'nun yıpranmış tarihi konut alanları yoksulluk mahallelerine dönüşüyordu.

Beyoğlu'ndaki bu sosyal ve mekânsal dönüşümün hızı ve niteliği Cumhuriyet'le birlikte değişmeye başladı. Bir yandan başkentin Ankara'ya taşınması kentin memur-bürokrat nüfusunda hızlı bir düşüş yaratırken, diğer yandan İstanbul'un dünya ticaretindeki ara kent statüsünün ortadan kalkmasıyla birlikte Avrupalı tüccar ailelerin İstanbul'u

terk etmesi Pera'da önemli bir nüfus kaybına neden oldu (Ortaylı, 1986; Tekeli, 1994; Kurtuluş; 1999). Ayrıca, İstanbul Rumları 1924 Mübadele Anlaşmasından muaf olmalarına rağmen, dönemin İstanbul Belediyesi'nin resmi sınırları dışında kalan Boğaz ve Marmara Denizine kıyısı olan köylerinde (Tarabya, Yeniköy, Büyükdere, Sarıyer, Maltepe, Kartal vd.) ikamet eden Rumlar mübadeleye tabi olarak kentten ayrıldılar. Bunlar arasında evleri belediye sınırları dışında olup işyerleri Pera'da olan çok sayıda Rum aile vardı (Kurtuluş, Aslan, vd., 2019). Dolayısıyla, Karpat'ın farklı kaynaklardan derleyerek açıkladığı rakamlara göre 1914-1916 yılları arasında 1.600.000 olan İstanbul'un nüfusu,¹¹ Cumhuriyet'in ilk resmi nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında 806.863'tü. İstanbul nüfusunun yarısını kaybetmişti. Pera da bu kayıptan payını almış ve barındırdığı nüfus hızla değişmeye başlamıştı. Pera'da Avrupalı zengin tüccarlardan boşalan evler ve işyerleri el değiştirmiş ve Pera, ağırlığını İstanbullu gayrimüslimlerin oluşturduğu bir orta sınıf yerleşimine dönüşmüştü. 1927 nüfus sayımından 1950 nüfus sayımına kadar kentin toplam nüfus atış hızındaki durağanlık önemli bir göç hareketinin olmadığını göstermekle birlikte Beyoğlu'na yönelik sınırlı bir göç hareketi olmuştur. Trakya Yahudilerinin bir kısmı Cumhuriyetin ilanından ve kalan kısmı da 1934 Trakya Pogromu'ndan sonra İstanbul'a göçmüştür (Hür, 2016). Buna karşın, 1942'de Varlık Vergisi, 1955'te 6-7 Eylül Olayları ve 1964'te İstanbul'un Yunan Uyraklı Rum nüfusunun Vize Anlaşmasının iptali neticesinde sınır dışı edilmesiyle (Şimşek, 2007), Beyoğlu'nun gayrimüslim nüfusunda belli bir düşüş yaşanmıştır.

Beyoğlu 1950'li yıllarda yeni bir göçmen grubunu barındırmaya başladı. Topraklarında geçinemeyerek "gurbete" giden yoksul Anadolu köylüleri için ilk barınma mekânı yine Beyoğlu olacaktı. Beyoğlu'nda artık çöküntü alanı haline gelmiş Topthane, Kuledibi ve Tarlabası'ndaki bakımsız binalar ve iş hanları, Haydarpaşa'da yorganı sırtında trenden inen 9 yaşından 40 yaşına kadar erkek gurbetçiler için İstanbul'a tutunmayı imkânlı hale getirdi. 1960'lara kadar Beyoğlu'nun belli bölgeleri, Türkiye'nin farklı yerlerinden gelen bu kırsal göçmenlerin mekânda tutunmalarını sağlayan bir kuvöz işlevi gördü. Beyoğlu'nun eğlence ve hizmet sektörünün yanı sıra küçük üretimin vasıfsız, emek yoğun işgücü ihtiyacı bu göçmen deposundan karşılandı. Bu süreçte vasıflanan/uzmanlaşan işgücü bu kuvözden çıkarak ya kendi gecekonduğunu yapıyordu ya da bitişik semtlerdeki orta sınıf mahallelere taşınıyordu. Bu şekilde, Beyoğlu'nun artık çöküntü alanı haline gelmiş belli bölgeleri sürekli dolup boşalan göçmen kuvözlerine, ucuz emek depolarına dönüştü.

Beyoğlu'nun aldığı bir sonraki göç dalgasının niteliği yine farklıydı. 1990'lı yıllarda Kürt illerindeki çatışmalı dönemde, köyleri boşaltılan Kürtler zorla göç ettirildiler (Yükseker, 2012). Bu nüfusun bir kısmı İstanbul'a göç ederek Sultanbeyli gibi yeni büyümekte olan ilçelere yerleşirken, bir kısmı da Beyoğlu'na yöneldi. 1986 yılında tarihi niteliği olan 350 bina yıkılarak açılan Tarlabası Bulvarı ise Beyoğlu'nda yaşanan mekânsal çöküntünün hızını artırmıştır. Buradan boşalan nüfusun yerini zorla göçle gelen Kürt nüfus doldurmaya başladı. Kentin emek pazarına en ucuz ve güvencesiz işgücü olarak dahil olan bu yeni göç dalgasının, Beyoğlu'nun artık bir çöküntü alanı

11 <https://istanbultarihi.ist/95-istanbul-nufusu-xviii-yuzyilin-sonundan-xx-yuzyilin-basina>

haline gelmiş Tarlabası bölgesinde güçlü bir göçmenlik ağı ile tutunarak kendi güç ilişkilerini üretmiş bir etnik sosyo-mekânsal ölçek oluşturduğu söylenebilir.

Beyoğlu, günümüzde nüfusunun yaklaşık beşte birini oluşturacak şekilde, 2000'lerden itibaren farklı nitelikte yeni göç dalgalarına maruz kalmıştır. Bu dalga Nijerya başta olmak üzere Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelenler ile başlamıştır. Ardından daha yoğun bir göç hareketi olarak Suriye'den gelen mültecilerle büyümüştür. 2021 yılına gelindiğinde ise bu yeni dalga, içine Kuzeybatı Afrikalıları, Güney Asyalıları, İranlıları, Filistinlileri, Afganları, Özbekleri ve Türkmenleri de katarak Beyoğlu'nun yeni toplumsal örüntüsünü belirleyen unsurlardan biri haline gelmiştir. Bu dalga, yoğun ancak niteliksel açıdan homojen olmayan bir dalgadır. İçinde farklı etnik grupları, dilleri ve kültürleri, farklı göçmenlik statülerini, farklı göçmenlik ağlarını, dayanışma mekanizmalarını, mekânda tutunma biçimlerini, kendilerinden önceki göç dalgalarıyla yerleşmiş olan yerli sakinlerle farklı etkileşimleri ve işgücü olarak farklı nitelikleri barındırmaktadır.

Göçmenlik Ağları ve Mekânsal Hareketlilik

İstanbul'a farklı ülkelerden gelen göçmenlerin Beyoğlu'nda yer seçiminde, öncelikle geldikleri ülkedeki sınıfsal konumları belirleyici olmaktadır. Maddi refahı yüksek olan göçmenlerin Beyoğlu'nun görece yüksek gelir gruplarının yaşadığı mahalleleri tercih ettiği, bunlar arasında da en fazla Avrupalıların olduğu muhtarlar tarafından ifade edilmektedir. Bunlar arasında ticaret erbabı ve öğrenci olan az sayıda Suriyeli olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu mahallelerde araştırmanın konusu olan göçmen grupları çok sınırlı olarak ikamet etmektedir. Az sayıda yoksul Suriyeli de bu mahallelerde metruk durumdaki binalarda ikamet etmekte ancak mahalle halkı ve muhtarların bu göçmenler üzerinde sıkı bir gözetimi olduğu aktarılmaktadır.

Müeyyetzade Mahallesi Beyoğlu Birinci Bölgede yer alıyor. Burası daha az yabancı göçü alıyor. Ancak bu göçün kayıt altına alınması gerekiyor. Oturma izni olmadan Beyoğlu'nda yaşayanlar ikameti olanlardan daha fazla (Müeyyetzade Mahallesi Muhtarı, erkek)...

Benim mahallem gelir ve eğitim seviyesi yüksek bir mahalle, bizde pek mağdur yoktur. Çok azdır. Daha çok zengin göçmenler bize gelir. İş kurmaya, okumaya gelen Suriyeliler var. Ama onların sayısı da çok değildir. Bizim mahallede Afganlar, Türkmenler, Özbekler var. Bir bodrum katında 8-10 Türkmen bir arada yaşıyor. Bunların çoğu bakkallarda, marketlerde servis elemanı olarak çalışıyor (Ömer Avni Mahalle Muhtarı, kadın).

50 senedir aynı mahallede yaşıyorum. Mahalleyi çok iyi tanıyorum. Mahallede bana sormadan kimse evini Suriyeliye vermez. Bana sorarlar, bir Suriyeli geldi kaydı var mı yok mu? Kiraya verelim mi diye bana sorarlar (Kadı Mehmet Mahalle Muhtarı, erkek).

İstanbul'a gelen yoksul göçmeler ise Beyoğlu'nun "diğer yakasında", Tarlabası Bulvarının kuzeyinde yer alan mahallelere yerleşmektedirler. Odak grup toplantılarına katılan farklı göçmen grupların büyük bir çoğunluğunun İstanbul'a geldiklerinde ilk yerleştikleri yer Beyoğlu olmuştur. Odak gruplarına katılan göçmenlerin Türkiye'de

ve İstanbul'da ilk yerleşim yerleri, Ek-2'de yer alan Şekil 8'de görülebilir. Beyoğlu'nda mahalle değiştirmeden ev değiştirmişlerdir. Bu yer seçiminde en önemli unsur belli mahallelerde oluşmuş göçmenlik ağlarıdır.

2015 yılında direkt buraya geldim. Kaçak yollarla geldim. Geldiğimden beri yani 2015 yılından beri İstanbul'dayım, yani Beyoğlu'nda (Suriyeli, kadın).

2014 yılında İstanbul'a geldim Suriye'den. Çocuklarımla, eşimle beraber İstanbul'da Beyoğlu'nda aynı evde kaldık, başka bir yere gitmedik. Burada aynı evde (Suriyeli, kadın).

İstanbul'a Beyoğlu'na 2016 yılında geldim. Sadece ev değiştirdim, aynı mahallede kaldım (Suriyeli, kadın).

İki yıldır Türkiye'deyim, iki yıldır Beyoğlu'nda kalıyorum (Suriyeli, erkek).

Antalya'da okudum. Eğitim bitince İstanbul'a geldim. Burada zaten bir aile işletmemiz vardı. İthalat-ihracat. Onun için okulu bitince buraya geldim (Bangladeşli, erkek).

Beyoğlu'nda ikamet eden göçmenler arasında doğrudan Beyoğlu'na gelenler üzerinde burada daha önce aile, akraba ya da memleketlilerinin oluşturduğu göçmenlik ağları etkili olmaktadır. Pek çoğu daha önce Beyoğlu'na yerleşmiş bir yakınları olduğunu ve tercihlerinde bunun rol oynadığını ifade etmişlerdir. Aralarında daha önce İstanbul'un başka bir semtinde yaşamış olanların sayısı azdır. Onlar da İranlı grupla yapılan odak grupta ifade edilen, İstanbul'daki İranlı göçmenler arasında refahı görece daha yüksek olan bir gruptur. Örneğin, Beyoğlu Çukurcuma'da restore edilmiş bir apartmanda yaşayan İranlı odak grup katılımcısı kadın, buraya taşınmadan önce İstanbul'un orta sınıf semtleri olan Bakırköy, Çapa ve Şişli'de bir müddet yaşamıştır.

Özellikle Suriyeli göçmenlerle yapılan odak grup toplantılarında, Suriyeli göçmenlerin İstanbul içi hareketliliklerinin düşük olmasına karşın Suriye sınırına yakın illerden İstanbul'a gelenler vardır.

Ben de bir sene Gaziantep'te çalıştım. Ondan sonra buraya geldim. Çünkü işimiz de dolayısıyla yani Antep'teki işi yapıyoruz biz (Suriyeli, erkek).

Eşim benden önce geldi buraya Yemen'den. Bir süre sonra biz de yanına geldik. Ama ondan öncesinde eşimi burada iş ev bulana kadar biz Bursa'da bir tanıdıklarımızın yanında kaldık. Ondan sonra buraya geldik (Bangladeşli, erkek).

Sekiz yıl önce geldim. İlk geldiğimde Kızıltepe'de kaldım abimin yanında. Sonra İstanbul'a geldik. İstanbul'da ev bulamayınca tekrar geri döndük, bir ev bulduk abimin yanında. Bir ay kaldıktan sonra eşimle beraber buraya geldik (Suriyeli, kadın).

2014'te geldim. İki buçuk yıl Mersin'de yaşadım. Yaklaşık iki yıl da Esenyurt'ta yaşadım. Sonra buraya geldim (Suriyeli, erkek).

Odak grubuna katılan Güney Asyalı göçmenlerin ise Ordu, Giresun gibi Karadeniz şehirlerinde yaşadıkları görülmüştür. 10 yıldır Türkiye'de olan Nepalli odak grup katılımcısı Beyoğlu'na gelmeden önce bir buçuk sene Ordu'da ve dokuz ay Giresun'da yaşadığını söylemiştir. Diğer göçmen gruplarında İstanbul içi hareketlilik ise

belli grupların yoğunlaşma bölgeleri arasında olmaktadır. Sahra-altı Afrikalılar Beyoğlu'nun bitişik ilçeleri Şişli (Kurtuluş, Feriköy, Okmeydanı) ve Fatih (Aksaray) ile Beylikdüzü, Esenyurt gibi uzak ilçelerle, Faslılar ise Fatih ve Esenler ilçeleri ile bir etkileşim halindedirler. Nijeryalı bir erkek katılımcı, Afrika göçünün ilk zamanlarında bütün Nijeryalıların Kurtuluş'ta yaşadığından, ama kiralara yükselmesi nedeniyle artık İstanbul'un farklı yerlerine de dağılmaya başladıklarından bahsetmektedir. Diğer yandan Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin büyük bölümünün yaşadıkları semtlerde düzensiz göçmen olarak ikamet ettiklerini de ifade etmektedir.

Esenyurt'a gidiyorlar, orada çok site var. Avcılar, Beylikdüzü, Başakşehir ve Esenyurt'ta çok Afrikalı var. Kurtuluş, Osmanbey, Harbiye, Aksaray, Tarlabası, Dolapdere ve Sultan-gazi'de de. Kayıt dışı (Nijeryalı, erkek).

Beyoğlu'nda uzun zaman çalışmış İranlı odak grup katılımcısı ise göçmenlerin bu kentsel hareketliliğinin bir başka boyutuna dikkati çekmektedir. Gelir durumunu düzelten İranlıların Beyoğlu'ndan başka semtlere taşındığından bahsetmektedir.

Şimdi fazla nerelere, mesela karşı, Kadıköy, Bakırköy tarafına, Alibeyköy tarafları çok iyi. Şimdi metro gitmiş oraya, Haliç tarafında. Oralarda. Ve Maltepe, Kartal. Güzel bir şeyler, siteler olmuş. Fiyat güzel (İranlı, kadın)...

Beyoğlu'nda farklı göçmen grupları için farklı nitelikte göçmenlik ağları oluşmuştur. Bu çoklu ağ sisteminin içinde sürekli bir hareketlilik söz konusudur. Sahra-altı Afrikalıların kendilerine has ağ sistemlerini Nijeryalı erkek katılımcı şöyle aktarmaktadır.

Aslında hiç özel bir nedeni yok Beyoğlu'nu seçmemin. Ben Nijerya'dan İstanbul'a ilk geldiğimde beni buraya getirdiler, buraya aldılar. Buraya getirdiler, dolayısıyla ben de o zamandan beri burada yaşıyorum. Her Nijeryalı buraya geldiğinde birisi tarafından karşılanır, kabul edilir. Dolayısıyla onu karşılayan, kabul eden kişinin yakınında yaşar. Bizi kabul eden kişilerin çevresinde yaşadığımız için öyle gruplar oluştururuz. Beyoğlu'nda Dolapdere, Tarlabası çevresinde yüzlerce Nijeryalının yaşamakta olduğunu söyleyebilirim (Nijeryalı, erkek).

Göçmenlik ağlarını Tarlabası bölgesindeki mahalle muhtarları daha genel olarak şöyle ifade etmektedir:

Burada bir de şöyle bir şey var, mesela bir aile bir yere yerleştiği zaman onun dışında gelenler hepsi onun yanına geliyorlar, hepsi bir yerde bir birikiyorlar ya (Çukur Mahallesi Muhtarı, erkek)...

Hani biz başka bir ülkeye gidince Türkler nerede ise oraya yerleşiyoruz ya onlar da öyle (Bülbül Mahallesi Muhtarı, erkek).

Göçmenlik ağları yeni göçmenlerin sadece kente girebilme kapısını değil, orada işe girebilme olanaklarını ve dayanışma olanaklarını taşıyan güçlü ağ sistemleridir. Ganalı bir odak grup katılımcısı bunu “çünkü hemşerilerin burada. Hasta olsan arkadaşların olmadan yardım alamazsın” diye ifade ederken, Liberyalı bir katılımcı “Afrikalılar birbirimize yardım etmek en önemli amaçlardan biri. Ben bir ülkeye gittiğimde Liberyalılar nerde diye sorarım. Burada çoğu Afrikalı. Benim bir sorunun olursa ailem ile kontak kurarlar” diye aktarmaktadır.

Göçmenlik ağları, göçmenler için aynı zamanda yeni bir ülkeyi, yeni bir kenti tanımak için de önemli bir destek mekanizması olarak çalışmaktadır. Bir Güney Asya odak grubu katılımcısı bunu şöyle ifade etmektedir.

Birlik olabiliriz birlik oluşturabiliriz, bir araya gelerek fikir paylaşabiliriz. Eğer bir yere gittiğimde benden uzun yaşamış kişiler varsa ondan oranın geleneklerini öğrenebilirim. Ülkenin kurallarını öğrenmek için (Nepalli, erkek).

Göçmenlik ağı üzerinden bir mekâna yerleşme kararında kadınların daha çok erkeklerle tabi olduğu gündelik yaşamdaki dayanışmanın örgütlenmesinde önemli bir olumsal unsurdur. Ancak aynı zamanda mekânda kristalize olarak ayrışma ve dışlanma riskini de taşımaktadır. Belli mahallelerdeki etnik yoğunlaşmalar, kültürel farklılıklar ve derin yoksullukla birleştğinde önemli bir sosyal dışlanma nedeni olabilmektedir. Beyoğlu Bülbül Mahallesi Muhtarı ile yapılan birlikte yürüyüş çalışmasında, Suriye'nin en yoksul göçebe halkı olan Domların çocuklarının dilencilik yapıyor olması ve kadınların çocuk bakımındaki kültürel kodlarının göçebelikten kaynaklı olarak farklı olması onları ayırtıran bir faktör olarak gözlemlenmiştir. Örnektepe Mahalle Evi'nde görüşülen uzmanlar da benzer şekilde o yörede Domların yoğunlaşmasının mahallenin yerlileri tarafından dışlanmalarına sebep olduğunu ifade etmişlerdir.

Düzensiz Göçmenlerin Yerleşmesinde Bir Olumsal Unsur Olarak “Kamusal Kayıtsızlık”

Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlerin yer seçim kararlarında göçmen ağlarının kayda değer bir rol oynadığı yukarıda incelendi. Ancak, bu ağların oluşumunda Beyoğlu'nun 20. yüzyılın başından itibaren yaşadığı dramatik dönüşümlerin Beyoğlu'nu katman katman bir kayıtsızlık mekânı haline getirmesi de belirleyici rol oynamaktadır. Mekânda tutunabilen düzensiz göçmenler diğer düzensiz göçmenler için kente bir giriş kapısı yaratmaktadır. Bu durum, kentsel beledi hizmetlere erişimden, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişime kadar kentlilerin temel insani ihtiyaçlarının kurumsal bir düzen içinde karşılanmasını engelleyerek, mekânın daha derin bir kentsel yoksulluk ve çöküntü alanına dönüşmesine neden olmaktadır. Bu 1950'ler ve 1960'lar boyunca ABD kentlerinde izlenen kentsel dönüşüm stratejisine benzemektedir (Jacobs, 2017). Bir kentsel mekânın çöküntü alanı haline geldiği, orada kamusal kontrolün kaybolduğu ve çeşitli suçlarla bütünleştiği bütün toplum tarafından kabul edildiğinde orayı yıkıp yeniden inşa etmenin meşru zemini oluşmaktadır. Tarlabası Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında kamu kurumlarının belli bir amaç doğrultusunda mekâna lakayt yani “kayıtsız” kalmaları, orayı düzensiz ve transit göçmenler için bir tutunma alanına dönüştürmüştür. Aynı zamanda bu durum, emeğin maliyetini düşürerek İstanbul'un merkezinde bir göçmen emek deposu oluşturmuştur. Tarlabası'nda göçmenlerle dayanışma amaçlı gönüllü inisiyatifin temsilcisi bunu şöyle ifade etmektedir:

Ama Tarlabası'nda yaşıyor olmanın kendisi zaten bu erişimlerin hepsine engel bir yer. Yani dediğim gibi işte belediyenin hiçbir hizmeti yok neredeyse. Çöp toplanmaz, sokak-

lar yıkanmaz gibi yani. Çalışma alanları da yapılan işlerin niteliğinden dolayı çok pis, kirli yerler. Bütün binaların alt katları midye atölyesidir... Yerel belediyeler hizmetleri azaltıyor. Oradaki insanların oradan kaybolması için (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Kamusal otoritenin Beyoğlu'nun belli mahallelerine yönelik bu kurumsal "kayıtsız kalma" politikası, orta sınıf mahallelerinde mahallenin yerleşik sakinleri ve muhtarlarının müdahaleleriyle bir miktar azalmaktadır. Ancak son derecede devingen büyük bir göçmen havuzuna dönüşmüş mahallelerde bu kayıtsızlık karşısında mahalleler kendi iç örgütlenmeleriyle insani destek mekanizmaları oluşturmaktadırlar. Böyle bir dayanışma inisiyatifinin gönüllüsü, kendisiyle yapılan görüşmede düzensiz ve transit göçmenlerin en büyük sorunu olan barınma ihtiyacına, göçmenleri bazen kendi evlerine alarak çare olmaya çalıştıklarını aktarmaktadır.

Bu çocukları (Faslı genç erkekler) yağmur zamanında aldık... Sokaktalar... Yağmur yağıyor, sen ne yapacaksın, sokakta kalacaklar (Dayanışma inisiyatifi gönüllüsü, erkek).

Kurumsal otoritenin mekâna kayıtsız kalması, orada düzensiz göçmenler için tutunma olanağı sağlasa da bu tutunma her zaman bir eve başını sokabilmek şeklinde olmamaktadır. Düzensiz göçmen veya geçici koruma kaydı olmadan mekâna yerleşebilenlerin yanı sıra yerleşemeyen ve sokaktaki konut olmayan boşluklarda barınmaya çalışan göçmenlere insani yardım amacıyla sivil inisiyatifler oluşturulmaktadır. Kamu otoritesi düzensiz göçmenlere doğrudan insani yardım sağlamak-tan imtina etmesine karşın, evsizlere yemek veren, çorba dağıtan girişimlere sınırlı da olsa destek vermektedir. Derin bir yoksulluğun yaşandığı mahallelerde aynı zamanda evsizlik de giderek artmaktadır. Evsizlere yemek veren bir STK temsilcisi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Lokantaya Faslılar, Cezayirli geliyor akşamları. Suriyelilere sadece yemek verebiliyoruz. Evsizler, evsiz olma riskinde olanlar geliyor. Afrikalılar, Pakistanlılar... Mermer çeşme yalağında yatanlar, internet kafelerde, acil servislerde barınanlar. Hosteller, pandemide kalabilecekleri yerler azaldı (STK 1 temsilcisi, kadın).

Beyoğlu, sığınmacılar ve transit göçmenler için aynı zamanda bir "bekleme odası" olduğundan, bazı evlerde bir odada 10 kişi kalınan binalar vardır. Bu odalar sadece yağmurda ıslanmadan uyuma imkânı sağlamaktadır. Bu barınma biçimi de evde yemek yapmanın mümkün olmadığı bir çeşit evsizliktir. Evsizlere yemek veren bir STK temsilcisi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Kolektif evler, evsizlik gibi... (STK 1 temsilcisi, erkek).

Evsizlere yemek veren bir STK'nın temsilcisi, gıdaya erişemeyecek düzeyde bir yoksulluğa ve kamu kurumlarının bu konudaki gönülsüzlüğüne vurgu yapmaktadır.

Belediyeler kışın üç ay evsizleri topluyorlar, herkese tek model yaklaşıyorlar. Yaşlı, bağımlı, vb. aynı muamele. Farklı sorunları olan evsizler var (STK 1 temsilcisi, kadın).

Evsizlere çorba dağıtan bir diğer sivil inisiyatifin temsilcisi de mülteciliği "uluslararası bir evsizlik problemi" olarak tanımlamaktadır. Beyoğlu'nda çorba dağıttık-

ları evsiz gruplar arasında yerli evsizler olduğu kadar, evsiz mülteciler ve dilenci göçmen çocukları da vardır. Kamu otoritesi yerli evsizleri sadece soğuk havalarda toplayıp geçici barınmalarını sağlarken, sığınmacıları ve mültecileri kayıtlı oldukları illere geri göndermektedir. Koruma altına alınarak sosyal hizmet kurumlarında bakım verilen mülteci çocuklar ise kurumda uğradıkları dışlanma nedeniyle oradan kaçabilmekte ve yine kendi topluluğunun yaşadığı bir mahallede sokakta yaşamak zorunda kalabilmektedir. Çocuklara bakım sağlanan çocuk evlerinden kaçılması Türkiye’de çocuk koruma sistemindeki yapısal sorunlardan kaynaklanmaktadır ve yaygın olmakla birlikte, mülteci çocukların maruz kalabildiği dışlanma ek bir sorun alanıdır. Evsizlere çorba dağıtan derneğin temsilcisinin dikkat çektiği bir diğer konu ise evsizlere yemek veren lokantada olduğu gibi, çorba almaya gelenler arasında sadece evsizler değil, Suriyeli erkek mültecilerin de olduğudur. Bunların hepsinin evsiz olmadığı, ancak ağır bir yoksulluk içinde oldukları ifade edilmektedir. Bunlar arasında STK temsilcisin “gizli evsizler” olarak tanımladığı, garaj, depo ve bekar evlerinde kalanlar da vardır.

En dibi görmüşler... Suriyeli dışında Cezayirli, Faslı, Tunuslular var, sabit yemek alıyorlar... 2019 öncesi çok fazla Faslı ve Tunuslu geliyordu (STK 2 temsilcisi, kadın).

Aynı derneğin temsilcisinin dikkat çektiği bir diğer husus ise yemek almaya gelenler arasında kadın göçmenin neredeyse hiç olmamasına karşın evsiz çocukların varlığıdır. Beyoğlu’nda evsizlere yemek dağıtan, acil barınma ve acil sağlık sorunlarında insani yardım desteği sunan birkaç inisiyatif ve STK vardır. Beyoğlu’nda STK’ların insani yardım konusunda giderek artan varlıkları, göçmenlerin mekânda tutunmalarını kolaylaştıran bir diğer unsur olmaktadır.

Beyoğlu’nda Kayıt Dışı ve Yasa Dışı Emek Piyasası ve “Kamusal Kayıtsızlık”

Seks ve Uyuşturucu Ticareti

Beyoğlu’nun kentsel yoksulluk alanlarına yönelik kamusal kayıtsızlık hali ve mekânsal denetimin mahalleleri kontrol eden yerel güç gruplarının elinde oluşu, belli göçmen gruplarının da içinde olduğu yasa dışı işler için bir “güvenli alan” yaratmaktadır. Bunların başında Beyoğlu’nda herkesin bildiği sır olan seks ve uyuşturucu ticareti gelmektedir. Uyuşturucu ticareti ve kullanımı, Tarlabası’nda öteden beri varlığı bilinen ve semt sakinleri tarafından şikâyet edilen bir konudur. 2009’da alan araştırması yapılan bir çalışmada, semt sakinlerinin yarıya yakını burada yaşamaktan memnun olmadıklarını belirtmiş ve bu memnuniyetsizliğin en önemli nedenlerinden biri olarak uyuşturucu kullanımı ve satışının artması nedeniyle mahallenin güvensiz bir yer haline gelmesinden söz etmişlerdir (Türkün ve Sarioğlu, 2013: 301-302). Bu rapor için yapılan saha araştırmasında edinilen izlenim, bu durumun değişmediği ve belki de turizm ve göç nedeniyle daha örgütlü hale geldiğidir. Bu sektörlerin içinde göçmenlerin varlığı ve sayılarının artmakta olduğu, gerek Tarlabası muhtarları gerek STK temsilcileri ve İranlı ve Güney Asyalı odak grubu katılımcıları tarafından dile getirilen bir gözlemdir.

Bu yükselen eğilim, araştırma ekibinin Tarlabası Bülbül Mahallesinde muhtarla birlikte yaptığı yürüyüş sırasında mekânsal olarak da gözlemlenmiştir.

Özellikle İranlı ve Faslı genç kadınların Beyoğlu'nda genişleyen seks ticaretinde çalışmak/çalıştırılmak üzere Beyoğlu'na geldikleri/getirildikleri ifade edilmektedir. Bu raporun saha araştırması sürerken, medyada Faslı kadınların Beyoğlu'ndaki eğlence yerlerinde seks işçisi olarak çalıştırıldığına dair haberler de yer almıştır (Milliyet, 2021).¹² Beyoğlu'ndaki yasa dışı sektörlerin yarattığı mekânsal “tekinsizlik” de bu sektörlerin barındırdığı şiddet potansiyeli ile doğrudan ilişkilidir. Seks işçisi olarak çalışan/çalıştırılan ve ikamet izni olmayan göçmen kadınların bu şiddete karşı hiçbir güvenceleri yoktur. Cihangir'de Taksim'e yakın sokaklardan birinde oturan İranlı kadın odak grup katılımcısı, bu sektörde çalışan İranlı ve Faslı genç kadınların şiddete uğradığına sık sık tanık olduğundan bahsetmektedir.

Bu bölge çok yani şey, çok karışık. Mesela bizim apartmanın yanında bir tane şey var, bir pansiyon (apart) var... Her ne kadar biz şikâyet ettik. Her ne kadar itiraz ettik. Kimse şey yapmıyor. Fuhuş yapıyorlar tabii ve İranlılar var. Hem kaçak yapıyorlar. Hem fuhuş yapıyorlar. Hem İranlı var hem Türk hem Arap. Ev sahibi Türk. Hatta ben kaç kere film, video çektim. Hatta iki gün önce söyledi ki “çekme çekme”. Dedim ki neden? Kızı nasıl dövüyor. Kız nasıl bağıyor. Kendi parasını istiyor. Ama o kız Arap. Yani o şey parasını istiyor... Ve kavga yapıyorlar. Pencereleleri kırdılar. Yani en son polis geldi... Ama kimseyi tutmadı (İranlı, kadın).

İranlılarla odak grup toplantısının bir diğer kadın katılımcısı da Tarlabası'nda, Feridiye caddesinde yoğunlaşan bu seks ticaretinin dört yıldır Beyoğlu'nda ailelerin artık terk ettiği mahalle ve sokaklara doğru yayıldığını ifade etmektedir.

Feridiye'den buraya gelmişler. Ve şey, Tarlabası'ndan... (İranlı, kadın).

Beyoğlu'nda niteliği değişse de tarihsel olarak her zaman var olan eğlence ve turizm sektörü, bu yeni göç dalgasıyla içine yeni göçmen grupları alarak yeniden biçimlenmektedir. Buna tanıklık etmekte olan evsizlere yemek dağıtan lokantayı işleten STK temsilcisi Beyoğlu'ndaki bu değişimi şöyle ifade etmektedir:

Fuhuş artıyor. Faslılar, Araplar, Afrikalılar, Türkler ara sokaklarda, apartlarda fuhuş var. Kadınlar fuhuş yapıyor, erkekler torbacılık... (STK 1 temsilcisi, kadın).

İranlılarla odak grup toplantısına katılan bir erkek de bu durum yüzünden uzun zamandır Beyoğlu'nda yaşayan bazı İranlıların artık buradan taşındıklarından bahsetmektedir. Seks ve uyuşturucu ticaretinin diğer mahallelere sıçramasının ve bu işlerin barındırdığı şiddetin mekânda kendilerini güvende hissetmemelerine neden olduğunu ifade etmektedir.

Kimse hiçbir şeye güvenmiyor. Hiçbir şeye güvenmiyorsun. Yani güvenli bir şey yok burada. Fark etmez, kimlikli, kimliksiz, mülteci, kimse güven duymuyor, hiçbir şeye güvenmiyoruz burada (İranlı, erkek).

¹² 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 227. maddesine göre yetişkinleri ve çocukları fuhşa teşvik etmek, fuhşu kolaylaştırmak, fuhşa aracılık etmek ve yer temin etmek ile fuhşa zorlamak suç olarak, fuhuş yaptırılan bireyler ise fuhuş mağduru olarak tanımlanmıştır.

Bülbül Mahallesi Muhtarı mahalledeki kiralık konut stokunun giderek azaldığını belirterek, bunun nedenlerinden birini de konutların bu tür kiralamalar ya da apart olarak kullanılmasıyla ilişkilendirmektedir. Bu değişimin özellikle çocuklu ailelerde, bu mahallelerden taşınma eğilimini artırdığını belirtmektedir. Bülbül Mahallesi Muhtarı, bu değişimi anlatmak için, 2014 yerel seçimlerinden 2019 yerel seçimlerine mahalledeki seçmen sayısında önemli bir düşüş olduğunu belirtmiştir. Nitekim, Beyoğlu ilçesi için 2014 yılında 176.186 olan seçmen sayısı 2019'da 167.012'ye düşmüştür. Oysa aynı yıllar arasında İstanbul genelinde seçmen sayısı 9.997.024'ten 10.560.963'e yükselmiştir.¹³ Bir başka ifadeyle, iki yerel seçim arasında Beyoğlu ilçesi, seçmenlerinin yüzde 5'ini kaybederken İstanbul'daki seçmen artışı yüzde 5 civarında olmuştur. Beyoğlu'nun nüfusundaki değişimin tek nedeni mahallenin giderek tekinsiz bir geçiş alanına dönüşmesi değildir. Aynı zamanda yerlilerin ve göçmenlerin yaşayabilecekleri konut stokunun yerini turizme bağlı konaklamanın almasının ve kentsel dönüşüm projeleri ile değişen sınıfsal yapının da etkisi vardır. Beyoğlu ilçesi ve mahallelerinin yıllar içerisinde yaşadığı nüfus değişimi ile değişimin yönü Ek-1'deki tablo ve grafiklerden izlenebilir.

Transit Göç, İnsan Kaçakçılığı ve Tampon Evler

Beyoğlu'ndaki bu kamusal kayıtsızlık, insan kaçakçılığı, gasp, dolandırıcılık, turist istismarı gibi yasa dışı işler için de bir alan yaratmaktadır. Bu işler arasında göçmenlerle en bağlantılı olanı insan kaçakçılığıdır. Türkiye'ye gelen transit göçmenleri AB ülkelerine geçirme vaadinde bulunan insan kaçakçıları Tarlabası'nı kullanmaktadır. Tarlabası'nda etkin bir dayanışma inisiyatifinin temsilcisi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Pakistanlı var. Birçok milletten insan var. Yani Bangladeşlisi var. İşte aklıma gelen, Afrika'nın bütün Sahra altı çok fazla. Şey değil, hani değişken oluyor. Bazı yıllar bir bakıyorsunuz, orada mesela bizim tampon evleri gördüğümüz yerler var bazı noktalarda. İşte kaçakçıların kullandığı evler. Bu evleri mesela belli dönemlerde kaçakçıların getirebildiği yoldan dolayı insan popülasyonu değişebiliyor. Sierra Leone'den bir dönem fazla oluyor, bir dönem bakıyorsun Ugandalı fazla oluyor. Bir dönem bakıyorsun Nijeryalı fazla olabiliyor (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Tampon ev diyoruz biz bunlara. Yani onların getirme yol ve yönteminden dolayı da insan çeşitliliği değişir. Sahada her şey birbirini etkileyen bir durum... Kaçakçılık da bu işin içinde bir branş ve alan ve realite. (...) Ama sonuçta şu var, hepsi birbiriyle bir bütün (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Dayanışma inisiyatifinin temsilcisi, aynı zamanda Beyoğlu'na yönelik kamusal kayıtsızlık halinin ve düzensiz ve transit göçmen hareketliliğinin belli mahallelerde

¹³ YSK tarafından 2014 ve 2019 mahalli seçimlerdeki seçmen sayılarının yer aldığı listeden İstanbul ve Beyoğlu'na ait verilere ulaşılabilir. Bkz:

https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014Mahallidareler/II_Ilce_Secmen_Sandik_Sayilari.pdf ve

<https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2019Mahallidareler/2019Mahalli-il-ilce-SecSanSay.pdf>.

yaşarken ortadan “kaybolan” insanların farkına varılmamasına neden olduğuna da dikkati çekmektedir.

Mülki amirlikler eksik. Bu eksikliğin sonucunda bu insanlar mağdur oluyor. Yani evinde ölen olabiliyor. Bir kadın şiddete uğrayıp ciddi sorun yaşayabiliyor. Bir evde iki eşli bir sığınmacı ailesi olabiliyor. Çocuklar bu arada eriyip kaybolabiliyor. Değişik sorunlarla karşılaşabiliyor. (...) Bunları biz sahada gördük. Yani kaybolan insan gördük. (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Beyoğlu'nun “diğer yakasında”, orta sınıf mahallelerin muhtarlarıyla yapılan yuvarlak masa toplantısında bu muhtarların ısrarla tekrarladıkları konu, kamu otoritesinin göçmenleri kayıt altına almasına yönelik talebin bu kayıtsızlığın sonuçlarından duydukları endişeden kaynaklandığıdır. Beyoğlu'nun belli bölgelerinde yasa dışı işler için bir piyasanın oluşmuş olduğu ifade edilmektedir. Bu piyasanın hangi güç ilişkilerini barındırdığı ve kimler tarafından kontrol edildiği bu araştırmanın konusu olmamakla birlikte, bu piyasanın ihtiyaç duyduğu işgücünü yaşamak için risk altında çalışmaya/barınmaya mecbur düzensiz göçmenlerden karşıladığı açıktır. Tarla-başı'nda göçmen kadın ve çocuklara gönüllü destek hizmetleri veren STK temsilcisi bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Çünkü aslında bütün bu anlattığımız dezavantajlıların içerisinde bir şekilde kendi yollarını buluyorlar. Ne devletin ne belediyenin ne başka bir şeyin, bir şekilde destekleyip daha iyi koşullarda bile olacak olsa oraya el atmalarını istemez. Genel olarak mahalleye devletin girmesini istemiyorlar zaten. Böyle de bir şey var yani. Bir şikâyet anında işte “onu yapmıyorlar, bunu yapmıyorlar, işte çöp toplamıyorlar, yıkamıyorlar buraları” diye konuşuyorlar ama hani gerçekten sorsak “gelsin mi buralara? İster misiniz?” diye, çok istediklerini de sanmıyorum yani. Öyle bir tarafı da var (STK 4 temsilcisi, kadın).

Beyoğlu'nda geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin resmi işlemleri için başvurabilecekleri mekanizmalar diğer göçmen gruplarına göre daha fazladır. Suriyelilere yönelik AB destekleri, göçmen sahasında STK'ların çoğalmasına, kamu kurumlarının da çeşitli destek hizmetleri için çalışmalar yapmasına neden olmaktadır. Ancak, ikamet izni almak veya Avrupa'ya kaçak yoldan gitmek isteyenler dolandırılabilir. İnsan kaçakçılığında olduğu gibi burada da göçmenlerin çaresizliğinin istismarı Beyoğlu'nun bu enformel piyasasındaki iş kollarından biridir. İranlılarla odak grubunda, Beyoğlu'nda emlakçılık ve rehberlik yapan katılımcının verdiği misal bunun küçük bir örneğidir.

Adam geliyor randevu alıyor. Normal randevu işlemleri 30 TL. İnternette bir oturma izni randevu alıyorsan kişi başı, mesela bir senelik, çok az parayla. Onun sigortası en fazla 180 TL'dir. Adam 1000 TL adamdan alıyor bu işi yapmak için. Bunun için bir kira sözleşmesi gerekiyor. Bir sahte kira sözleşmesi verip, başvurup 1000 TL, 800 TL alıyorlar (İranlı, kadın).

Buradaki dolandırıcılığın arka planında, göçmenlerin kamu kurumlarında yapmaları gereken işlemler konusunda bilgisiz olmaları yatmaktadır. Bu işin içindeki araçlar bu engelleri aşacak ilişki ağlarına sahip oldukları ve özellikle düzensiz göçmenler de yakalanmak ve geri gönderilmekten korktukları için bu çarkın içine düşmektedirler.

Konut Stokundaki Kayıtsızlığın Göçmenlere Sağladığı Ucuz Barınma İmkânı

Beyoğlu'ndaki mekânsal kayıtsızlığın bir diğer boyutu da bina mülkiyeti ve kullanım biçimlerindeki kayıtsızlıklardır. Beyoğlu'nun belirli mahallelerinde tarihsel olarak yaşanan zorunlu nüfus hareketleri mahalledeki binaların mülkiyetlerinin yasal ya da yasal olmayan biçimlerde sık sık el değiştirmesine ve işgallere neden olmuştur. Zaman içinde mülkiyetleri parçalanan ve pay sahiplerine ulaşamadığı için satılamayan, tamir edilemeyen, metruklaşan pek çok bina işgalciler tarafından iptidai olarak çoklu kullanıma uygun hale getirilerek yeni göçmenlere kiraya verilmektedir. Binaların içindeki bölümlerin kullanım biçimleri bozulmuş, işlev değiştirmiştir. Buradaki binaların iskân kayıtsızlığı yeni göç dalgası için olumsal bir unsur olarak işlemekte ve göçmenlerin binaların bölünmüş birimlerinde birden çok aile, birden çok kişi olarak barınmalarına olanak sağlamaktadır. Güney Asyalılarla odak grup toplantısında bir katılımcı böyle bir evde kalma nedenini şöyle aktarmaktadır.

Biz oda arkadaşları ile yaşıyoruz ve burada ev sahipleri bizim odamızı paylaşmamıza izin veriyor. Dolayısıyla biz bir odayı ya da bir evi daha fazla insanla paylaşabiliyoruz. Bir apartman dairesini daha fazla insan burada paylaşabiliyoruz. Bizim için burada en önemli şey, burada bulunma nedenimiz para. Nasıl daha fazla tasarruf edebiliriz? Bu yer bizim için bunu yapmamızı sağlıyor. Eğer param azsa ve kendimi başka yerde güvende hissetmiyorsam o zaman tabii ki burada yaşarım (Nepalli, erkek).

Mekânda Tutunmada Olumsal Bir Unsur Olarak Formel- Enformel ve Yasa Dışı İşlerde İstihdam Olanağı

Göçmenler için bir kente kendini geçici ya da kalıcı olarak yerleştirebilmenin en önemli iki unsuru barınma ve geçinmedir. Bu iki ihtiyacı aynı zamanda karşılayan kentsel alanlarda göçmen yoğunluğunun artması her zaman rastlanan bir olgudur. Bu kentsel alan, aynı zamanda düzensiz göçmenleri barındırabilecek kayıtsızlıkta binalarla geniş bir enformel iş piyasasına sahipse noktasal yığılmalar kaçınılmaz olmaktadır. Beyoğlu'nun bir göçmen mekânına dönüşmesinde bu iki unsurun varlığı önemli rol oynamaktadır. Altı odak grup toplantısının birçok katılımcısı, farklı nitelikteki iş olanaklarının Beyoğlu'nda yerleşme kararlarında etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Yani biz ilk geldiğimizde direkt buraya geldiğimiz için hani başka yer de bilmiyoruz. Burada da iş imkânları vardı. Gaziosmanpaşa'da akrabalar var ama çocuklar küçük olduğu için orada fabrikada falan çalıştıramam, en azından burada atölyeler falan var. Küçük oldukları için de burada onlar için daha kolay olur yani (Suriyeli, kadın).

Eşimin arkadaşları vesile oldu. Eşim terzi. Hani burada o sektörde çok talep var dediler, geldik (Suriyeli, kadın).

Para kazanmak zorunda kaldım burada çalışmaya başladım. Bir atölyede, bir dikim atölyesi. Sonradan pandemiden dolayı oralar da kapatıldı (Faslı, erkek).

Çünkü burada Dolapdere piyasası, iş yani bizim meslek ilk burada Türkiye’de burada başlamış. Ondan sonra dağıtmış. Yani meşhur. Bir de çok eski 150 senedir mobilya çarşısı. Ondan ben burayı seçtim (Suriyeli, erkek).

Beyoğlu’nda yaşamayı tercih etmiş Güney Asyalı göçmenlerin tercih nedenleri arasında Beyoğlu’nda turizm sektöründeki iş olanakları yer almaktadır. Odak grup toplantısına katılan Güney Asyalı göçmenler İngilizce dilini bilmelerinin onlara otel ve restoranlardaki servis işlerinde avantaj sağladığını belirtmektedirler.

Taksim’de iş bulmak şu anda kolay. İyi işler var çünkü çok fazla sayıda restoran ve otel var. Ben Otelinde oda servisi elemanı olarak çalışıyorum. (Nepalli, erkek)

İBB’nin Örnektepe Mahalle Evinde çalışan bir uzman da özellikle geçici koruma kaydı bulunmayan Suriyeliler için barınma imkânının birinci derecede önemli olduğuna vurgu yapmaktadır.

Örnektepe metrobüs güzergahına çok yakın. İşe gidiş gelişlerini kolaylaştırıyor. Yani göçmenlerin iki seçeneği oluyor, iş bulmak ve kayıtsız bir şekilde ikamet, barınma (Uzman 1, kadın).

Barınma ve çalışma olanağını bir arada buldukları için Beyoğlu’na yerleşen göçmenlerin yanında iş bulma sorunu yaşamalarına rağmen Beyoğlu’ndan ayrılamayan göçmenler de vardır. Özellikle AB’ye geçmek için İstanbul’a gelip sonra Beyoğlu’nda sıkışıp kalmış olan Faslılar bunu şöyle ifade etmektedirler:

Burada iş yok bulabileceğim tek işler, burada işte karton toplama veya su şişelerini toplama, yapmak istemiyorum bu işi. Ama buradan çıkmaktan korkuyoruz, burada da iş bulamıyoruz. Esenler’e gitmek istiyoruz (Faslı, erkek).

Yaşam çok iyi burada benim için ama burada herhangi bir iş yok. Yapabileceğim bazı işler var ama bunlar işte kulüplerde veya barlarda çalışma gibi işler (Faslı, erkek).

Beyoğlu’ndaki İranlı göçmenlerin de burada yer seçimlerinde barınma ve iş imkânlarının belirleyici olduğu görülmekle birlikte, niteliksel olarak iki farklı sosyal statüye sahip olanların bu yer seçim nedenleri de farklılaşmaktadır. Daha çok İranlı turistlere ya da Türkiye’ye yerleşmeye çalışan İranlı orta sınıflara yönelik olarak hizmet sektöründe iş yapan İranlı profesyoneller, Beyoğlu’nda yaşamak istememekte ancak işleri gereği buna mecbur olduklarını ifade etmektedirler.

Esenyurt’ta sitede yaşamak yerine burada yaşıyorum çünkü işim burada. İranlılar burada (İranlı, erkek).

Şimdi mesela benim işim turizm. Benim evim Bakırköy’deydi. Bakırköy çok güvenli bir yerdi. Çok güzel. Deniz manzaralı ev falan. Ama ben mesela saat dört buçuk, sabah havaalanına gitmek gerekiyor. Yolcu İran’dan geliyor. Onu karşılamak gerekiyor. Saat dört buçukta ben oradan Taksim’e gelmek, müşterileri, yolcuları otelden dönüş için, İran’a dönecekler, almak, git havaalanına, dön, çok zordu. O yüzden buradayım ama Taksim’i

ben hiç sevmiyorum. Ama neden buradayım? Para Taksim'de (İranlı, kadın).

Adam eski müşterim beni arıyor. Taksim'de otel istiyor. Dedim neden? Taksim ne var ya? Gel Şişli'ye. Güzel güzel hoteller var. Neden Taksim? İnsanlar İran'da ve bütün dünyada sadece Taksim'i duymuşlar. Taksim istiyorlar (İranlı, kadın).

Diğer İranlı göçmen grubunu ise ağırlıklı genç kadınların ve erkeklerin oluşturduğu ve Taksim'deki seks turizmi ve ona bağlı iş kollarında çalışanlardır. Bu sektördeki büyümenin Taksim'deki hızlı apartlaşmanın ve metruk durumdaki tarihi binaların yatırımcılar tarafından satın alınıp butik otellere dönüştürülmesiyle ilintili olduğu mahalle muhtarları tarafından ifade edilmektedir.

Bizim mahalle Talimhane'ye yakın olduğu için yani hepsi orada (seks turizmi sektöründe çalışanlar). Onların merkezi orası. Şu Turan Caddesi'nin üst taraftan Liman'a kadar. Onların bütün iş yerleri, kuaförleri, otelleri, lokantaları var. Bir de çevre karışmıyor onlara. Ben fiziki yapısından dolayı diyebilirim bizim mahalleye geliyor. Yani komşular onlarla iyi geçiniyor, şey yapmıyorlar, onları dışlamıyorlar. Ya bence Cihangir'e gitseler dışlanırlar ya da daha elit bir mahalleye gitseler (Bülbül Mahallesi Muhtarı, erkek).

Bu sürecin yapıları çevrede yarattığı dönüşümü hem muhtarlar hem Beyoğlu'nda emlakçılık yapan İranlı odak grup katılımcısı kendi tanıklıkları içinde anlatmaktadırlar.

Bir de bizim mahallenin yarısı şu anda şey olmuş apart otel olmuş. Apart oteller çoğaldı onların da etkisi var. Şuradan tutun da Talimhane'ye kadar hepsi apart otel olmuş (Bülbül Mahallesi Muhtarı, erkek).

Araplar da çok yapıyor, bizim yerliler de çok yapıyor apart otel. Satın da alıyorlar. Zaten birçok mülk sahibi yabancı şu anda bizim mahallede, yabancı insanlar. Yani konut olarak alıyor sonra apart yapıyor ya da iş yeri yapıyor. Çoğu İranlı, Mısırlı. Mesela bir iki tane Japon var. Japonya'dan gelmiş burada bina almış, apart yapmış, butik otel yapmış, kendi burada yaşamıyor, almış mesela bir avukata teslim etmişler kira veriyor, şey yapıyor ya da emlakçıya veriyor. Yatırım yapmış (Bülbül Mahallesi Muhtarı, erkek)

Beyoğlu'ndaki bu kayıt dışılık enformel ya da yasa dışı bazı iş alanlarının belli mahallelerde yoğunlaşmasına neden olurken, diğer yandan da muhafazakâr toplumsal değerlere aykırı hayat tarzları için de bir kaçış alanı yaratmaktadır. Göçmenler arasındaki LGBTİ+ bireyler de Beyoğlu'nda daha az fark edilmekte, dolayısıyla bu çok çeşitlilik içinde kendilerine “güvenli bir alan” bulabilmektedirler. Kamu hastanesinde hekim olarak çalıştığı dönemde göçmenler ve sivil toplum örgütleriyle temas halinde olan daha sonra ise göçmenlik alanında aktivist olarak çalışmalar yürüten katılımcı bu konudaki deneyimini şöyle aktarmaktadır:

Burası ise mesela birçok kişi ben görüştüğümde de başka bir ilde kayıtlı buraya geliyor. Mesela diyorsun cinsel yönelimi farklı olan kişiler bazen burayı tercih edebiliyorlar. Çünkü burası daha kozmopolit ve bir şekilde eğer belirli hizmetleri ulaşacaksa bir şekilde burada bunun yolunu bulabiliyor. Yani kentsel deneyim açısından daha zor ama onlar açısından sosyal ağlar açısından daha kuvvetli olan bir yer olduğunu gördüm ben (Hekim, kadın).

Beyoğlu'nda Yaşayan Göçmenlerin Kent İçi Hareketlilik Potansiyelleri

Beyoğlu'nda yaşayan hemen hemen bütün göçmen grupların Beyoğlu'nda ikamet etmelerinin en önemli nedenlerinin başında, barınabilecekleri konut stoku ve çalışabilecekleri iş olanakları gelmektedir. Ancak, odak grup toplantısı yapılan bütün göçmen gruplarının içinde Beyoğlu dışında bir yerde yaşama planı ya da tahayyülü de kendini göstermiştir. Örneğin Faslıların Beyoğlu dışında yaşamak istedikleri yerlerin başında Esenler gelmektedir.

Esenler'de güzel bir iş bulduk günde 90 lira. Başlamaya karar verdik. Fakat ulaşım buradan zor olacağı için orada bir ev kiralama kararı aldık. Fakat ev sahibi, yani bulduğumuz evin sahibi, evi şeyden (ikamet kayıtları olmadığı için) dolayı vermedi (Faslı, erkek).

Esenler'deki durum buradan çok farklı. Esenler'de birincisi çok Arap olduğu için polisler bize kötü bir muamele göstermiyorlar. Esenler'de daha önce biz hani pasaportlarımızı gördükleri zaman bir şey yapmıyorlar. Orada çoğu Suriyeli var ve bizim için hani bizim orada çalışabilmemiz için avantajlı bir şey. Çok rahat olabiliriz fakat durumdan (ikamet izni) dolayı gidemiyoruz (Faslı, erkek).

Suriyeliler arasında ise Beyoğlu dışında oturmak isteyecekleri yerler toplumsal cinsiyete göre değişmektedir. Erkekler Fatih gibi merkeze yakın muhafazakâr semtleri tercih ederken, kadınlar konut stokunun daha yeni olduğu Gaziosmanpaşa gibi semtleri ya da Florya gibi deniz kıyılarını tahayyül etmektedirler. Suriyeli göçmenler arasında düzenli işe sahip olanlar bu tahayyülü daha açık dile getirmekte, daha yoksul olanlar ise Beyoğlu'ndan ayrılmayı hayal edememektedirler. Suriyeli göçmenler arasında geçmişte kendi ülkelerinde maddi durumu iyi olanlar, Beyoğlu'nun kentsel yoksulluk alanlarında yaşamaktan hoşnutsuzdurlar. Onlar bunu mecburiyet olarak tanımlamaktadırlar.

Çünkü Suriye'de evimiz bahçe çok güzel, her türlü çiçekler. Ama burada ölüm gibi yaşıyorum. Canım yaşamıyor bana göre sadece vücudum yaşıyor, çalışıyorum sadece (Suriyeli, erkek).

Bu bölgede aslında oturmaktan memnun değilim ama mecburum. Daha önce yaşadığım yerde buradaki gördüğüm, yaşadığım şeyleri görmemiştim (Suriyeli, kadın).

Beyoğlu Göçmen Sahasında Bina ve Konut Dokusunun Niteliği ve Göçmenlerin Barınma Koşulları

Göçmenlerin Yaşadıkları Konutların Niteliği

Beyoğlu'nun belli mahallelerinin kentsel yoksulluğun yığınsal noktalarına dönüşmesinde çoğu metruk derecede yıpranmış bina stokunun belirgin rolü vardır. Bu binalar, iç göçlerle kente gelen yoksul kırsal göçmenlere olduğu gibi Türkiye'ye sı-

ğınma ya da çalışma amacıyla gelen yabancı göçmenlere de bir tutunma imkânı sağlamaktadır. Ancak bu binaların bir kısmı insan sağlığını tehdit eden ve onur kırıcı düzeyde kötü koşullara sahiptir.

Bir sağlık çalışanı, sağlık desteği için gittiği evlerde, banyo yapma olanağı olmayan, sadece tek musluk olan, bazı evlerde tuvaletin dahi olmadığı barınma koşullarına tanık olmuştur. Bu evlerde birden çok ailenin bir arada yaşadığını, bir oda içinde çok çocuklu ailelerin ya da bekarların yaşadığını gözlemlemiştir.

Benim filyasyon çalışması yapmam gerekiyor. Ve evlerine gidiyorum. Yani ilaç vereceğim. Ya da evdeki bireylere PCR testi yapacağım. Yani bazen mesela o evlere gittikten sonra birkaç saat mesela kendime gelemiyorum. Çünkü bir, çok kötü koku var. İki, yerde halı yok, koltuk yok, evde hiçbir şey yok. Özellikle Tarlabası bölgesindeki göçmenlerden bahsediyorum. Yani ev diye bir şey yok... Yani temiz suya erişimlerinin bile hala ciddi anlamda sağladıklarını düşünemiyorum. Yani en basiti su bile. Çünkü öyle kötü evlerde yaşıyorlar ki (Hemşire, kadın).

Farklı odak grup toplantılarında göçmenler, yaşadıkları evleri tarif ederken, bütün bu kötü koşullara rağmen barınacakları bir yer bulmuş olmalarından dolayı evlerinden çok fazla şikâyet etmemektedirler. Bu evler arasında doğalgazın olmadığı, su tesisatının yeterli olmadığı evler bulunmaktadır. Suriyeli kadın odak grubunda bir katılımcı sorunu şöyle aktarmaktadır:

Bina çok eski, doğalgaz yok evde, binada. Elektrik kullanıyoruz ısınmak için elektrik faturası da 200-300' ü buluyor (Suriyeli, kadın).

Bu evlerde oturmalarının birinci nedeni, bunların kiralalarının doğalgazı, su sistemi, bağımsız banyosu olan evlere göre daha ucuz olması, ikinci nedeni ise daha iyi durumda olan evlerin sahiplerinin düzensiz göçmenlere ev vermek istememeleridir. Güney Asyalı odak grup katılımcısı erkek bunu şöyle ifade etmektedir:

Bu hep paraya dayalı bir şey. Eğer 2000-2500 lira kira verirsen böyle bir sorun olmuyor. Ama 1500 altında falan kirası olan yerlerde genelde oluyor bu sorunlar (Bangladeşli, erkek).

Göçmen sahasında çalışan STK'ların ve gönüllü inisiyatiflerin temsilcilerinin de göçmenlerin yaşam koşullarına dair tanıklıklarını aktarırken en çok vurguladıkları konuların başında bu sağlıksız barınma koşulları gelmektedir. Ancak, bu konuda onlara destek verebilecek mekanizmalarının olmadığını da aktarmaktadırlar. Bir STK temsilcisi kendi tanıklıklarını şöyle aktarmaktadır:

Çok var, evlerinin kalitesinin düşüklüğü, ısınmanın olmaması, rutubetin çok olması, parke vs. şeylerin olmaması, direk beton zeminde oturan evler çok var... Evde hasta var, çocuğu var, astım hastası. Hekim diyor ki rutubetli bir evde yaşamaması lazım. Ama ev çok rutubetli falan gibi... Biz ev bulma işlerinde çok arada da durmak istemiyoruz. Çok zor durumdakiler, yani gerçekten böyle bir desteğe ihtiyacı olan birinde ancak işin içine girmek istiyoruz (STK 3 temsilcisi, kadın).

Düzensiz göçmenlerin yığılma noktalarında daha önce konut olarak kullanılmamış, kimsenin kalamayacağı nitelikteki tüm boşluklar sahipleri, aracılar ya da işgalcileri tarafından kayıtsız Suriyelilere ve diğer düzensiz göçmenlere kiralanmaktadır. Tar-

labaşı bölgesindeki gönüllü yardım inisiyatifleri de benzer koşulları aktarmakta ve bunun düzensiz göçmenlerin istismar edildiği yeni bir ev sahipliği sistemi yarattığından bahsetmektedirler.

Tarlabaşı'nda göçmenlerin yoğun olarak yerleştiği Bostan Mahallesi'nin muhtarı kendi mahallesindeki binaların çoğunda doğalgaz olmadığını, geçici koruma statüsündeki Suriyelilere kömür yardımı yapıldığını ama diğerlerinin kendi imkânlarıyla ısındıklarını ifade etmektedir.

Binalar zaten eski oldukları için doğalgazı binalara gelmemiş. Doğalgazlı binada bunlar büyük ihtimalle oturan yok. Şeye, kaydı olan Suriyelilere kömür dağıtıyorlar. Doğalgazlı binada oturma şansı yok bunların. Eski metruk binalarda oturuyorlar, onlarda doğalgaz yok. Yeni binalarda var. O da 1000-1500'den aşağı vermezler ki kiraya. Orayı verse de 500 lira zaten doğalgaz parası var (Bostan Mahallesi Muhtarı, erkek).

Doğalgazın olmadığı eski ve metruk binalarda göçmenlerin ısınma yollarından biri de kaçak elektriktir. Suriyeli kadınlarla odak grup toplantısına katılanların büyük kısmının birden fazla ev değiştirmesinin nedeni çoğu kez ısınma problemleri olmuştur.

Üç kez değiştirdim evi. Çünkü o ev kaçak elektrik kullanıyordu. O evde biz de öyle elektrikli ısındık. İkinci evde soba. Şu an çocuğun da astımı var diye en son işte doğalgazlı bir eve taşındık (Suriyeli, kadın).

Faslı göçmenler, aileleriyle görüşmek için en önemli ihtiyaçlardan biri olan wi-fi kullanımı için mahalledeki yardımseverlerden destek almaktadırlar.

Sabahları kalktığımızda (...) abilerin yanına geliyoruz burada wi-fi var... (Faslı, erkek).

Mahallelerde göçmenlere gönüllü destek veren sivil inisiyatiflerin gönüllüleri, yoksul göçmen gençlerin memleketlerindeki aileleri ile tek iletişim imkânları olan telefonla görüntülü görüşme ve internet kullanımı için onlarla wi-fi şifrelerini paylaşmaktadırlar.

Göçmenlerin Çaresizliğinin İstismarı ve Enformel Kiralık Ev Piyasası

Düzensiz göçmenlerin sağlıksız koşullarda yaşamaya mecbur kalmalarında, bu alanları kiraya veren, göçmenlerin çaresizliğini istismar eden grupların varlığı dikkati çekmektedir. Tarlabaşı'nda gönüllü dayanışma inisiyatifi temsilcisi, özellikle düzensiz göçmenlere kiraya verilen binaların bir kısmının zaten el konulmuş binalar olduğunu, binaların kendilerinin de kaçak olduğunu ifade etmektedir.

Zaten ev sahibi o değil. Rum bir aile. Ve burada yok yıllardır. Gasp edilmiş bir yer. Hiçbir şeyi falan yok. Zamanında mühürlenmiş. Kiraya vermiş adam orayı. Mühürlü bir yer yani. Türklerden bile gasp edilmiş yerler var yani. Türk ailelerden. Almancı diyelim, yer almış, kiraya vermek istemiş emlakçı üzerinden, birileri gelmiş, çökmüş. Şimdi orada mafyatik sistem de var, birileri göz yummuş, bina kiraya veriliyor. Mal sahibinin haberi bile yok (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Mekânda tutunmaya çabalayan göçmenlerin yerel maddi çıkar grupları tarafından nasıl istismar edildiklerini, göçmenlerin daha seyrek olduğu Beyoğlu'nun "öteki ya-kasındaki" Müeyyitzade Mahalle Muhtarı şöyle ifade etmektedir:

Biz de onları istismar ediyoruz aslında. Kendimizin oturmayacağı evleri onlar mecbur diye onlara yüksek kiralara veriyoruz. Bizim çalışmayacağımız fiyatlara onları çalıştırıyoruz (Müeyyitzade Mahallesi Muhtarı, erkek).

Göçmenler ev sahipleriyle ilişkilerinde dezavantajlı konumdadır. Bu düzenli göçmenler için de geçerlidir, ancak düzensiz göçmenlerde istismar boyutlarında yaşanmaktadır. Düzenli göçmenler ev sahibinin koşulları ve kira artış talepleri karşısında hak iddia edemezken, düzensiz olanların kontratları da olmadığından hiçbir hak iddia edememektedirler. Ev sahiplerinin kimi zaman düzensiz göçmenleri eşyalarıyla birlikte dışarı attığı aktarılmıştır. Diğer yandan, kontrat gerektiği durumlarda düzensiz göçmenler başkaları üzerinden kontrat yapmakta ve o araçlara borçlanmaktadır. Bunun çok sayıda örneğine tanık olan bir gönüllü dayanışma inisiyatifi-nin temsilcisi durumu şöyle aktarmaktadır.

Velev ki bir mahallede bir ev tutmak istedi. Ailesiyle yaşamak istiyor. Ya ev sahibine 1000 TL yerine 3000 TL teklif edip kontratsız, her an sokağa atılma durumuyla ya da tanıdığı ikameti olan biri üzerine, ona bir para vererek, ona mecbur kalarak, ona işte bir avanta ya da bir mecburiyet, minnet borçlu olarak ev kir alıyor (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Ama işte elektrik, su gibi şeylerde sorun olabiliyor. Onlar da ya ev sahibi üzerinden yürüyor ya emlakçı üzerinden yürüyor. Ya da daha önce orada kalmış bir mültecinin oturumu vardı da o oturumu kullanabiliyor. Ya da ben çok gördüm mesela, işte Nijeryalılar gidiyor, kendi aralarında komüniteleri var. Diyor ki "benim evimde suyu bağlayamıyorum, bana oturumu olan birinin kimliği var mı" falan. Böyle, hani her şey karışık, kompleks bir anlamda (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Beyoğlu'nda göçmenlerin yoğunlaştığı belirli mahallelerde hem ev sahiplerinin kanuni sınırların üstündeki kira artış isteklerinde hem de düzensiz göçmenlere yönelik kiralamadaki istismarların arkasında mahalledeki konut stokunun kayıtsızlığı ve bölgeye yönelik kamusal kayıtsızlık halinin önemli rolü olduğu anlaşılmaktadır.

Yoksulluğun Yığılma Alanının İçinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Beyoğlu'nda Sosyo-Mekânsal Kaos

Beyoğlu'nda 1990'larda Cihangir'de başlayan kentsel dönüşüm süreci (Uzun, 2001) 2000'lerden itibaren Tophane, Galata ve Şişhane'yi içine alarak sürmektedir. Ancak, daha çok bina bazında gerçekleşen bu dönüşüm devam ederken, kamu destekli ve çok sayıda mahalleyi kapsayan iki proje ile Beyoğlu'nda kentsel dönüşüm ölçek ve nitelik değiştirmiştir. Galataport ve Tarlabası kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmaya başlamasıyla boşalan binaların sakinleri ya aynı mahallede başka bir kohnuta ya da başka bir semte taşınırken, yıkım nedeniyle iyice metruklaşan ve iskana

kapatılan binalar da işgal edilerek göçmenlere kiralanmaya başlamıştır. Bu durum Tarlabası'nda kaotik bir nüfus hareketliliğine neden olmuştur. Bu hareketlilik içinde göçmenler, turistler ve yeni yapılan rezidansların sakinleri vardır. Bu yeni kaotik sosyal yapının analizi bu raporun sınırlarını aşan daha geniş bir araştırmayı gerektirir. Burada göçmenler üzerindeki etkisine değinilecektir. Tarlabası'ndaki göçmenlerin mağduriyetleri konusunda etkin bir gönüllü inisiyatifin temsilcisi bu dönüşümün göçmenler üzerindeki etkisini şöyle ifade etmektedir:

Birincisi (Tarlabası) 360 projesiyle birlikte oranın yerel ve doğal dokusu tamamen değişti. İkincisi, giren ve çıkanın denetlendiği, güvenli bölge oldu. Bu sığınmacılar ve göçmenler için tedirginlik sebebidir. Onun dışında da kira fiyatları artıyor, o bölge popülerleşiyor, oraya ilgi artıyor, işte emlakçılar, yatırımcılar etraftaki metruk binaları almak için geliyor. (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Tarlabası Kentsel Dönüşüm Projesi nedeniyle yaşanan değerlenme, çoğu yabancı sermayeli bireysel emlak yatırımcılarını turizm yatırımları için bölgeye çekerek binaların hızla işlev değiştirmesine neden olmaktadır. Göçmenlerin ucuz kiralalarla barındıkları metruk binalar yabancı yatırımcılar tarafından satın alınarak apart otel, butik otel ya da başka ticari amaçlar için yeniden inşa edilmektedir. Bu değişim bir yandan orada barınabilen göçmen nüfusu oradan iterken, diğer yandan da niteliği değişerek genişleyen Turizm sektörünün ucuz işgücü ihtiyacı nedeniyle göçmenleri oraya çekmektedir. Orada tutunma imkânları ortadan kalkan göçmenlerin gittikleri bölgeler yine göçmen işgücü istihdamının yoğunlaştığı Esenyurt, Sultangazi, Halkalı, Avcılar, Küçükçekmece, Sefaköy, Güneşli, Merter, Bağcılar, Gaziosmanpaşa ve Arnavutköy, Anadolu Yakasında da Gebze gibi ilçeleridir.

Beyoğlu'nun belli mahallerinde ucuz ve kayıtsız ikamet edebilme olanağı, bütün boşlukların hızla dolmasına neden olmuştur. Gerek kentsel dönüşüm projeleri gerekse Taksim'de niteliği değişerek genişleyen turizm sektörünün ihtiyaçları nedeniyle yükselen kiralalar, özellikle yoksullar ve göçmenler için kiralık konut imkânlarını giderek azaltmaktadır. Kiralık konut stokundaki bu azalmayı Bülbül Mahallesi muhtarı şöyle ifade etmektedir:

Kira artışları çok yüksek özellikle son 3 ayda. Son 3 ayda yani aşırı derecede yükseldi. Zaten kiralık ev yok bulamıyoruz. Yani artık inşaat yapımı mı durdu, öğrenciler mi geldi bilmiyorum ki. Hiç böyle olmasa 20 yıldır bu mahallede oturuyorum ilk defa böyle bir şey görüyorum (Bülbül Mahallesi Muhtarı, erkek).

Suriyeli odak grubu katılımcısı Dolapdere'de yaşadığı evden çıkmak zorunda kalınca aylarca ev aradığından ama bulamadığından bahsetmektedir.

Yani ben 3-4 ay boyunca kira aradım, kiralık ev aradım bulamıyorum. Her sorduğumda 4000-3000 fiandan bahsediyorlar, bu da çok yüksektir fiyat yani maalesef. Yani bir de yabancılara da vermiyorlar. Ben bir 30 kişiyi aradım daha doğrusu ev sahiplerini aradım onlarda çoğunlukla vermiyorlar. Verdikleri zamanda yüksek depozito istiyorlar. Mesela 5000-6000-10000 TL bir şey istiyorlar bu da çok yüksek oluyor (Suriyeli, erkek).

GÖÇMENLERİN YERLEŞME DİNAMİKLERİ: FİİLEN YA DA RESMEN İKAMET

BÖLÜM 2



Yabancıların İkamet İşlemlerinde Bürokratik Engeller ve Resmi İşlemlerde Keyfilik

Beyoğlu'nda yaşayan göçmen grupları arasında en önemli sorunların başında ikamet sorunları bulunmaktadır. Önceki bölümlerde ele alınan pek çok sorunun kaynağında ikamet izni olmadan mekâna tutunmaya çalışmak vardır. Beyoğlu'ndaki göçmenler arasında görece daha rahat durumda olanlar, geçici koruma statüsü altında İstanbul'da kaydı olan Suriyelilerdir. Ancak, Beyoğlu'ndaki Suriyeli göçmenler arasında başta Domlar olmak üzere geçici koruma statüsüne sahip olmayan ve dolayısıyla Suriyelilere verilen ve numaraları 99'la başlayan kimlik kartlarına sahip olmayan ya da geçici koruma kaydı başka bir kentte olan çok sayıda Suriyeli vardır.

Araştırma kapsamında görüşülen diğer gruplar arasında ikamet izni konusunda en çok sorun yaşayan iki grup Sahra-altı Afrikalılar ve Faslılardır. Sahra-altı Afrikalılar turist vizesi, ticari vize, öğrenci vizesi ve sağlık vizesi gibi yollarla Türkiye'ye giriş yapmakta ve eğer ikamet izni alamazlarsa vizeleri bittiğinde düzensiz göçmen haline dönüşmektedirler. Faslılar da turist vizesi ile giriş yapmakta ve vizeleri bittiğinde düzensiz göçmenlere katılmaktadırlar. Görüştüğümüz Güney Asyalıların bazıları, çalıştıkları sektörlerle bağlı olarak çalışma izni ile Türkiye'ye gelmişlerdir. Ancak çalışma izinleri bittiğinde veya başka bir işe/ sektöre geçtiklerinde tekrar ikamet izni almaları gerekmektedir.

Göçmen gruplar arasında ikamet izni olmayanların bir kısmı, ikamet başvuru sürecindeki bürokratik kargaşa ve bürokrasiye erişim sorunları nedeniyle kaçak duruma düşmektedir. İkamet iznine başvuru için gerekli işlemlerin sürekli değişmesi bürokratik kargaşanın nedenlerinden biridir.

Vize, ikamet ve çalışma izinleri pek çok ülkede ağır bürokrasisi olan ve ülkelerin göç politikalarıyla bağlantılı olarak belirlenmiş katı kurallara bağlıdır. Türkiye'de de durum böyledir. Türkiye'nin dış politikası ve belirli ülkelerle ilişkilerinin gidişatı çerçevesinde, ikamet izni süresi, ikamet izni başvurularının olumlu veya olumsuz sonuçlanma ihtimali farklı ülkelere ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Suriyeliler özelinde, başka illerde geçici koruma kaydı olan ailelerin bu kaydı İstanbul'a taşımaları çok zordur. Uluslararası koruma başvurusu olanların veya statü almış olanların da kayıtlı oldukları illerde ikamet etmeleri gerekmektedir. Odak gruplarında da göçmenlerin bu değişken vize ve ikamet politikalarının oluşturduğu belirsizlikten olumsuz etkilendikleri gözlenmiştir.

İki sorunum var. İlk sorun randevu, randevu alamıyoruz (Göç İdaresinden). Bazıları işte şey yapıyor para ile falan randevu almak için... (Suriyeli, kadın).

Ama bizim durum aynı çünkü iki kişi bahsetti. Başvuru olmak için randevu almak için şimdi ne yapıyorlar Suriyeliler arasında mesela ben Göç İdaresi'nden randevu alamıyorum, geliyorlar bunlar. Ben mesela bir kişi tanıdım bu onunla bir şey söylüyor olmadı böyle bir şey gel dese (...) abi ben tanıyorum bu işi yapıyor o kişi de falanmış. Bu parayı paylaşıyorlar birbiriyle bu şekilde hallediyorlar. İnternette randevu mesela alması bazen çok zorlanılıyor (Suriyeli, erkek).

Mesela ondan sonra bir aracı ile sen konuşacaksın parayı sen verirsin. Mesela bir Suriyeli aracı oluyor ama bu insan kötü olursa bu TC'yi (kimliği) kullanabilir büyük sıkıntı başına gelebilir ondan korkuyor (Suriyeli, erkek).

Mesela ben temizlik vergisi gittim verdim. Orada belediye dedi ki sen kayıtlı değilsin. Ben dedim geçen sene zaten ödedim dedi yok kayıtlı değilsin görevli. Ondan sonra ben dedim bu mesaj bana geldi sizin Beyoğlu Belediye'den nasıl kayıtlı değilim, nasıl bu mesaj geldi? Bir de adım üzerinde. Dedi vallahi bilmiyorum. Bir Türk arkadaş benimle orada çok bağırdı, çağırdı. Belediye başkanı ondan sonra geldi neden bu ses çıktı söyledi görevliye. O zaman yaptı bu işi. Yani belediye başkanı girmeseydi araya olmayacaktı bu iş. Bir de mesaj onlardan gelmiş (Suriyeli, erkek).

Göçmenlerin bürokrasiye erişimlerinde bu kargaşanın ötesinde başvuru ücretlerinin yüksek olması da bir sorun teşkil etmektedir. Hemen hemen bütün gruplar bu ücretin onlara çok geldiğini söylemektedirler. Suriyeli göçmenler için birinci sorun başvuruda yaşadıkları bürokratik ve maddi engeller iken Sahra-altı Afrikalılar için ikamet izni sürelerinin çok kısa olması en önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Altı aylık oturma izni vardı ve şimdi düzensiz hale geldi (Nijeryalı, erkek).

En büyük sorun ikamet izni, daha önce vizelerimi aştığım için ikamet alamıyorum (Ganalı, erkek).

Bir yıl içinde üç defa oturma için başvurum, üç aylık oturma veriyor. Türkiye'deki tüm büyükelçilikler dışişleri bakanı ile görüşüyorlar. Liberya'nın (fahri) konsolosluğu var sadece (Liberyalı, erkek).

Sahra-altı Afrikalılar arasında bireysel girişimleri ile Türkiye'de ticaret yapanların da ticari vize alması oldukça zordur. Bu nedenle, bunu aşmak üzere sağlık vizesi ile Türkiye'de ikamet almak gibi bir yan yola girmektedirler. Nijeryalı erkek göçmen kendi deneyimini şöyle aktarmaktadır.

Nijerya'ya dönmeden önce bir ameliyat olmam gerekiyordu. Ama para olmadığı için o ameliyatı olmadım. Sonra ülkeme dönünce o hastaneye (özel hastane) yazdım beni o ameliyat için çağırın diye. Onlar da bir davet mektubu yazdılar ve de Türkiye'ye gelirken medikal vize ile geldim. Oturma başvururken de hastaneden bir not istedim bu ameliyat olacağıma dair. Hani sadece ikametgâh yani bir yerde, bir evi kiraladığıma dair, ikamet ettiğime dair bir belge verdim. Bir de belli bir para verdim, başvuru parası. O şekilde ikamet aldım. Küçük bir ameliyat oldum şimdi hastane hastalığı takip ediyor (Nijeryalı, erkek).

Faslılarla odak grubuna katılan bir erkek de ikamet izninin Türkiye'nin o ülkelerle siyasi ilişkilerine göre kolaylaştığını ve zorlaştığı yolundaki algısını aktarmaktadır.

Problemlili olan savaş bölgesi sayılan halklara dokunmuyorlar. Fakat bizim memlekette savaş olmadığı için, bir savaş halkı olmadığımız için bizi ihtiyaç sahibi saymıyorlar. Onun için hem ikamet almakta sıkıntı yaşıyoruz hem de yardım konusunda da sıkıntı yaşıyoruz (Faslı, erkek).

İstanbul'daki Sahra-altı Afrikalıları bir araya getiren derneğin lideri ile yapılan derinlemesine mülakatta, o da uygulamaların keyfi olduğu ve ülkelere göre değişiklik gösterdiği şeklindeki izlenimini paylaşmıştır.

Reddettiğinizde gerekçe göstermeniz gerekir. Hangi ülkelerden Nijerya, Uganda, Kongo, Gana, Gana ile ilişkiler iyi olduğu için (Ganalı, erkek).

Mekândaki Varlığı Somut ama Kâğıt Üzerinde Görünmez Olanlar: Beyoğlu'nda Düzensiz Göçmen Gerçekliği

İstanbul'da yaşayan düzensiz göçmenlerin sayısı ve geldikleri ülkelerin çeşitliliği son on yılda artmıştır (IOM, 2019). “Kayıtsız” olan Suriyelilerin bir kısmını, geçici koruma kaydı başka illerde olanlar oluşturmaktadır. Düzensiz göçmen gruplarının bir kısmı AB ülkelerine geçmek üzere “transit” için Türkiye'ye gelenler iken diğerleri ise çalışmak üzere doğrudan İstanbul'a gelen ekonomik göçmenlerdir.

Beyoğlu'nda yaşayan göçmenler için kısa süreli ikamet izinleri sona erdiğinde ikamet meti uzatmak pek çok grup için çok zor olmaktadır. Bu süreçte en büyük korkuları polise yakalanmaktır. Sahra-altı Afrikalılar ve Faslılar sık sık bu sorunu yaşamaktadırlar. Bu iki grupta yapılan odak grup toplantılarında katılımcılar bu konudaki deneyimlerini şöyle aktarmaktadırlar:

Polis sorun çıkarıyor. Üç gün önce bir sürü siyah insan yakalandı. Amasya ve İzmit'e geri gönderme merkezlerine gönderildiler. Üç ay boyunca düzenli aralıkla imza istiyorlar. Üç arkadaşım sınır dışı edildi (Liberyalı, erkek).

Buraya tekrar geldiğimiz zaman elbise alacak paramız yoktu. Ailelerimiz bir şekilde bize para yolladılar. Aksaray'a gittik ve Aksaray'da polisler bizi yakaladı, Van'a gönderdiler. Bir ay Van'da kaldık. Çünkü evraklarımız yok. Şimdi polisler tutukladığı zaman yani tutuklanmadan önce ben kimlik çıkarmak için para ödedim, ama yani onay gelmedi ama ben parayı verdim ödedim onay gelmedi bunu da polisi anlatmaya çalıştım. Polise ben bunu söylediğim zaman polis, polis ekipleri bana bizimle gel dediler sadece bir günlük oraya gidip imza atacaksın dediler (Faslı, erkek).

Tuzla'ya gittik orada üç gün kaldık. Tuzla'dan otobüsle bizi Van'a aldılar kelepçelerle. Van'da bir ay kendileri döndüler. Otogara geldik, otogara vardığımız zaman hiçbir paramız yoktu. Hiçbir şeyimiz yoktu. Bir şekilde tekrar buraya aynı yere geldik. Van'dan buraya geri geldiğimiz zaman polisler burada tekrar bizi tutukluyorlar ve dört gün bizi tutukladılar. İlk başta bizi tutuklandıkları zaman pasaportlarımız evraklarımız yoktu. Bizi Afganistanlı sandılar ama Faslı olduğumuzu öğrendikleri zaman dört gün sonra bizi bıraktılar (Faslı, erkek).

Burada kimse bizi rahatsız etmiyor ama yan sokaklara hiçbir şekilde gidemiyoruz çünkü korkuyoruz evraklarımız yok her an bizi tutuklayabilirler, o yüzden sadece acil durumlarda gidiyoruz (Faslı, erkek).

Ben bu sıkıntılardan dolayı Fas'a tekrar gitmeyi düşünüyorum. Çünkü burada çektiğimiz zorluklardan dolayı ben artık burada kalmak istemiyorum. Çünkü korkuyorum. Ben şahsi olarak Fas'ta bir gün bir hapiste kalmadım. Hiçbir zaman polislerle hiçbir problemim, sıkıntım olmadı ama burada bu muameleyi görüyorum. Bundan dolayı artık korkuyorum ve Fas'a gitmeyi tekrar düşünüyorum. Ama yeterince bir paramın olması lazım bilet alabilmem için (Faslı erkek).

İnsanların Yunanistan'a kaçmak isteme nedeni ikamet izni olmaması. İkametgahı olmayanlar polisten korkuyorlar. Polisten kaçmak için kaçıyor (Ganalı, erkek).

Türkiye polisi seni yakalayınca 15 gün yazıyor paran yoksa dönmen için. Yunanistan'a gitmekten başka çare yok (Faslı, erkek).

Avrupa'ya göç edebilmek amacıyla Türkiye'den geçmek zorunda kalan göçmenler Türkiye'de süreleri bittiğinde Avrupa'ya geçememişlerse, kaçak duruma düştükleri için üzerlerinde büyük bir baskı oluşmaktadır. 17 Şubat 2020'de hükümetin Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenleri engellemeyeceğini açıklamasından sonra, birkaç gün içinde Yunanistan sınırına yığılan binlerce göçmen arasında bu şekildeki düzensiz ve transit göçmenler de bulunuyordu (Çoban, 2020). Faslı gençlerle yapılan odak grup toplantısına katılan bir dayanışması inisiyatifi gönüllüsü de tanık olduğu bu olayı şöyle aktarmaktadır.

Kaldıkları yerden kovuldular, kaçak göçmen oldukları için ev sahipleri istemiyor, gidin diyor. Orada kalmadılar, direkt bizim apartmanın orta katında kaldılar. On gün kaldılar, sonra gittiler yine Yunanistan'a. Yunanistan'da yedinci gün yürürken tutuklandılar işte, dövüldüler, soyuldular tekrar gönderildiler buraya. Gönderildikten sonra işte tekrar tutuklandılar. Bunların iki sefer gitme olayları vardır. Her seferinde gene tutuklanma olayı vardır. Yani olayın bir özetini yaparsak, gelmesinin sebebi Yunanistan'a gitmesi için (Dayanışması inisiyatifi gönüllüsü, erkek).

Türkiye'den Yunanistan'a geçen Sahra-altı Afrikalılar ve Faslılar Yunan polisi tarafından yakalanarak ve kötü muamele edilerek Türkiye'ye iade edilmektedir. Bu deneyimler arasında gidebilenler de olduğu için, yakalanıp geri getirilenler tekrar tekrar çıkmayı denemektedirler.

Ben Türkiye'ye kendi geleceğim için geldim. Üç ay vize aldım. Türkiye'den Avrupa'ya göç edebileceğimi... Buradan Sırbistan'a gitmeye çalıştım ve Bulgaristan'a gittim fakat tutuklandım, buraya tekrar buraya geldim (Faslı, erkek).

İkamet izni olmayan göçmenlerin sürekli yaşadıkları sınır dışı edilme korkusunu geçici koruma statüsü sahibi Suriyeli göçmenler "geri gönderilme" korkusu olarak yaşamaktadırlar. Geçici koruma statüsünün "geçiciliği" onların da tam bir güvence içinde olmadıkları duygusunu yaşamalarına neden olmaktadır. Türkiye'de politikacıların sık sık Suriyeli göçmenleri geri göndereceklerini dile getirmeleri yüzünden Suriyeliler, Türkiye'deki varlıklarının devamının siyasi iktidarın iradesiyle bağlantılı olduğunu hissetmektedir. Suriyelilerle çalışan bir STK'nın temsilcisi bu güvencesizlik ruh haline dair tanıklığını şöyle aktarmaktadır.

(2014) senesindeki seçimleri hiç unutmuyorum. Ofise bir girdim, televizyon açık. Tümyle herkes hiç anlamadığı bir dilde seçimleri izliyor... Bu sandık açılma şeylerini izli-

yor. Ben hiç böyle göçmen grupların bir ülkedeki seçimi bu kadar heyecanlı izleyeceğini düşünmezdim. Biri kalktı dedi ki: "Abla bizi gönderecekler mi? Ne diyorsun, sonucu ne olur?" Dedim ki "kim gelse sizi gönderemez." Ama böyle yani çıt çıkmıyor. 30- 40 kişinin (Suriyeli göçmenin) seçimi izlemesi çok ilginç bir şey (STK 3 temsilcisi, Kadın).

Beyoğlu'nda Farklı Göçmen Grupları Arasında Etkileşim, Rekabet ve Çatışma

Beyoğlu'nun barındırdığı farklı göçmen gruplarının birbirleriyle yoğun bir etkileşim halinde olmadıkları, sosyal dayanışmanın daha çok grup içinde olduğu ve diğer gruplarla aynı emek pazarı içinde olmalarına rağmen iş ve mekân üzerinden rekabete dayalı bir çatışmanın olmadığı araştırma sırasında gerek odak grup katılımcıları gerekse STK temsilcileri ve mahalle muhtarları tarafından ifade edilmiştir. İstanbul'da göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bazı ilçelerde görülen çatışma eğiliminin Beyoğlu'nda olmamasının nedenlerinden biri Tarlabası'nda göçmenlerle dayanışan sivil inisiyatifin temsilcisinin ifadesiyle mahalledeki güç ilişkileridir.

Şöyle, fiziki anlamda çok böyle zıtlaşmaların olduğu bölgeler buralar değil. Buralarda çok yok. Buralarda zaten bazı otoriteler var. Ağır abiler var mahallenin. Öyle biri birine bir şey yapamaz, şey çıkartamaz ama ben silahlı çatışma gördüm mesela Arnavutköy'de. Buralarda çok o durumlar yok. Böyle birbiriyle çatışma ve anlaşmazlık çok yok (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Göçmenler arasındaki etkileşimin zayıflığının en önemli nedeni, farklı dilleri konuşmaları ve gündelik yaşam alışkanlıklarını içeren kültürel farklılıklardır. Sahra-altı Afrikalıların derneğinin lideri bazı konularda nadir de olsa bir etkileşimden bahsetmektedir.

Diğer gruplarla hiçbir bağlantımız yok. Afganlar futbol için aradı, Suriyeli gençler aradı (futbol için) (STK 5 temsilcisi, erkek).

Göçmenler bulundukları emek pazarı içindeki rekabette bütün grupların eşit şansı olmadığını gerek kendilerinden önce gelmiş olanların deneyim aktarımıyla, gerekse kendi deneyimleri ile kısa zamanda öğrenmektedirler. Dil avantajı olduğu için Suriyeli Türkmenlerin daha kolay iş bulduğu, eğitimi daha yüksek olanların daha nitelikli iş bulabildikleri ifade edilmektedir.

Göçmen grupları arasında belirgin bir çatışmaya yol açmasa da daha düşük ücretle çalışmayı kabul eden göçmenlere eski göçmen gruplarından eleştiri yöneltilmektedir. Farklı göçmen gruplarla teması olan STK temsilcisi bu konudaki tanıklığını şöyle ifade etmektedir:

Göçmenlik üzerinden ayrışılan yerler olabiliyor. Nedense böyle ayrımcılığa uğramış gruplar kendi içlerinde de ayrımcılık yapmaya çok yatkın gruplar oluyor. Mesela şey çok duyuyorduk ilk başta. Afganlar diyordu ki: "Bu Suriyeliler geldi fiyat düşürdü." Hani 2014'lerde 2013'lerde. "Maaşımız 800 liraydı. Suriyeliler gelince 600 TL'ye düştü." Bir

de mesela ilk gelen Suriyeliler, sonradan gelen Suriyelilere diyorlardı ki “biz ilk geldik burada bir iş bulduk. Onlar fiyat düşürüyor, yeni geldikleri için daha aza çalışırım.” diyor. Böyle iç ayrışmalar oluyor ama birbiriyle temasla aşılabilecek şeyler (STK 4 temsilcisi, kadın).

Diğer yandan, göçmen gruplarının farklı ikamet statülerinden dolayı temel hizmetlere erişimde yaşadıkları sorunlar kendi aralarında bir ayrımcılık olarak algılanmaktadır. Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak konusunda diğer gruplara görece avantajlı olması diğer gruplar arasında kamunun göçmenlere farklı muamele ettiği algısına neden olabilmektedir.

Göçmen Karşıtlığı ve Sosyal Dışlama

Türkiye’de göçmen karşıtlığı elbette yeni bir olgu değildir ve Türkiye’ye has bir olgu da değildir. Ancak, daha önce mahalli düzeyde bir ötekileştirme olarak seyreden bu karşıtlık, dijital iletişim çağında her türlü manipülasyona ve siyasi popülizme açık olarak, toplumsal önyargılar yaratarak şekillenmektedir. Türkiye’de çok çeşitli kanallardan tırmandırılan göçmen karşıtlığının en çok yöneldiği göçmen grubu Suriyeliler olmaktadır.¹⁴ Beyoğlu örneğinde de göçmen karşıtlığının farklı göçmen grupları içinde daha çok Suriyelilere yöneldiği görülmektedir. Suriyeli kadınlarla yapılan odak grup toplantısında kadınlar bunu çeşitli ifadelerle dile getirmişlerdir.

Mesela bir yere çıkacağım zaman çocukları süslüyorum, güzel giydiriyorum. Güzel giydirdiğim zaman sokağa çıkar çıkmaz komşular, bu Suriyeliler bizim hakkımızı yiyor. Nasıl deniyor yani bizim sırtımızdan besleniyor diyorlar. “Bu Suriyeliler, evine ne zaman gidecek” diyorlar (Suriyeli, kadın).

Bazı şey sorular oluyor: işte ne zaman döneceksiniz falan. Böyle sorular oluyor ne zaman ülkenize döneceksiniz diye (Suriyeli, kadın).

Yani ben herhangi bir şey yaşamadım. Bu tarz işte ayrımcılığa falan maruz kalmadım. Çünkü şey benim çocuklarım ne Arapça ne Kürtçe biliyor, Türkçe biliyorlar. Tabii ki ben de mesela otobüsteyken, parktayken genelde Türkçe konuşuyorum ki böyle şeylere maruz kalmayalım. Genelde Türk’müşüz gibi davranılıyor bize komşular tarafından da. Yani benim açımdan daha iyi bu şekilde (Suriyeli, kadın).

Suriyeli erkeklerle yapılan odak grup toplantısında erkeklerin ayrımcılığı kadınlar-
dan daha az hissettikleri ya da ifade etmekten çekindikleri gözlemlenmiştir.

Benim yaşım büyük olduğu için fazla saygısızlık yapmıyorlar yani ırkçılık falan. Ama mesela bayramlarda falan Suriyeliler ülkelerine gidip tekrar geldiler ya işte o soruyu sormuşlardı: eğer ülkenizde bir şey yoksa neden burada kalıyorsunuz! Böyle sorular sormuşlardı (Suriyeli, erkek).

Mesela bir kişi kötüyse, Suriyeli ise genelleme yapıyorlar. Herkes kötü sanıyorlar. Bu genellikle bununla karşılaşıyoruz (Suriyeli, erkek).

¹⁴ Suriyelilere yönelik düşmanlık ve önyargılarla ilgili ayrıntılı bir çalışma için, bkz. Morgül vd. (2021).

Mesela farklı ırklardan bile olsa mesela Tunus falan farklı ırklardan bile sıkıntılar yaşarsalar Suriyeli olarak sanıyorlar. Arapça konuştukları için onları Suriyeli sanıyorlar kötülüyorlar (Suriyeli, erkek).

Ya bu sosyal medya ile ilgisi var. Bazı insanlar bununla paylaşıyorlar Facebook'ta, Instagram'da. Mesela bir Suriyeli yanlış yaparsa çok eleştiriyorlar ama iyilik yaparsa kimse görmüyor (Suriyeli, erkek).

Beyoğlu'nda göçmenlerle dayanışma amaçlı STK'nın temsilcisi de göçmen karşıtlığının daha çok Suriyelilere yöneldiğine tanık olmaktadır.

Mesela bir ara bu Zeytin Dalı operasyonunda (sırasında) danışanlarımız şey diyordu: "Her gün gidip konuştuğum bakkal, işte bana bugün niye ben gidiyim senin ülkende savaşıyor sen git savaş" işte böyle... Şu anki gündemler o televizyon medya sosyal medya... Bir anda böyle çok tatlı olan ilişkileri gerebiliyor (STK 3 temsilcisi, kadın).

Ya da konuşma sıkıntısı yok daha önce şimdiye kadar hiç sıkıntı olmamış, hiç şikâyet almamışlar. Bu işte Ankara'daki Altındağ'da olanlar ve benzeri durumlardan sonra pat pat pat kapiya geliyor, diyor ki: Çocuklarınız çok ses yapıyor bıktık artık sizden (STK 3 temsilcisi, kadın).

Bence herkes çok bunalmış ve çok dolu. Mesela Suriyelilerin oy kullanacağını düşünüyorlar. Bir Suriyeli çocuğun annesi diyor ki: "Biz her gün gidiyoruz çocuk parkına şimdiye kadar hiç sorun yaşamadık ama işte şey oldu (Ankara Altındağ'da Suriyelilere yönelik linç girişimi) ondan sonra diğer çocuklar gelip sen Suriyelisin git parkta istemiyoruz dediler." Böyle şeyler çok hızlı öğreniliyor ve çok hızlı (tırmandırılıyor). Bu da dönemsel oluyor. İşte şimdi bu olay... Mesela seçimlerde de çok gerilim olmuştu yine, siz oy kullanacaksınız diye, Suriyelilerle gerilimi yaşayanlar olmuştu. Ne yazık ki tüm dünyada sığınmacılar, göçmenler tam bir politikanın göbeğinde... (STK Temsilcisi, Kadın).

Beyoğlu'nun Örnektepe Mahallesinde İBB'nin Mahalle evinde görev yapan uzmanların tanıklıkları ise göçmen karşıtlığının ve sosyal dışlamanın en fazla Suriyelilerin en yoksul göçebe toplulukları olan Domlara yönelik olduğunu göstermektedir.

Benim denk geldiğim bir-iki vaka oldu. Mesela bir tiyatro etkinliğimiz vardı. Hafta sonu özellikle katılım yüksek olur diye. Yani Türk vatandaşı bir anneydi. Şey dedim "Hafta sonu bir etkinliğimiz var, tiyatro olacak, katılmak ister mi çocuğunuz?" gibisinden. Burada da ortak alanda Suriyeli çocuklar vardı. "Profil bu olacaksa ben getirmem çocuğumu" diye çok net hani söyledi. Bu şekilde yaklaşanlar da var. Giyim üzerinden bile ben onu görebiliyorum. Yani hani daha mesela doğu kökenli kişilerin daha etnik kıyafetleriyle buraya geliyorlar. Onlar biraz daha alışıklar mesela mülteci çocuklara. Hani birlikte çocuklarını atölyelere sokabiliyorlar. Ama benim bahsettiğim bu vakada daha modern giyimli (Uzman 2, kadın).

Hani şu var sanki daha doğu kökenli aileler buna çok şey yapmıyorlar, buna çok takılmıyorlar, onu görebiliyorum. Yani mesela güneydoğu kökenli bir Türkiyeliyse çok şey yapmıyor, önemli görmüyor. Daha böyle hani Batı illerinden biriye ya da daha Karadenizli biriye daha böyle şey, ayrımcı yaklaşıyor (Uzman 1, kadın).

Gerek Tarlabası bölgesinde Suriyeli Arap ve Kürtlerin yoğun olarak ikamet ettiği Dolapdere, Çukur, Bülbül ve Bostan Mahallelerinde gerekse daha da yoksul Suriyeli Domların yoğunlaştığı Örnektepe Mahallesinde, göçmen karşıtlığının yerli sakinlerin yaygın bir davranışı olmadığı ve sahip oldukları ekonomik, sosyal, kültürel ve düşünsel yapılarına göre farklılaştığı da hem odak grup katılımcıları hem de sahada aktif görev yapan STK, kamu kurumu ve gönüllü inisiyatiflerin temsilcileri tarafından ifade edilmektedir. Örnektepe Mahalle Evinde çalışan bir uzman bu konudaki deneyimini şöyle paylaşmaktadır:

Dün bir aileyle karşılaştık, konuştuk. Okulda müdür yardımcısıymış. Eşi de hemşire. Yani orta sınıf bir aile. Bir çocukları var. Adam şey dedi: “Ben çocuğumun canı gönülden buraya gelmesini istiyorum, hatta mülteci gruplarla da entegre olsun istiyorum. Çünkü kaynaşmanın, birleşmenin bu şekilde sağlanacağına inanıyorum” gibi bir şey söyledi. Hani “Benim açımdan bir sakınca yok” dedi (Uzman 1, kadın).

Hijyen açısından mesela, Suriyeli çocukların öz bakım alışkanlıklarının iyi olmaması dolayısıyla mesela saçına gidiyor kendi çocuğunun sprey sıkıyor işte. Çünkü bitlenebilir. İşte lavanta yağı aldım diyor bite karşı. İşte giriyor, gruplara giriyor çocuklar ama sonrasında böyle bir risk olabilir diye de endişe duyuyor yani (Uzman 2, kadın).

Suriyeli kadın odak grup katılımcısı bir kadın göçmen de hem göçmen karşıtlığını hem de göçmenlere karşı sağduyuyu aynı anda yaşadığı bir olayı şöyle aktarmaktadır.

Yani en son yaşadığım bir olay, yaklaşık bir hafta önce; işte parkta arkadaşlarım ile otururken yaşlı bir kadın tarafından sözlü saldırıya uğradım. Kadın şey dedi “Sizin yüzünüzden iste maaşım kesildi.” Arapça konuştuğumuzu duyunca gelip “İşte sizin yüzünüzden maaşımız kesiliyor. Sizin yüzünüzden işte biz aç kalıyoruz” falan diye. Oradaki başka bir kadın müdahale etti, “Sen bu kadınlara niye bunlara bağıırıyorsun?” diye. “Sonuçta bunların suçu ne yani? Derdini git hükümete yani devlete anlat. Bunların suçu ne?” falan dedi (Suriyeli, kadın).

Göçmen Karşıtlığını Azaltan Bir Unsur Olarak “Temas”

İstanbul’da özellikle Suriyeli göçmenlere yönelik olan göçmen karşıtlığı, göçmenlerle yüz yüze teması fazla olmayan kent sakinleri arasında söylemsel bir karşıtlık olarak yayılmaktadır. Bu karşıtlık, genellikle siyasi söylemler ve sosyal medyada “gerçeklikle” bağı kopuk ajitatif paylaşımlardan beslenmekte ve popüler kültürde olumsuz bir göçmen algısı oluşturmaktadır. Göçmenlerle çeşitli biçimlerde teması olanlarda ise ya sosyal dışlamayı içeren daha sert bir karşıtlık ya da tam tersi göçmenleri “içerme” biçiminde bir “tutum” ortaya çıkmaktadır. Ancak, göçmenlerle teması olan kent sakinlerinin her iki tutumlarının da toplumda yayılan söylemsel göçmen karşıtlığından etkilendikleri görülmektedir. Ya bu söylemi benimseyip temas halinde oldukları göçmenlere karşı dışlayıcı bir tutum geliştirmekte ya da bu söylemi eleştirip göçmenleri içerme davranışı göstermektedirler. Beyoğlu Tarlabası bölgesinde Suriyeli göçmenlerin yoğun olduğu mahallerde yerli sakinlerle göçmenlerin temasına tanıklık eden STK temsilcileri gözlemlerini şöyle aktarmaktadırlar:

Bence temas çok önemli. Yani bizim kadın gruplarımız vardı mesela. Mahalle içerisinde başta şey demişlerdi: “Yani Suriyeli kadınlar ile değil de kendi aramızda yapsak olur mu acaba” önerileri vardı. Sonra biz kadın gruplarını bir araya getirdiğimizden iki hafta sonra işte bahsettiğimiz elektrik açmaya beraber gitmişler. Mesela başaramıyormuş Suriyeli kadın. Anlatmış o derdini. Beraber elektrik açmaya gitmişler... Aslında bir araya gelince sorunun ortak olduğunu, zorluğun ortak olduğunu, birbirlerine destek olabileceği hissi doğuyor. Yani o teması yaptıktan sonra şeyler açılıyor... (STK 4 temsilcisi, kadın).

Mesela okullar da çocukların temas etmesi için önemli bir yerdi. Ama ne yazık ki bu pandemi sistemiyle online eğitime geçince durdu. Ama okullarda şunu görebiliyorduk, yani okulda beraberler, birbirlerini sevmişler ve arkadaş olmuşlar sonra mahalleli diyor ki biz de tanıştık iyi insanlarmış. O bir temasın olacağı bir yer işte çok önemli. Her mahalle için o temasın gerçekleşeceği ufak yerler, bu temasın artması lazım sosyal uyum merkezi olur işte... (STK 3 temsilcisi, kadın).

Tabii, zaman isteyen bir şey. Ama çok ciddi değişimler oluyor. Yani bu işte, ben kız çocuğun elini tutmam diyen erkek çocuğu... Sonra bizim bir hip-hop grubumuz vardı. Tahribatı İsyan hocamızdı. Çok keyifli günlerdi. İşte bir gün şarkı yazmışlar çocuklar: “Vurma vurma, kadına vurma, kadına vurandan olmaz dede.” Kendileri yazıyorlar. O yüzden böyle sözleri. Bir anda böyle bambaşka şeye gidiyor yani. Ya da çocuk olarak meyve yemek benim hakkım dedi. Oradan oraya gelmek çok değerli bir şey bence böyle seneler sonra. Temasla...” (STK 4 temsilcisi, kadın)

Yardımlaşma ve Dayanışmaya Rağmen Kırılgan Komşuluk İlişkileri

Beyoğlu'nda göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerin yerli sakinleri de yoksul ailelerdir. Ayrıca, yerli sakinler arasında en büyük grubu kendileri de yaşadıkları kentte ya da kırsalda yaşanan çalışmalar nedeniyle zorunlu göçle İstanbul'a gelmiş Kürt aileler oluşturmaktadır. Beyoğlu'nda gerek geçici sığınma statüsü ile ikamet eden Suriyelilere, gerekse diğer göçmenlere karşı empati duyguları yüksektir. Bu nedenle, özellikle göçün ilk yıllarında göçmenlere yardım ve dayanışmanın yüksek olduğunu mahalle muhtarları ve STK temsilcileri ifade etmektedirler. Ancak, bu yardımlaşma ve dayanışma ilişkisi güçlü komşuluk ilişkileri yaratmakta yeterli olmamaktadır. Gündelik yaşam alışkanlıkları ve kültürel davranış kodlarındaki farklılıklar komşuluk ilişkilerini kırılganlaştırmaktadır. Göçmenlerle kurumsal olarak güçlü bir teması olan bir STK'nın temsilcisi bu konuda yaşadığı bir deneyimi şöyle anlatmaktadır.

Bir de şöyle bir şey var. Neredeyse benzer yoksunluklar yaşıyorlar. Mesela diyor ki: “Çok seviyorum. Benim canım onlar. Onlar bize yemek getiriyor biz onlara yemek götürüyoruz.” Böyle anlatan çok tatlı bir insan vardı. Biz böyle, acaba bu iki komşunun bir röportajı mı yapılırsa diye düşünüyorduk. Sonra bir gün Türk vatandaş olan dedi ki: “Biz artık onlarla konuşmuyoruz.” Niye dedik. “Bizden borç istediler, verdik daha ödemediler.” Yani ilişkiler çok çabuk değişebiliyor. Çok zayıf. Çok benzer geçim sorunları olduğu için diyor ki ama bende de o kadar yok ki ben vereyim de iki ay bekleyeyim. İhtiyacı

var dedim verdim diyor. Bir anda, “bunların hepsi böyle mi? Borçlarını ödemezler mi?” diyerek bir güvensizlik başlıyor (STK 3 temsilcisi, kadın).

Kırılgan olsa da komşuluk ilişkilerinin göçmenler için önemli bir sosyal destek mekanizması olduğu odak grup toplantılarına katılan farklı göçmen grupları tarafından ifade edilmiştir.

Komşularım Covid döneminde bana yemek verdiler (Liberyalı, erkek).

Türk komşular yardımcı oldu yerleşirken. İşte şey aldılar, çekyat, halı gibi eşyalar (Suriyeli, kadın).

Komşu yardımcı oldu işte, şuraya git buraya git diye (Suriyeli, kadın).

Komşularıma evde Falafel yapıp ikram ettim. Anlamadılar, bilmedikleri için yemediler (Suriyeli, kadın).

Komşuluk ilişkilerinde ailecek yerleşmiş olan Suriyelilere yönelik destek ve dayanışma ilişkileri kadınlar ve çocuklar üzerinden daha kolay gelişirken, daha çok bekar erkek ve kadınlardan oluşan düzensiz göçmenlerle komşuluk üzerinden bir sosyalleşme daha zayıftır. Mahallesinde Suriyeliler dışında Faslılar ve İranlıların yaşadığı Bülbül Mahallesi Muhtarı bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Suriyelilere alıştı artık mahalle, öyle diyeyim. Çevreyi çok kirletiyorlardı eskiden. Dileniyorlardı. Ama şimdi bu son zamanlarda İranlılar, Faslılar daha çok rahatsız ediyor mahalleliyi. Mesela kötü işler, mesela affedersiniz fuhuş yapıyorlar. Değişik değişik tipler 15-20 kişi beraber yaşıyorlar. Yani onlar böyle akşam oluyor süsleniyorlar, lüks arabalarla çıkıp gidiyorlar. Bilmiyorum nereye gidiyorlar gündüz yatıyorlar, akşam gidiyorlar. Bir de her evde 15-20 kişi kalıyorlar. Ama lüks takılıyorlar. O fuhuş sektörü, mesela ev tutmuşlar, kiralamışlar. Paraları var... Ya hiç ayak uyduramıyorlar. Mahalleli de alışamadı onlara ve çok tepkililer onlara karşı. En çok da Kürtler onlardan şikayetçi. Arabasını yolun ortasına park ediyor. Gece çok gürültü yapıyorlar (Bülbül Mahallesi Muhtarı, erkek).

Mahalle işte o yüzden Suriyelilere artık kabullendiler buraya yöneldiler onlar. Bunları istemiyorlar artık (Bülbül Mahallesi Muhtarı, erkek).

GÖÇMENLERİN KAMUSAL HİZMETLERE VE TEMEL HAKLARA ERİŞİMİ

BÖLÜM 3

کیارش تراول

کاریابی ~ ~ ~ پانسیون

کرایه واحد های دو خواب یک خواب
و سوئیت روزانه ماهانه سالیانه

قیمت مناسب

اخذ اقامت توریستی و دائمی

تبدیل ارز و حوالات ارزی

مشاوره در سرمایه گذاری و

شرکت در سرمایه گذاری

اجرای تورهای تفریحی استانبول

آدرس : خیابان استقلال بعد از السی واکیکی

روبه روی ماوی خیابان صحنه. پاساژ صحاف

لار چارشی سی طبقه اول پلاک 38



Beyoğlu ilçesinde yaşayan göçmenlerin ve mültecilerin kamusal hizmetlere ve temel haklara erişimi, İstanbul'da yaşayan çoğu göçmene benzer şekilde sınırlıdır. Ancak, Beyoğlu'ndaki göçmenlerin koşullarının bu ilçeye özgü bazı yönleri de vardır. Raporun bu bölümünde, temel sağlık hizmetlerine erişim, emek piyasasına katılım ve çocukların temel eğitime ve diğer haklarına erişimi konusunda Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlerin durumu tasvir edilmeye ve yaşadıkları sorunları aktarılmaya çalışılmaktadır.

İlçedeki göçmen ve mültecilerin kamusal hizmetlere erişiminin sınırlı olmasının ardında birkaç önemli neden vardır. Bunlardan birisi, bu raporun diğer bölümlerinde de vurgulandığı gibi göçmenlerin Türkiye'de sahip oldukları statüye ilişkindir. Suriyeliler için geçici koruma statüsünde kayıtlı oldukları ilde yaşamak, uluslararası koruma başvuru sahipleri ve uluslararası koruma statüsü almış olan kişiler için de yine benzer şekilde kayıtlı oldukları ilde yaşamak, İstanbul'da bazı temel kamu hizmetlerinden yararlanabilmeleri için önkoşul niteliğindedir. İkamet izniyle İstanbul'da kalanların temel hizmetlere erişimini sınırlandıran durumlar da vardır. Herhangi bir statü sahibi olmadan İstanbul'da düzensiz göçmen olarak bulunanlar için ise kamu hizmetlerine erişim adeta imkânsızdır.

Statünün yanı sıra, yaşanan mahalle, Türkiye'ye gelme nedenleri ve koşulları da kamusal hizmetlere erişimi etkileyen diğer unsurlardır. Dolayısıyla, farklı köken ülkelerden gelen mülteci ve göçmenlerin hatta bir ülkeden gelen farklı kültürel gruplara mensup kişilerin Beyoğlu'nda farklı sorunları olabilmektedir. Aşağıdaki bölümlerde, Beyoğlu'nda yaşayan göçmen ve mültecilerin sağlık, çalışma ve eğitim konusunda temel hizmetlere erişimde yaşadıkları sorunlar ve mevcut durumları betimlenmektedir. Bu analizde aynı zamanda, COVID-19 pandemisinden Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlerin nasıl etkilendiklerine de yer verilmektedir.

Sağlık

Sağlık, Beyoğlu'nda yaşayan göçmenler ve mülteciler açısından belki de kamusal hizmetlere ve temel haklara erişim açısından en sorunlu alan olarak ortaya çıkmaktadır. Göçmenlerin temel sağlık, anne-çocuk sağlığı, salgın hastalıklardan korunma ve tedavi ve daha uzmanlaşmış alanlardaki sağlık hizmetlerine ulaşamamalarının en başta gelen nedenleri, sahip oldukları (ya da olamadıkları) statü ve dil ve bilgilendirme sorunları olarak sıralanabilir. Bunların yanı sıra, Beyoğlu'ndaki barınma koşulları ve düzensiz ve güvencesiz çalışmanın getirdiği yoksulluk, bazı sağlık sorunlarının ilçede yaşayan göçmenlerde görülme riskini de arttırmaktadır.

Sağlık Hizmetlerine Erişememe

Geçici koruma statüsünde kayıtlı Suriyelilerin temel sağlık hizmetlerinden faydalanma hakları vardır. İkamet izni olanlar, bu izni alırken yaptırmak zorunda oldukları özel sağlık sigortası ile ikametinin geçerli olduğu süre boyunca sağlık hizmetlerine

erişebilmektedirler. Bununla birlikte, iyi Türkçe bilmemek Suriyelilerin de diğer göçmenlerin de sağlık hizmetlerinden faydalanma hakları olsa bile erişimlerinin kısıtlı olmasına yol açmaktadır. Örneğin, Suriyeliler arasında özellikle kadınlar Türkçeyi iyi konuşamadıkları veya hiç Türkçe bilmedikleri için hastaneler ve aile sağlığı merkezlerinde sorun yaşamaktadırlar. Dil hakimiyeti ile sağlık hizmetlerine erişim arasındaki bağ, diğer göçmen grupları için de geçerlidir.

Fakat, ikamet izni dolmuş olanlar ve diğer bütün düzensiz göçmenler için, sağlık kurumlarından faydalanma, ancak “sağlık turizmi” için geçerli olan piyasa koşullarında ve yasal riskler olarak mümkün olabilmektedir. Araştırma kapsamında mülakat yapılan ve Beyoğlu bölgesinde aktif olarak sahada görev yapan hemşirenin ifadesiyle, kayıtlı göçmenler dışındaki göçmenlerin sağlık kurumlarına başvurmaları durumunda onlara “para olarak” bakılmaktadır. Düzensiz göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları zorlukları ve bulmaya çalıştıkları çözümleri, göç alanında uzman olan hekim katılımcı şöyle aktarmıştır:

Derneklerin kalemlerinde göçmenler, kayıtsız göçmenler için ayrılan bir kalem olmadığı için ve kayıtsız göçmenler de kendi başlarına bir şeyler halletmek zorunda kaldığı için merdiven altı yerlere gidiyorlar. Sonrasında da işte anne ölümleri, bebek ölümleri ya da daha kötü şeylerle karşılaşıyoruz... Ben mesela kayıtsız birini götürdüğüm zaman. Kişi kanser diyelim ve kayıtsız. Bu kişinin ilk etapta kayıtlı olması için İl Göç İdaresine başvuru yapıp sonrasında hizmet almaya başlıyorlar. Yani kayıtsızsa hiçbir şekilde yardımcı olmuyorlar (Hekim, kadın).

Mevzuatta yapılan düzenlemeler nedeniyle sağlık kurumlarına kayıtsız ve düzensiz göçmenleri bildirme yükümlülüğü getirilmesi, hem hastaneleri göçmenlere hizmet vermekten alıkoyan hem de göçmenlerin sınır dışı edilme riskini göze almamak için sağlık kurumlarına başvurmaktan imtina etmelerine yol açan bir durumdur. Göç alanında uzman olarak çalışan ve sivil alanda faaliyetler gösteren, kendileriyle mülakat yapılan iki sağlıkçı bu konudaki gözlemlerini şöyle paylaşmaktadır:

2019 senesinde, 2019'un yazıydı, belki hatırlarsınız büyük bir kargaşa oldu göç alanında. Çünkü dediler ki İstanbul'da kayıtlı olmayanlar, kendi kayıtlı olmadıkları yerde yaşayamayacaklar diye. O zaman bütün sağlık kurumlarından bütün kayıtsız olanların listelerini istediler. Böyle bir bilgiye hakları yoktu ama çok baskı vardı. Çok kayıtsız vardı. Bunun üzerinden bir soruşturma yedi Dr. (...). Buna karşı durdu, haklar üzerinden ve vermedi listeleri. Çünkü başvuranların çoğu kayıtsızdı. Bu kayıt işlemlerini çok sıkı tuttukları 2019 yazında herkes gittikçe geri çekildi ve bunun benzeri şeyleri biz Covid zamanı da yaşadık (Hekim, kadın).

Tamam dünyanın belki diğer ülkelerinde de yok. Hani göçmenlere belki bu hizmetler sunulmuyor olabilir. Ama bizde hani şey var, hani şu an için tamamen bir yıldırma politikası var. Hani tamamen gidin burada kalmayın yani. “Burası artık sizin barınabileceğiniz, sizin rahat edebileceğiniz bir bölge alanı değil” oluyor. Yani size şunu söyleyeyim, bakanlık ciddi anlamda bu konuda herkesin gözünü korkutmuş durumda. Yani izin vermiyorlar. Yani siz projede bunu dahi teklif edemiyorsunuz (Hemşire, kadın).

Sağlıkçılarla yapılan mülakatlarda aktarılan bir diğer konu ise, Suriyelilerin kamu sağlık hizmetlerine erişiminin olması ile diğer göçmenlerin bunlara erişiminin olmasının ikinci grupta yarattığı ayrımcılığa uğrama algısıdır.

Göçmenlerin kendi aralarında bile (ayrımcılık) olduğunu ben göçmenlerde gördüm. Bir kere İranlı bir sığınmacı şey dedi benim eşimi dedi Suriyeli olmadığı için hastaneye almadılar dedi. İşin tabii acısı yani mevzuat açısından da fark var (Hemşire, kadın).

Yani, biz Suriye için yapılan çalışmalara bakıyorduk. Mesela kanser tarama tırlarımız vardı. Oradan işte kanser testleri yapılıyordu. Ama ben oraya Cezayirli bir kadını gönderemiyordum. Ya da Tunuslu bir kadın gidip hizmet alamıyor. Çünkü tamamen Suriyeli olması gerekiyor. Şimdi orada bir Suriyeli burada olduğu için mutlu değil, bir Cezayirli ya da bir Tunuslu da Suriyeli olmadığı için üzgün. Bu çok kötü bir şey yani. Suriyeli de burada olmak istemiyor, Avrupa'ya gitmek istiyor. Ama Cezayirli de "Keşke ben Suriyeli olsaydım" diyor. Burada da eşitlik yok (Hemşire, kadın).

Yukarıda aktarılan tablo, sağlığa erişim konusuna düzensiz göçmenleri genel olarak etkilemekle birlikte, anne-çocuk sağlığı ve iş kazaları açısından daha dramatik bir etkisinin olduğu görülmektedir. Göçmen gruplarıyla yapılan odak grubu toplantılarında ve STK ve dayanışma gruplarının temsilcileriyle yapılan görüşmelerde dile getirilen çok önemli bir konu, gebe kadınların hekim takibinde olmaması ve doğum için özel hastanelerin çok yüksek ücretler istemesidir. Bu konu hem Sahra-altı Afrikalılar hem de Güney Asyalılarla yapılan odak grubu toplantılarının katılımcıları tarafından da vurgulanmıştır. Bu yüzden bebeğini kaybeden bir Afrikalı kadının öyküsü, mülakat yapılan her iki sağlık çalışanı tarafından paylaşılmıştır.

Gebelik sürecinde işte gebeliği hiç takip edilmemiş. Hiçbir şekilde hiçbir kuruma gitmemiş. Haber nasıl geliyor (bize), elleri şişmeye başladı diye, işte Tarlabası'nda oturuyor. (...) Hafta sonu giriyor araya. Pazartesi gittiğinde bebek atışı yok, kalp atışı yoktu. Yani işte bu annelerde gelişebilecek şeylerden bir tanesi tansiyonla beraber ödem. (...) Yani burada ne oldu, peki neden bebek öldü dersiniz: Kişi kayıtsızdı. Hastaneye gitmeye korkuyor (Hekim, kadın).

Kimi zaman kadın düzensiz göçmenler çok yüksek ücretler karşılığında özel hastanelerde doğum yaparken, geçici koruma statüsü olmayan bazı Suriyeli kadınların evde doğum yaptıkları da aktarılmıştır.

İş kazaları gibi acil veya cerrahi müdahale gerektiren vakaların veya kronik hastalıkları olan düzensiz göçmenlerin hastanelere erişimi sınırlıdır. Özel hastaneler, ameliyatlar için çok yüksek ücretler talep etmekte ve bu durumda göçmenler tedavi görmeden Beyoğlu'ndaki yaşamlarına devam etmek zorunda kalabilmektedirler. Ülkelerinde tedavi daha ucuz olsa da geri dönüş seyahatinin maliyetini karşılamak da çok zordur. Sahra-altı Afrikalılarla odak grubuna katılan bir Ganalı böyle bir durumda olduğu için Afrikalılar Topluluğu Derneği ile Tarlabası'ndaki dayanışma inisiyatifinin çabalarıyla uçak bileti alıp ülkesine dönmeye çalışıyordu. Odak grup toplantısından birkaç hafta sonra, gereken paranın toplandığı ve bu kişinin tedavi için ülkesine gidebildiği bilgisi geldi.

Özel hastanelerin yüksek ücret talep etmeleri yanı sıra, yukarıda belirtildiği gibi, düzensiz göçmenleri İl Göç İdaresine bildirme yükümlülükleri de vardır. Bu yüzden, göçmenler zorunlu kalmadıkça hastaneye gitmekten kaçınmaktadırlar. Çünkü geri gönderme merkezlerine sevk edilme riski vardır.

Ama kalkıyor bir hastane eğer kafası atıp da arama kararı alırsa kayıtsız hastanın orada olduğunu polise bildirince de o kişi geri gönderme merkezine gidiyor (Hekim, kadın).

Öte yandan, doğrudan bir hizmete erişim sorunu olmamakla birlikte sağlık konusunda saha çalışması sırasında ortaya çıkan bir başka bulgu da sağlık turizmi olgusunun göçmenler üzerindeki etkisine dairdir. Örneğin Sahra-altı göçmen grubundan Nijeryalı bir katılımcı, daha önce düzensiz göçmen iken ülkesine dönmüş, sonra İstanbul'da bir özel hastaneden davet alarak sağlık vizesiyle Türkiye'ye yeniden giriş yapmış ve ameliyat sonrası takip çerçevesinde bir ikamet izni aldığını anlatmıştır. Hastalıkların tedavisi süresince yabancılara geçici ikamet verildiği için, hastane masraflarını karşılamaya imkânı olan bazı göçmenlerin bu yola başvurduğu anlaşılmaktadır.

Bulaşıcı Hastalıkların Tedavisi ve Halk Sağlığı

Diğer önemli bir konu, verem, Hepatit C ve HIV gibi bulaşıcı hastalıklar ile ilgilidir. Verem Savaş Dispanserleri, statüye bakmaksızın tüberküloz tetkiklerini ve ilaç tedavisini ücretsiz olarak sağlamaktadır. Ancak, HIV tedavisi için aynı şey söz konusu değildir. Bu nedenle, Beyoğlu'nda yaşayan ve HIV pozitif çıkan düzensiz göçmenlerin Türkiye'de ilaç tedavisi görmeleri mümkün olmamaktadır. Hatta, verem veya HIV pozitif olan hastaların sınır dışı edilmesi de söz konusu olabilmektedir. Ancak sağlıkçılar, tedavi edilebilen bir hastalık nedeniyle göçmenlerin halk sağlığı tehdidi olarak tanımlanıp sınır dışı edilmemesi gerektiğine vurgu yapmaktadırlar.

Benim için halk sağlığını tehdit edecek kişi şudur: Yani bir kişiyi tehdit etmiştir, birisini öldürmeye kalkmıştır, bıçaklanmıştır, psikiyatrik bir sorun nedeniyle bunu adli bir vaka oluşmuştur. Halk sağlığı dediğimiz şey bu zaman tehdit. Yani bir kişiyi tutuklamaya götüreceğiniz şey. Herhangi bir bulaşıcı hastalık halk sağlığı tehdidi diye geri gönderme nedeni olamaz. Biz de halk sağlıkçı olarak bunu savunuyoruz, ama ibare o kadar geniş ki birileri tüberküloz için kullanıyor, birileri HIV için kullanıyor ve bir grup hala şey diyor, yani bu geri gönderme nedeni olamaz (Hekim, kadın).

Öte yandan, verem tedavisi ücretsiz olmasına rağmen, Beyoğlu'nda ve başka ilçelerde göçmenlerin ve göçmenlerle çalışan STK'ların bundan habersiz olabildiği de dile getirilmektedir. Dolayısıyla, hekim katılımcı bilgi eksiğinin de tedavi görmeme sonucunu doğurduğuna dikkat çekmektedir.

Tüberküloz tedavisi kayıtlı kayıtsız herkese ücretsiz sunuluyor şu anda ve bunu birçok kişi bilmiyor. STK'ların çoğu da bilmiyor hala. Hem ayakta hem şey de hiçbir ücret ödmeden girdi bu hasta, hiçbir ücret ödmeden biz geri aldık. Ama HIV'e hiçbir şey yapamadık. Kaydolmadan imkânsız. Yani bir sağlık sigortası olmadan bu tedavi karşılanamayacaktı zaten (Hekim, kadın).

Sözö edilen bulaşıcı hastalıklar yanı sıra halk sağlığını ilgilendiren bir başka konu ise aşılama. Geçici koruma statüsündeki Suriyeliler ve ikamet izni olanlar, Sağlık Bakanlığı'nın çocukluk dönemi aşı programından yararlanabilmektedirler. Fakat, kayıtlı olduğu yerde yaşamayanlar ve düzensiz göçmenlerin çocuklarının aşılama- da sorunlar yaşanmaktadır. Aile hekimlerinin, kendi birimlerine tahsis edilen aşılar sınırlı olduğu için kendi merkezlerinde kayıtlı olmayan ailelerin çocuklarını aşılama konusunda tereddüt edebildiği belirtilmektedir.

Çünkü birinci basamak hizmetleri ve aşılama hizmetleri konusunda yönetmelik çok ortadadır. Ama size kayıtsızsanız aşı olamayacaksınız gibi bir şey demediği için aşı da toplum sağlığı açısından önemli bir şey olduğu için aile hekimleri reddedebilir. Ben bütün eğitimlerde STK'lara da bunu söylerim: İlçe sağlık müdürlüğünü arayın, aşı sorumlusu ile görüşün. Ondan sonra o kişinin nerede oturduğuna bağlı olarak onlar bir aile hekimi ile görüşürler. Onların (aile hekimlerinin) çünkü en büyük kaygısı ne oluyor o aşığı açık konuşalım eğer kaybetmek istemiyorsa zayı olarak gösteriyor. Zayı olarak yaptıktan sonra o zaman çünkü şu da gerçek göçmenler belirli durumlara şartlarına göre çok hızlı hareket ediyorlar, ilçe değiştiriyorlar. Siz o hızla sizin kaydınızdan düşüremiyorsanız bir ay sonra olmayan bir bebek de sizin tamamen cezai puan yemenize neden oluyor (Hekim, kadın).

Kimi zaman ise, ailelerin bilgilendirilmemeleri ve Türkçe bilmemeleri nedeniyle çocukluk aşı programından yararlanamadıkları yine sağlık çalışanlarının tanık olduğu bir diğer konudur.

Halk sağlığı bağlamında, COVID-19 tedavisine göçmenlerin de erişiminin olması önemlidir. Pandemi başladığında tedavinin ücretsiz olduğu ilan edilmiş olmasına rağmen bunun göçmenleri kapsamaması nedeniyle Sağlık Bakanlığı bir süre sonra yayınladığı bir yönetmelikle, COVID-19 tedavisinden herkesin (statüsüne bakılmaksızın) yararlanabileceğini açıklamıştır. Ancak, düzensiz göçmenlerin yukarıda anlatılan nedenlerle COVID-19 hastalığı geçiriyor olsalar bile sağlık kurumlarına başvuru- ruda çekingen davrandıkları, görüşülen sağlıkçılar tarafından ifade edilmektedir. Bu göçmen grupları, düzensiz göçmen oldukları anlaşıldığında sağlık kurumu tarafından İl Göç İdaresine ihbar edilmekten çekinmektedirler.

Ve Covid virüsü alan çok fazla Suriyeli hastamız var bu arada... Covid'li hastalarım oluyor benim Suriyelilerden. Ama mesela diğer mesela Afrikalı ya da Afgan olmuyor mu? Oluyor. Ama hastaneye gitmiyor. Gitmediği için de tanı alamıyor. Çünkü ya pasaportu yok ya da ikameti yok. Oturum izni yok. O yüzden gitmiyorlar hastaneye (Hemşire, kadın).

COVID-19 aşılması sadece, Türkiye'de geçici koruma veya uluslararası koruma başvurusu ya da statüsüyle bulunanları, ikamet izni ve/veya çalışma izni olanları kapsamaktadır. Dolayısıyla, düzensiz göçmenlerin ve geçici koruma kaydı olmayanların çok sayıda olduğu Beyoğlu'nda COVID-19 aşılmasına erişimi olmayan pek çok kişi olduğu belirtilmektedir.

Ama şimdi kayıtsızlar aşı olamadığı için sıkıntı zaten orada başlıyor. Şimdi hastaneye de gitmiyorlar. Kalabalık bir halde yaşıyorlar. Yani şöyle düşünün, bakkala gidiyor evin en küçüğü, bir çikolata almak için bakkala gidiyor. Evdeki Covid'i bakkala, bakkal on-

dan sonra bakkala kim geliyorsa ona buna herkese dağıtıyor yani. Bu bir döngü yani (Hemşire, kadın).

Yine bu konuda da bilgilendirmelerin yeterince yapılmaması, COVID-19'dan korunma, tedavi ve aşılama ile ilgili duyurular farklı dillerde yapılsa da yeterince paylaşılmaması ve yaygınlaştırılmaması nedeniyle hakkı olduğu halde COVID-19 aşısına ulaşamayan çok kişi olduğu da ifade edilmektedir. Aşılamada kültürel açıdan şüpheci olan göçmenlerin yeterince bilgilendirilmemesi nedeniyle de onlara ulaşamaması söz konusudur. Sonuç olarak, kimi zaman COVID-19 aşısı olmak, düzenli bir göçmen için bile, bu konuda kendisinin inisiyatif almasını gerektirmektedir.

M. bana söyledi ki Acıbadem'de (COVID-19 aşısı) yapıyorlar. Yani (ikamet) kimliğinin süresi bitse de (yapıyorlar). Çünkü kimlik elinde. Yapıyorlar. Ben V.'ye söyledim, git-tiler, (aşı yaptırdılar). Ama o kadar insan var ki aşı olmamış. Bilgisizden aşı olmamış (İranlı, kadın).

Beyoğlu'nda Sağlık Riskleri

Sağlığa erişimle ilgili bazı sorunlar sadece Beyoğlu'ndaki göçmenlere özgü görünmese de Beyoğlu'ndaki yaşam koşulları yüzünden göçmenleri daha fazla etkileyen bazı hastalıklar olduğu açıktır.

Raporun ikinci bölümünde ayrıntıyla anlatıldığı gibi, Dolapdere, Çukur, Bülbül ve Örnektepe mahallelerinde konut olarak kullanılan binaların çoğu rutubet ve küf gibi sorunlara, sağlıksız koşullara sahiptir. Bazılarında doğalgaz bağlantısı olmayan veya kullanılmayan bu binalarda yaşayan aileler, kış mevsiminde solunum yolları ve göğüs hastalıkları riskleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Ayrıca, yine bu semtlerde bazı göçmen grupları, evleri bekar evi gibi kullandığı ya da bir evde birkaç aile birlikte kaldığı için evler çok kalabalıktır. Bu durum, çeşitli solunum yolu ve akciğer hastalıklarının kolayca bulaşabileceği bir ortam yaratmaktadır. Araştırma kapsamında mülakat yapılan STK'lar, dayanışma inisiyatifleri ve sağlıkçılar, Tarlabası'nda Afrikalı göçmenler arasında verem görülme sıklığının yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Başka kronik hastalıkları olanların rutubetli ve küflü evlerde yaşadıkları için iyileşmelerinin de zorlaştığı anlatılmıştır.

Yani tabii işte şunu söyleyebiliriz; çok kişinin bir arada yaşaması özellikle tüberküloz açısından büyük bir sorun yaratıyor. Tüberküloz sayılarında da artış var (Hekim, kadın).

Bir evde çok fazla kalabalık var. Şimdi biri tüberküloz olunca hepsi tüberküloz oluyor. Bu çok ciddi bir sorun. (...) Afrikalılarda çok fazla tüberküloz var bu arada yani. Genelde Afrikalılarda. Afrikalılar için Taksim Verem Savaş Dispanserine yönlendirme yapıyorum. Ya da Çapa'ya gönderiyorum onları (Hemşire, kadın).

Ayrıca, küresel salgın döneminde COVID-19 pozitif çıkanların kalabalık ve küçük evlerde kendilerini izole etmesinin mümkün olmadığı ve zaten çoğu kişinin belirti olsa da hastaneye gidemediği, hastalığın kalabalık ortamda daha kolay yayılmış olabi-

leceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla, sağlık çalışanları kendi deneyimlerinden yola çıkarak Beyoğlu'nda yaşayan göçmenler arasında COVID-19 vaka sayısının görece yüksek olduğunu tahmin etmektedirler.

Örnektepe'de Suriyelilerin yaşadığı, kentsel dönüşüm için yıkılmayı bekleyen bazı evlerde su akmadığını belirten Mahalle Evi çalışanları, semtte Suriyeli çocuklar arasında hijyen eksikliğine bağlı, uyuz ve saç biti gibi durumlar görüldüğünü belirtmişlerdir. Yine hijyenle ilgili bir gözlem olarak, Çukur ve Bülbül mahallelerinde bazı Suriyeli ailelerin yaşadıkları evlerde banyo olarak ayrılmış bir mekân olmadığına ve evde sadece bir musluk olduğuna dair STK temsilcilerinin ve dayanışma inisiyatifi gönüllülerinin gözlemleri vardır.

Beyoğlu'nda yaşayan Afrikalı göçmenler arasında veremin yanı sıra HIV virüsü veya Hepatit C taşıma riskinin de yüksek olduğu görüşülen sağlıkçılar tarafından ifade edilmektedir. Sahra-altı Afrika ülkelerinde HIV görülme sıklığının yüksek olduğu düşünülürse İstanbul'a gelen göçmenler için de bu olasılık mevcuttur. HIV için ilaç tedavisinin ücretli ve pahalı olması hem HIV pozitif göçmenler için hem de halk sağlığı açısından olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Tarlabası-Talimhane bölgesinde göçmen seks işçilerinin çalıştığı da göz önünde bulundurulduğunda halk sağlığı açısından oluşan potansiyel risk daha iyi anlaşılabilir.

Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlerin karşı karşıya olduğu bir diğer sağlık riski, bu ilçeye özgü olmamakla birlikte (örneğin Uysal, 2021), merdiven altı ve kötü koşullarda çalışılan atölyelerde iş hastalıklarına yakalanma ihtimalidir. Zararlı kimyasallar solumak ve kumaş tozuna maruz kalmak gibi koşullar, akciğer ve solunum yolları hastalıklarına yol açabilmektedir. Hamallık, koli taşıma gibi işler de iş kazası ve bir dizi hastalığın riskini taşımaktadır.

Hamalım, altı aydır bu işi yapıyorum...Evet ama zarar gördüm ve şu an bende fıtık var. Çalışamıyorum. Çok ağırlık kaldırdığım için sırtım ağrıyor (Faslı, erkek).

Çalışma Hayatı

Beyoğlu'nda yaşayan göçmen ve mülteciler genelde geçici, güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışırken, bir kısmı da küçük girişimcilik ve bavul ticareti ile uğraşmaktadır. Çalışılan işlerin güvencesizliği ve geçiciliği, pandemi döneminde Beyoğlu'nda hizmet sektörünün ağırlıkta olması nedeniyle özellikle etkisini göstermiş durumdadır.

Beyoğlu ilçesinin ekonomik yapısı ve kent içindeki konumu, göçmenlerin bulabildikleri işleri büyük ölçüde belirlemektedir. Pek çok göçmen, Beyoğlu ekonomisini şekillendiren yeme-içme, eğlence ve konaklama sektörlerinde çalışmaktadır. Ayrıca, merdiven altı tekstil atölyelerinde, ışıklandırma üreten atölyelerde ve başka küçük imalat sektöründe çalışanlar olduğu görülmektedir. Diğer yandan, göçmenler arasında bavul ticareti yapanlar ve küçük dükkanlar işleten küçük girişimciler de bulunmaktadır. Bazı göçmenler ise işsizdir. Odak grubu toplantılarına katılanların çalışma durumları ve beyan ettikleri işler, köken ülke ve cinsiyet kırılımları ve alt kümelenmeleri Ek-2'deki hiyerarşi grafiklerinde incelenebilir.

Beyoğlu'ndaki en büyük grubu oluşturan Suriyelilerin yaşadıkları mahalleye ve kendi ülkelerindeki kökenlerine göre çalışma hayatına katılımdaki durumları değişiklik göstermekle birlikte, çoğu düzensiz ve güvencesiz işlerde çalışmaktadırlar. Ayrıca, kadınların işgücüne katılımı da oldukça düşüktür (Bkz. Ek-2, Şekil 2). Bu açıdan, Beyoğlu'ndaki durum, Türkiye çapında Suriyeli erkek ve kadınların işgücüne katılım düzeylerine benzeşmektedir (ILO, 2021). Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin çalışma izni başvurularını düzenleyen 2016/8375 numaralı yönetmeliğin izin almayı belirli koşullara bağlaması nedeniyle, ülkemizde istihdam edilen Suriyelilerin büyük çoğunluğu kayıt dışı olarak çalışmaktadırlar.¹⁵

Okmeydanı'na yakın olan Örnektepe Mahallesinde yaşayan Suriyeli ailelerin çoğunluğunu, daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi, Domlar oluşturmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliği, atık kâğıt toplayıcılığı ve diğer gündelik işlerde çalıştıkları belirtilmektedir. Domlarda çocukların çalıştırılmasının yaygın olduğu aktarılmıştır. Mevsimlik tarım işçiliği için çocuklar da babalarıyla birlikte İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'ya gitmektedirler. Çukur mahallesindeki bazı Suriyeli Kürt ve Dom ailelerin de mevsimlik tarım işçiliğine gittiği, oradaki bir STK'nın temsilcisi tarafından da aktarılmıştır.

Ankara'ya çok gidiyorlar. Diyarbakır'a gidiyorlar. Konya'ya gidiyorlar. Kayseri'ye. Kayseri'ye gidenler sanırım şey, daha hizmet ve temizlik işleri yapıyorlar. Soğan topluyorlar, pamuk topluyorlar falan genelde. Tütüne giden var. Çok küçük bir grup var Karadeniz'e giden. Böyle beş aile falan biliyorum yani. Çay toplamaya gidiyorlar. Yani çoğu da zaten aslında mevsimlik tarım işçisi (STK 4 temsilcisi, Kadın).

Örnektepe, Bülbül ve Çukur mahallelerinde yaşayan bazı ailelerin çocuklarının Taksim'de dilencilik yaptıkları veya mendil ve su sattıkları aktarılmıştır. Bu konu, aşağıda çocukların temel haklara erişimi bölümünde ele alınacaktır.

Dolapdere ve Bülbül mahallelerinde yaşayan Suriyeli Arap ve Kürt erkekler o çevredeki işletmelerde çalışmaktadırlar. Tekstil atölyelerinde işçilik, marangozluk, lokantalarda garsonluk, inşaat işçiliği dile getirilen işler arasındadır (Bkz. Ek-2, Şekil 5). Suriyeli kadınlarla yapılan odak grup toplantısında kadınlar eşlerinin çalıştıkları işleri şu şekilde aktarmışlardır:

Eşim çeşitli işlerde çalıştı. Sabit bir işi olmadığı için bazen garsonluk yapıyor, bazen aşçı yardımcılığı yapıyor. Değişik değişik işlerde çalıştı (Suriyeli, kadın).

Tatlı restoranında çalışıyor (Suriyeli, kadın).

Bulaşıkçı (Suriyeli, kadın).

İnşaat sektöründe çalışıyor (Suriyeli, kadın).

Atölyede ütücü (Suriyeli, kadın).

¹⁵ 2016 yılında 13.290, 2017 yılında 20.966, 2018 yılında 34.573, 2019 yılında 63.789 Suriyeliye çalışma izni verilmiştir. 2020 yılında ise 62.369 Suriyeliye çalışma izni verilmiştir. Bu sayı, 2020'de yabancılara verilen toplam 123.574 çalışma izninin yarısı civarındadır (ÇSGB, 2916, 017, 2018, 2019, 2020). Bu çalışma izinleri "süreli"dir. Güvencesiz veya çalışma izniyle çalışan Suriyelilerin toplam sayısının 2020 itibarıyla 800.000 civarında olduğu ve çalışma izniyle çalışanların oranının yüzde 10 dolayında olduğu tahmin edilmektedir (ILO, 2021).

Ortacı, terzi (Suriyeli, kadın).

Eşim kalp sorunu olduğu için sürekli çalışmıyor. Yani böyle bir hafta çalışsa üç hafta oturuyor. Hiçbir şekilde iş vermiyorlar, sürekli rahatsız olduğu için (Suriyeli, kadın).

Marketlerde bazen görüyorum ufak tefek bazı yerlerde Suriyeli yabancı çalışanlar var. Çalışıyorlar. Bazıları bulaşık yıkıyorlar herhalde bir indir bindir yapıyorlar marketlerde (Bostan Mahallesi Muhtarı, erkek).

Odak grup toplantısına katılan Suriyeli kadınlar arasında çalışan sayısı ise çok azdır. Toplantıya katılan 8 kadından sadece birisi bazen çalıştığını belirtmiş, birisi ise çalışmak istediğini ifade etmiştir. Kadınların daha çok lokantada bulaşıkçılık yapabildiği veya evde el işi yapıp satmaya çalıştığı aktarılmıştır.

Ben kadın olduğum için erkek gibi oraya buraya koşuşturamam. Her işi yapamam. Yaptığım iş, elimden gelen, tekstil atölyelerinde çalışmak (Suriyeli, kadın).

Çalışırdım. Eşime destek olurdum. Suriye’de hemşirelik yaptım 13 yıl boyunca ve burada iki iş imkânım oldu ... ama çocuklarımı bırakacak yerim olmadığı için çalışamadım. Zaten şimdi çocuklar da okula başlayacak aslında beşi de okula gidecek, aslında boş zamanım olacak, yani çocuklarının okuldan dönene kadarki zaman benim için boş zaman. Yani o zaman belki çalışabilirim. Bu arada örgü yapıyorum, örgü bebek falan (...) Onları satacağım (Suriyeli, kadın).

Suriyeli kadınlarla yapılan odak grubu toplantısına katılan birkaç kadın, mahallelerinde çocuklarını bırakabilecekleri kreş veya çocuk yuvası olmasını istediklerini, o takdirde çalışabileceklerini belirtmişlerdir.

Suriyelilerin çalıştıkları işlerin bu denli geçici ve düzensiz olmasının başlıca nedenleri arasında Beyoğlu’ndaki iş olanaklarının çok çok sınırlı olması gelmektedir. Ancak diğer bir sorun da Bülbül, Çukur ve Örnektepe gibi mahallelerde yaşayan Suriyelilerin bir kısmının geçici koruma statüsünün bulunmaması veya başka bir ilde kayıtlı olmalarıdır. Özellikle Bülbül, Çukur ve Örnektepe mahallelerinde çok sayıda kayıtsız ailenin yaşadığı ve Domlar arasında kayıtsızlığın daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Örneğin Örnektepe’de kayıtsız Suriyelilerin oranının yüzde 30 civarında olabileceği dile getirilmiştir. Nitekim, raporun başında sözü edilen IOM çalışmasında, Beyoğlu’nda yaşayan Suriyeli sayısının resmi rakamdan çok daha yüksek olduğu görülmektedir.

Sahra-altı ülkelerden gelen Afrikalılar, Beyoğlu ilçesinde yaşamaya başlayan belki de ilk yabancı grup olabilir. 2000’lerden itibaren Şişli, Fatih ve Beyoğlu’nda yaşayan Nijeryalılar, Ganalılar, Senegalliler ve diğer ülkelerden kişiler vardı (Brewer ve Yüksek, 2006). 2000’li yıllarda Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin önemli bir bölümü, AB’ye gitmeyi amaçlayan ve Türkiye’yi transit olarak kullanan kişilerdi. Ancak, kara veya deniz yoluyla Yunanistan’a geçmek güç olduğu için transit süresi uzamakta ve İstanbul çoğu için bir “bekleme odası”na dönüşmekteydi (Erder, 2020). Bu bekleme sürecinde hayatlarını idame ettirebilmeleri için çalışmaları gereken Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin bazıları Şişhane’deki aydınlatma imalathanelerinde, Tarlabası’nda

tekstil atölyelerinde düzensiz işlerde çalışırken, aslında en çok beyan edilen çalışma biçimi, “çabuk çabuk” tabir edilen gündelik işlerdi. Mağazalar için koli taşımak, temizlik yapmak gibi işlere, patronların işlerini hızlı yapsınlar diye “çabuk çabuk” ifadesini kullanmaları nedeniyle Afrikalılar “çabuk çabuk” işleri diyorlardı (Brewer ve Yüksek, 2006). Ek olarak, bazı grupların sokak satıcılığı yaptığı görülüyordu.

Günümüzde ise Beyoğlu'nda yaşayan Sahra-altı Afrikalıların bir kısmı önceki bölümlerde anlatıldığı gibi hala transit göçmen iken, bir bölümü ise İstanbul'a çalışmak üzere göçmenlerdir.

Her zaman aynı kişiler orada değil. Her gelen yeni deneyimini kendi yaşıyor. Suriyeliler belki orada daha çok yerleşik. Suriyeli mesela altı yıldır aynı yerde oturuyor. Bir Afrikalı dört ay falan aynı yerde oturmuyor. (...) Çabuk çabuğa gidip, ilk parayı biriktirip border cross yapıp Yunan'a geçiyor. Ya da işte on defa (geçemiyor, geri) dönüyor falan. 28 kere deneyen (bir) Senegalli var mesela (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Bununla birlikte, burada yaptıkları işler geçmişteki işlerle benzerlik taşımaktadır. Aydınlatma imalatçıları, tekstil atölyeleri, oto yıkama veya tamirati, iç dekorasyon firması, görüştüğümüz Afrikalıların çalıştıklarını söyledikleri işyerleri arasındadır. Saat gibi ürünleri sokaklarda işportada satan Sahra-altı Afrikalılar da vardır. Özellikle Senegalliler ve Gambialıların işportacılık yaptığı odak grup toplantısında aktarılmıştır. “Çabuk çabuk” işlerin de devam ettiği, ayrıca, Afrikalı kadınların saç kaynağı yapmak üzere kuaförlerde çalıştıkları belirtilmiştir. Dolapdere'de ve Tarlabası'nda Afrikalıların tüketim ihtiyaçlarına yönelik mallar satan küçük dükkanlar veya lokantalar işleten Sahra-altı Afrikalılar olduğu hem saha çalışması sırasındaki gözlemlerde dikkati çekmiş hem de odak grubu toplantısında ve mülakatlarda aktarılmıştır.

Orada mesela esnaf olan bir tane bayan var. Küçük böyle ev restoranı gibi bir şeyi var. Ev restoran dediğim de tencerede yemek pişiyor, o kadar yani. Lokal kültürel şeyleri var. Yiyecek getiriyor falan. İşte Afrikalılar, kendi ülkesinden insanlar gelip bir şeyler yiyip içiyor falan orada. İşte onlar böyle çeşitli örgü falan (rasta) saç şeyleri var ya, öyle dükkânları var mesela (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Bazı Afrikalılar ise Türkiye'den kendi ülkelerine ihracat yapmaktadırlar. Bu ticaretin resmi kanallardan yapılan ihracat-ithalattan ziyade kayıt dışı bavul ticareti şeklinde örgütlendiği gözlemlenmektedir. İstanbul'da toptancılardan giyim eşyası satın alan Ganalılar, Nijeryalılar veya diğer ülke vatandaşları bunları kendi ülkelerine göndermektedirler. Bu ticaretin merkezi Fatih ilçesidir ve Beyoğlu'nda yaşayan Sahra-altı Afrikalılar, Aksaray veya Laleli'deki mağazalarla ticaret yapmak için iş birliği veya ortaklık yaptıklarını aktarmaktadırlar. Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin yaptıkları bavul ticaretinin ikinci el eşya ticaretini kapsadığı da belirtilmektedir.

Daha önce birlikte çalıştığım H. isimdeki adamla Nijerya'dan Türkiye'ye geri döndükten sonra bir iş yapmaya karar verdim. Paralarımızı birleştirdik ve Laleli'de çocuk giysisi satan bir dükkân açtık. Hem perakende satış yapıyoruz hem de Nijerya'ya ihracat yapıyoruz. Çünkü zaten Nijerya'ya geri döndüğümde orada bir dükkân açmıştım (Nijeryalı, erkek).

Afrikalıya çöp de değerli mesela. Gitmiş çöpten beş çanta bulmuş, onu Afrika'ya ikinci el gönderip ikinci el satabiliyor. Oradaki aile, beş tane çanta gönderse bir ay geçinebiliyor. Yırtık pırtık bir çantayla. Christian Dior yazıyor, çakma olabilir, önemli değil. Çin malı bile çok değerli orada (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Afrikalıların büyük bir kısmı Aksaray'da giyim ticareti yapıyor. Biz iş yapıyoruz. Türklere de yardımı oluyor. Ben de iş yapıyorum... Afrikalı bir arkadaşımla çalışıyorum, Gana'ya kıyafet ve başlıca şeyler ihraç ediyoruz (Ganalı, erkek).

Yukarıda en son alıntıda sözleri aktarılan Ganalı erkek, ne işle uğraştığını tasvir ederken bir yandan da yaptığı ticaretin Türkiye ekonomisi için de katkı sağladığını vurgulamaktadır. Odak grubuna katılan Sahra-altı Afrikalıların önemli bir vurgusu Türkiye'ye çalışmak için geldikleri, kaçak durumda olmak istemedikleri ve o yüzden ikamet iznine ve diğer izinlere ihtiyaçlarının olduğudur. Örneğin, odak grubuna katılan bir erkek, eğer ülkeler arasında ticaret iş birliği anlaşmaları varsa bunun sadece Türklerin bir Afrika ülkesinde iş yapmaları için bir avantaj değil, aynı zamanda kendilerine de Türkiye'de bir avantaj sağlaması gerektiğini ifade etmiştir. Afrika ülkelerinin liderlerinin Türkiye'nin o ülkelerdeki yatırımlarını kolaylaştırmak dışında Afrikalıların Türkiye'de iş yapabilmesi için bir girişimde bulunmadığından katılımcıların çoğu yakınmaktadır.

Sahra-altı Afrikalılarla yapılan odak grup toplantısında ve Afrikalılar Topluluğu Derneği lideri ile yapılan mülakatta ifade edildiği gibi en önemli sorunlar arasında çalışma izni olmadan çalışıyor veya girişimcilik yapıyor olmaları gelmektedir. İstihdam edildikleri yerlerde düşük ücretlerle çalıştıklarını, kimi zaman ücretlerin ödenmediğini ifade edenler olmuştur.

Afrikalıların çoğu fabrikalarda çalışıyor. Atölyelerde Şişhane'de çalışıyor, aydınlatmada. (...) Fabrikada çalışanların sorunları... ücret ödenmiyor. Çalışma izni olmadığı için polis derdi var (Ganalı, erkek).

Öte yandan, Tarlabası'nda Sahra-altı Afrika ülkelerinden gelen bazı kadınların seks işçiliği yaptığı da aktarılmıştır. Seks işçiliği yapan kadınlar ve trans bireylerin, şiddet görme ve cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma riskine maruz oldukları ifade edilmiştir.

Önceki bölümlerde anlatıldığı gibi, Beyoğlu'nda son yıllarda Kuzeybatı Afrikalı, özellikle Faslı genç erkek göçmenlerin sayısı artmaktadır. Çoğu Yunanistan'a geçme umuduyla İstanbul'a gelen bu göçmenler için Tarlabası adeta "mahsur" kaldıkları bir "bekleme odası" işlevi görmektedir. Faslıların Beyoğlu'nda yapabildikleri işler de bu koşullarda şekillenmektedir.

Elektrikte çalıştım. (...) Giyim arabaları temizliyordum, eşyaları kaldırıyorum hamal. Ve altı aydır bu işi yapıyorum. Ama zarar gördüm ve şu an fıtık var. Çalışmıyorum. Çok ağırlık kaldırdığım için. (...) Şu an artık daha iyi durumdayım ve çalışmak istiyorum. İş buldum, garsonluk yaptım. Akşamları çalışıyorum, sabahları uyuyorum. 50 lira maaş alıyorum günlük (Faslı, erkek).

Odak grup toplantısına katılan Faslı erkeklerin deneyimi bu şekilde olmasına karşın Tarlabası'nda Talimhane çevresindeki eğlence ve yeme-içme mekânları dışında iş olanağı olmadığını belirtmişlerdir. Bir kısmı başka Faslıların da yaşadığı ve tekstil gibi imalat atölyelerinde kendilerine uygun işler olduğunu söyledikleri Esenler'e gitmek istediklerini, ancak Esenler'de kira verecek güçleri olmadığı için Tarlabası'nda kaldıklarını, bu sefer de iş bulamadıklarını aktarmışlardır.

Esenler'de çok iş var bizim yapabileceğimiz. İşte elektrik olur, giyim olur, tekstil olur. Onları yapabiliriz, gayet güzel işler ama maalesef buradayız. Burada kaldığımızdan dolayı oraya gidip çalışmıyoruz (Faslı, erkek).

Odak grup toplantısına katılan Faslı gençlerden birisinin ülkesine geri döndüğü, birkaçının ise iş bularak Esenler'e taşındığı bilgisi odak grup toplantısından birkaç hafta sonra Tarlabası Dayanışması gönüllüsü ile yapılan görüşmede aktarılmıştır.

Öte yandan, Tarlabası'na gelen Faslı kadınlar da vardır. Odak grubuna katılanlar arasında küçük çocukları olan genç Faslı bir kadın, kalacak yerinin olmadığını, zaman zaman garsonluk gibi geçici işler yaparak yaşamını sürdürmeye çalıştığını anlatmıştır. Genç kadına geçici olarak yatacak bir yer bulan dayanışma inisiyatifi gönüllülerinin, odak grubu toplantısını izleyen günlerde kadını ve çocuklarını bir sığınma evine yerleştirme çabası ise başarısız olmuştur.

Tarlabası'nda yaşayan Güney Asya ülkelerinden gelen göçmenlerin bir kısmı Beyoğlu'nda yeme-içme ve konaklama sektörlerinde çalışmaktadırlar. Odak grubuna katılan Nepalli, Bangladeşli ve Hindistanlı erkeklerin birkaçı belirli bir otelde çalışmak üzere çalışma vizesiyle İstanbul'a geldiklerini belirtmişlerdir. Ancak, çalışma izni süresi dolduktan sonra ikamet almak onlar için tekrar bir sorun haline gelmiştir. Odak grubu katılımcıları, Asyalı kadınların da otellerde housekeeping'de veya ev içi hizmet sektöründe çalışmak üzere yine Beyoğlu'na geldiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların anlatımlarından, bazılarının ikamet izni veya çalışma izni olduğu anlaşılrsa da bu izinlerin kısa süreli olduğu görülmektedir. Sahra-altı Afrikalılara benzer şekilde Tarlabası'nda yaşayıp kendi ülkeleriyle veya orada yaşayan akrabaları aracılığıyla Avrupa ülkeleriyle ticaret yapanlar da olduğu, İstanbul'dan deri eşya veya tekstil ürünleri alıp Hindistan'a veya Fransa'ya gönderenler olduğu anlatılmıştır. Odak grup toplantısına katılan Güney Asyalıların bazılarının ikamet izni vardır ancak çalışma izinleri yoktur. Sonuçta, ithalat-ihracat yapanların bile büyük olasılıkla bunu kayıt dışı olarak yapmakta oldukları tahmin edilebilir. Güney Asyalılar arasında Taksim çevresinde Hint veya Pakistan restoranı işletenler de vardır.

İmport-export işim var. Buradan saraciye alıyoruz, yani deri ürünler, kemer gibi ve Fransa'da kuzenlerim ve kardeşim var oraya gönderiyorum ve orada satıyorlar. Bangladeş'e satmıyoruz. Avrupa'ya satıyoruz buradan aldığımız ürünleri (Bangladeşli, erkek).

Dört yıl önce kendi işimi başlattım. İthalat ihracat işinde. Turizm işinde ve restoran işinde. Bu ilk restoranım değil. Daha önce Taksim Meydanındaydım, Mis sokakta. Sonra Balo sokak. Sonra buraya geldim (Nepalli, erkek).

İranlılarla yapılan odak grup toplantısında katılımcılar farklı sektörlerde çalışanlardan oluşmuştur. Bir kadın katılımcı aşçı olarak çalışmıştır; diğeri turizm ve emlak

sektörlerinde ve iki İranlı erkek ise emlak ve güvenlik sektörlerinde çalışmaktadır. Son yıllarda İran ekonomisinin Amerikan yaptırımları yüzünden olumsuz etkilenmesi nedeniyle İran'dan Türkiye'ye hem yüksek eğitilmiş ve vasıflı bireyler hem de dar gelirli göç etmektedir. Maddi imkânı olan İranlıların Avrupa ve Anadolu yakalarının da sitelerin olduğu semtlerde ev satın almayı tercih ettikleri, bazılarının da turizmin ve iş hayatının merkezi olduğu için Beyoğlu'nu seçtikleri ifade edilmiştir.

Özetlemek gerekirse, Beyoğlu'nda yaşayan farklı köken ülkelerden göçmenler ve mülteciler, öncelikle ilçe içindeki hizmet, ticaret ve imalat sektörlerinde çoğu zaman güvencesiz ve geçici işler bulmaktadırlar. Fatih ilçesi, yakınlığı ve ulaşım kolaylığı nedeniyle Beyoğlu'nda yaşayanların çalıştığı bir diğer bölgedir. Beyoğlu'ndaki bazı göçmenler ise küçük girişimcilik yapmaktadırlar. Ancak, ücretli çalışsalar da girişimci olsalar da Suriyeliler dahil bütün grupların büyük oranda kayıt dışı çalıştıklarını, Suriyeliler dışındaki grupların çoğu zaman ikamet ve/veya çalışma izinleri olmadığını söylemek mümkündür. Bu durum Suriyelilerin ve diğer ülkelerden göçmenlerin ifadelerine yansımaktadır.

Çalışma izni sorunu ile karşılaşıyorum. Mesela işyeri çıkarmamı istiyor ama ben araştırıyorum falan bulamıyorum. Kimse de yardımcı olamıyor çalışma izni yapmak için. O sorunla karşılaşıyorum. Mesela altı yıl orada çalışıyorum, sigorta yok, çalışma iznim de yok (Suriyeli, erkek).

Esenler'de çok iş var bizim yapabileceğimiz. (...) Ama maalesef buradayız. Burada kaldığımızdan dolayı oraya gidip çalışmıyoruz. (Neden gidemiyorsunuz peki?) Kimliğimiz olmadığı için (Faslı, erkek).

Onun dışında ben çalışma iznine de başvurdum, başvurmak istedim ama o çok zor, onu almak çok zor. Dolayısıyla şimdilik ondan vazgeçtim (Nijeryalı, erkek).

Göçmenlerin kayıt dışı ve güvencesiz işlerde çalışması İstanbul'un her yerinde yaygın iken, belki Beyoğlu'nun özgünlüğü bu işlerin çoğunun aynı zamanda geçici olmasıdır. Öte yandan, kayıt dışı çalışmak göçmenleri kötü muamele ve tacize de maruz bırakabilmektedir.

Bir yerde çalışıyorsa zaten statü yok. Ve çalıştığı alan yakınsa da işte ikameti falan da yok zaten. Resmi anlamda o çalışma izni zaten imkânsız. Şey kalıyor yani, illegal statüde çalışan biri oluyor. Ne haklarını alabiliyor... Dayak yiyor, darp ediliyor. Kadınlar taciz ediliyor. (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Sonuçta, Beyoğlu'nun nüfusunun yaklaşık beşte birini oluşturan göçmenler ve mülteciler, ilçede büyük bir kayıt dışı ekonomiyi emekleriyle desteklerken, iş kazaları ve hastalıklar, ücretlerin düşük olması ve kimi zaman ödenmemesiyle başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar.

Pandeminin İşgücüne Katılıma Etkisi

Beyoğlu'nda yaşayan göçmenlerin işgücüne katılımlarındaki güvencesizlik ve geçicilik, pandemi döneminde etkisini daha da ağır göstermiştir. Kapanmaların yaşandığı 2020 yılında hem Suriyeliler arasında hem de diğer gruplarda işsiz kal-

ma veya daha az saat çalışmanın yaygın olduğu bilinmektedir.¹⁶ Beyoğlu'ndaki göçmenler açısından bunun önemli bir nedeni, pek çok göçmenin yeme-içme ve konaklama sektörlerinde çalışması nedeniyle kapanma döneminde işsiz kalmasıdır. Tekstil atölyelerinin de kapanma döneminde işlemediği ve insanların işsiz kaldığı belirtilmiştir.

Evet özellikle tekstilde çalışanlar çok etkilendi. Çünkü yurt dışına gönderilecek mal genelde yapıyorduk. Yurt dışından gelen giden olmayınca iş durdu, yani kimse işi vermedi, yapmadı. Yani altı ay boyunca oturduk evde (Suriyeli, kadın).

Odak grup toplantılarına katılan Sahra-altı Afrikalılar ve Güney Asyalılardan da pandemi döneminde çalışmadığını belirtenler olmuştur. Öte yandan, atölyelerin genelde merdiven altı, iyi havalandırılmayan mekânlar olması nedeniyle COVID-19'un yayılması açısından riskli yerler olduğunu da vurgulamak gerekir.

Çocukların Temel Haklardan Yararlanması

Beyoğlu'nda yaşayan göçmen ve mülteciler açısından önemli bir konu, çocukların temel haklarına ve bunun birer unsuru olan eğitime ve sağlık hizmetlerine erişimlerinde yaşanan sorunlardır. Bu konuda da yine statü önemli bir engel teşkil etmektedir. Beyoğlu'nda çocukların temel haklara erişim durumu, nüfus kaydı, eğitim, çocuk işçiliği ve sağlık başlıkları altında ele alınabilir.

Kayıt

Yeni doğan göçmen bebeklerin nüfus kaydının yapılabilmesi bütünüyle ebeveynlerinin statüsüne bağlıdır. Beyoğlu düzensiz göçmenlerin sayısının çok olduğu bir yer olduğundan çocuklarını kaydettiremeyen, ikamet alamayan göçmen aileler vardır. Odak grubu toplantılarında bu konu sıklıkla dile getirilmiştir. Türkiye'de ikamet/çalışma izniyle bulunan yabancı ebeveynlere doğan çocuklar için öncelikle ülkelerinin diplomatik temsilciliklerinden pasaport verilmesi gerekmekte, ancak bundan sonra, eğer ebeveynlerin ikamet izni varsa, çocuk için ikamet iznine başvurulabilmektedir. Odak grubu toplantısına katılan Sahra-altı Afrikalılar ve Güney Asyalılar ise, burada doğan bebeklere ebeveynlerinin statüsünden bağımsız ikamet verilmesinin bir hak olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Çocuk doğduğunda ikametgâh izni yok. Şimdi bir çocuk burada doğduğunda kendi ülkesinin büyükelçiliğine gidip altı ay içinde başvurması gerekiyor. (...) Gana'da doğmak (ise) vatandaşlık hakkı veriyor (Ganali, erkek).

Burada doğan çocuklar Türk vatandaşı ya da Türk gibi yaşama oturma izni almalı bu demokratik bir hak ve taleptir (Nepalli, erkek).

¹⁶ ILO'nun ülke geneli için yaptığı hesaplamalara göre, Suriyelilerin pandemi döneminde çalışma saatleri ve dolayısıyla ücret gelirlerinde yüzde 24 civarında bir azalma olmuştur. Bu oran, T.C. vatandaşlarının aynı dönemde yaşadığı çalışma saati kaybından daha büyüktür (ILO, 2021).

Düzensiz göçmenlerin çocukları, kaydedilemedikleri için hem eğitim hem de sağlık haklarından yararlanamamaktadırlar.

Çocuk burada doğsa dahi eğitim hakkı problem. Anne baba legal değil, çocuk burada doğmuş, anne babanın kaydı yok ve oturma verilmiyor anne babaya. (...) Yani doğmuş olmasına rağmen buradaki hiçbir şeyden faydalanamıyor. Ne sağlık sisteminden ne şeyden. Yani o da ciddi bir problem. Yani burada doğmuş bir çocuğun buradan hiçbir şeyden (hakkı) olmaması (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Geçici koruma statüsünde İstanbul'da kayıtlı olan ailelerin bebekleri hastaneden doğum belgesi alınarak kaydettirilebilmektedir. Evde doğan Suriyeli bebekler için ise önce muhtarlıktan belge alınıp, sonra ilçe sağlık müdürlüğüne başvurulup belirli prosedürler tamamlandıktan sonra geçici koruma kapsamında kayıt yaptırılabilir.

Eğitim

Geçici koruma statüsünde İstanbul'da kayıtlı olan Suriyelilerin çocukları, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) okullarında ilk ve orta öğretim görebilmektedirler. Daha önceki Geçici Eğitim Merkezi (GEM) uygulaması, 2016'dan sonra aşamalı olarak kaldırılmıştır. MEB okullarına kaydolan Suriyeli çocukların karşılaştığı pek çok sorun vardır. Türkçeyi iyi bilmemeleri, dil desteği programının olmayışı, akran zorbalığı, özellikle erkek çocukların çalışmak için okulu erken terk etmeleri (örneğin Yüksek vd., 2021) ve kız çocuklarının kimi zaman ergenlikten sonra aileleri tarafından okuldan alınması bu sorunlar arasında yer almaktadır. Bu konular Beyoğlu'nda yaşayan Suriyelilere özgü olmamakla birlikte Beyoğlu'nda yaşayan göçmenler için de önemli bir sorun alanını teşkil etmektedir. Örneğin, çalışmak zorunda olan çocuk ve gençler eğitime devam edememektedirler. Ayrıca, yaşanan evlerin küçük ve kalabalık olması çocukların eğitime devamını olumsuz etkilemektedir.

Ben Suriye'deyken ortaokulu bitirdim. Burada eğitime devam etmek istiyordum ama iş olunca devam edemiyordum. Benim masraflarımı karşılayacak bir gelirim yok. Bu yüzden eğitime devam etmek istiyorum ama edemiyorum. Para sıkıntısı yüzünden. (...) Mesela ben yedi buçukta işe gidiyorum akşam da sekiz buçukta eve geliyorum. Toplam 13-14 saat falan evde kalmıyorum işte kalıyorum. Akşam işte ne zaman geleceğim ne zaman ders çalışacağım falan o sorunları yaşıyorum. Bu yüzden okuyamıyorum, ama eğitime devam etmek istiyorum (Suriyeli, erkek).

Çünkü mesela bütün aileler çok çocuklu aileler. İşte en az böyle beş-altı çocuk var. Ama iki odalı en büyük ev... Bu çocuklar sonra nasıl okula gitsin, nasıl ders çalışsın falan gibi böyle birbirini hepsinin etkilediği, hangisinin hangisini sebebi sonucu karıştırdığımız bir hal alıyor aslında (STK 4 temsilcisi, kadın).

İlçede çocukların eğitime erişimine ilişkin başka önemli sorunlar da vardır. Çünkü, Beyoğlu'nda yaşayan Suriyelilerin bir kısmı geçici koruma kaydına sahip değildir veya kaydı başka bir ildedir. Bu koşullarda çocukların okula kaydı mümkün değildir. Bülbül, Çukur ve Örnektepe mahallelerinde benzer durumda pek çok

çocuk olduğu STK temsilcileri ve Örnektepe Mahalle Evi çalışanları tarafından ifade edilmiştir.

Aslında barınmada yaşanan o sıkıntılar, engeller, üstlerine kontrat alamamaları, fatura alamamaları gibi şeyler şöyle bir şeye de sebep oluyor. Çocuğun kimliği var, ama ikametgâh gösteremiyor. Yani fatura adresi falan gösteremiyor. Dolayısıyla Tarlabası'nda yaşadığını kanıtlayamıyor. Dolayısıyla bölgedeki okula gidemiyor. Zaten bölge okulları da almamak için (...) eksik arıyorlar (STK 4 temsilcisi, kadın).

Bunların yanı sıra, başka ilçelerde olduğu gibi Suriyeli öğrencilerin akran zorbalığına uğradıkları, öğretmenlerin Suriyeli öğrencilerle ilgilenmediği de aktarılmaktadır.

Kızımın başına geldi bir olay. Kızım lisede, böyle onun Türkçesi iyi ve şey yani Suriyeli olduğunu da bilmiyorlar. İşte arkadaşları tarafından zorbalığa uğradı. En son kavga ettikler ve okuldan uzaklaştırma aldı kızım suçlu bulunup (Suriyeli, kadın).

Okulda sadece Suriyelilere ayrı bir sınıf açıldı. Ve orada Suriyelilerin bazıları işte güzel Türkçe konuşuyor bazıları bu konuda eksikler. Öğretmen de çok ilgili değildi yani hani kendi kafalarına rahatlarına baktı. Çocuklarla çok ilgilenmiyordu (Suriyeli, kadın).

Her sene aynı şeyi yaşıyoruz. Yani çocuğum mesela birinci sınıftayken ikinci sınıfa geçiyor ama hiçbir şey öğrenmemiş. Yani ikinci sınıftan geri birinci sınıfa alsın çocuğu ama en azından ilgilensin öğrensini yani. Yani beşinci ve altıncı sınıftaki bir çocuğa kitap dahi verilmiyor. Yani öğretmenler tarafından kalem, kâğıt, defter verildi. Onun dışında bir şey vermiyorlar. Bir de orada sadece harfleri falan öğretiyorlar (Suriyeli, kadın).

İlçede yaşayan düzensiz göçmenlerin çocuklarını okula göndermeleri ise mümkün değildir. İkamet ve/veya çalışma izni olmayanlar, ikamet izin süresi dolmuş olanlar ve uluslararası koruma başvurusu ya da statüsü olmayanların çocukları örgün ve formel eğitim sistemine dahil olamamaktadır.

Bir tane var, ben hatta kendilerine uğraştım olmadı. Mesela annesi burada şeyli Özbekistanlı mı tam hatırlamıyorum, ya da Türkmen'di. O çoktan burada, annesi kaçak duruma düşmüş, bir yılda mı iki yılda bir mi ne giriş çıkış yapıyorlar ya. Kaçak olduğu için para cezası almış gidemiyor. Kızını getirdi buraya, şimdi okula gidemiyor kızı (Bülbül Mahallesi Muhtarı, erkek).

Ebeveynleri ölen veya refakatsiz çocukların kaydı ve eğitimi de bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Sekiz yaşında Nijeryalı bir çocuğun anne babası yok. Annesi doğum yaptığı esnada babası cezaevinde. Annesi kimlik işlemleri için (muhtemelen kayıtlı da değil) hani bir şekilde bekletmiş, kimliğini çıkarmamış. Babası cezaevinden çıkınca hemen Nijerya'ya dönüyor. Başka biriyle evleniyor. Kadınla ilişkisini kesiyor. Kadın geçen hafta vefat etti. Ve çocuk sekiz yaşında. Burada ortada kaldı. Çocuk okula gitmek istiyor. Şimdi ben bu konuyu çözmek için nasıl bir yol çezeceğim bilemedim. Nüfus için Nüfus Müdürlüğünü aradım. Şimdi elimizde sadece doğum belgesi var ve bu çocuk var. Bu çocuğu okula göndermek için ne yapabiliriz diye. O işte konsolosluğa gitmesi gerekir. Konsolosluk ne yapacak bilmiyoruz. Anne öldü, baba yok (Hemşire, kadın).

Bazı göçmen topluluklarının çocuklarının enformel de olsa bir eğitim alması için bazı girişimlerin olduğu odak grup toplantıları ve mülakatlar sırasında aktarılmıştır. Afrikalılar Topluluğu Derneği lideri, Sahra-altı Afrikalı göçmenlerin daha yoğun yaşadığı Şişli'de, gönüllü öğretmenlerin çocuklara Türkçe ve İngilizce ders verdiğini aktarmıştır. Ancak, pandemi döneminde bu dersler yapılamamıştır. Ayrıca, bir kilisede Afrikalı çocuklara yönelik Türkçe dil kursu olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, ikamet izniyle yaşayan göçmenlerin çocuklarını uluslararası okullara gönderme imkânları olduğu, ancak bu okulların maliyetlerinin çoğu göçmen için çok yüksek olduğu ifade edilmiştir. Güney Asyalılarla yapılan odak grubunda Nepalli bir katılımcı bu durumu şöyle dile getirilmiştir:

Türk devlet okullarına gidemiyor, özel okullara ancak gidebilir. (...) (Kızım) daha iki yaşında olduğu için henüz okula gitmiyor. Ama yabancı akreditasyonları, sertifikasyonları olan okullara gidebiliyorlar (Nepalli, erkek).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), Türkiye'de aile ikamet izni ile bulunanlar ve uluslararası koruma statüsünde olanların çocuklarının ilk ve orta öğretime devam etmesini öngörmekle birlikte, Beyoğlu'nda yaşayan göçmenler ikamet izni sahibi olsalar bile bu izinler genelde kısa süreli olduğu için bu sorun çözülememektedir. Bunun yanı sıra, yasada eğitim hakkı tanınmış olsa bile pratikte düzenli göçmenlerin ve uluslararası koruma statüsü sahiplerinin Türk eğitim sistemine dahil olmasında dahi kimi zaman güçlükler yaşandığı belirtilmektedir.

Örgün Eğitim Dışında Çocuklara Yönelik Eğitsel Faaliyetler

Örgün eğitime katılmakta yaşanan sorunlara rağmen, İBB'nin, STK'ların veya gönüllü grupların düzenlediği bazı eğitsel veya kültürel faaliyetlere Suriyeli ve diğer göçmen çocuklar katılabilmektedir. Örneğin, Örnektepe Mahalle Evi'ndeki çocuklara yönelik etkinliklere kaydı olmayan Suriyeli çocukların da katıldığı belirtilmiştir.

Tahminimce buraya gelen Suriyelilerin yüzde otuzu kayıtsızdır. Yüzde otuzu kayıtsız olup ama (kayıd olanların) yüzde ellisi de başka şehre kayıtlıdır. (O nedenle de buradan hizmet alamazlar mı resmi olarak?) Yani alabiliyorlar aslında. Biz öyle bir kıstasa hiç girmedik. Bizim buraya kayıtsız, herhangi bir kimlik belgesi olmayan Suriyeli çocuk da geliyor, kayıtlı olan da geliyor, başka şehre kayıtlı olan da geliyor. (Peki başka bir şehirde kayıtlı olanlar burada okula gidebiliyorlar mı?) Hayır gidemiyorlar. Son dönemden sonra gidemiyorlar maalesef. (...) Kimlik olursa aslında her şeyin önü açılacak. Eğitim hakkına erişebilecekler, işte sosyal yardımların çok belli ufak kısımlarından yararlanabilecekler, kimlikleri olacak. Ya bana kutsal geliyor. Bizim buraya öğrenci gelen çocuk "abla ben yarın kimlik çıkarmaya gidiyorum, biliyor musun" diyor, "aaa ne güzel" diyorum. Her gün gelip bana bunu söylüyor. Çünkü neden bunu bana söylüyor size söyleyeyim: Çünkü o kimiksiz olduğu için onu buraya almayacağımı düşünüyor... (Uzman 3, kadın)

Kayıd olmayan çocuklar için bu tür etkinliklere katılmanın faydalı olduğu Örnektepe Mahalle Evinde görüştüğümüz uzmanlarca dile getirilmiştir.

Genel olarak okula gitmedikleri için, okullaşma oranı bu grupta düşük olduğu için sabahın 11 buçuğunda filan burada oluyorlar. Ve tüm günlerini nereden baksanız burada geçirmek gibi bir şeyleri var. Bütün etkinliklere katılmaya çalışıyorlar (Uzman 1, kadın).

Suriyelilere yönelik hizmet veren iki STK'nın temsilcileri, çocuklara yönelik eğitimler ve etkinlikler yaptıklarını belirtmişlerdir. Suriyeli kadınlarla yapılan odak grup toplantısında kadınlar bu etkinliklerden memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.

Tabii ki çok kolaylaştırıcılığı var ve çok faydası da oluyor. Mesela çocuklarım burada bir sürü şeyi öğrendi. İşte eğitim konusunda olsun, müzik olsun, resim olsun böyle bir sürü faaliyetlere katıldılar ve öğrenmiş oldular bu sayede (Suriyeli, kadın).

Çocuk İşçiler

Beyoğlu'nda yaşayan Suriyeli çocukların pek çoğu çalışmaktadır. Bir yandan dilencilik yapan çocuklar varken, diğer yandan kaydı olmadığı ve okula da gidemediği için babalarıyla birlikte mevsimlik tarım işçisi olarak başka illere giden çocuklar veya atölyelerde ya da hizmet sektöründe çalışan çocuk işçiler vardır. Bu durumu STK temsilcileri, muhtarlar ve Örnektepe Mahalle Evi çalışanı uzmanlar şöyle dile getirmektedirler.

Bir de tabii işte çocuk işçiliği diye bir mevzu var. (...) Şimdi çocuklar her gün çalışıyorlar. Hani bunu herkes biliyor aslında (STK 4 temsilcisi, kadın).

İşte mevsimlik işçi olarak Diyarbakır'a gidiyorlar, bunlar da onlardan (okula gitmeyenlerden) birisi. Bu gitmeyenler onlardan biri. Bu aileler de demek ki burada ikametgâh etmediği için okula gitmiyor, yoksa ikametgâh ederse zaten okul müdürü çağırıyor kayıtlarda sistemde gözüküyor, ulaşamazsa da bize ulaşıyorlar. Biz gidip beraber onların aileleri ile de görüşüyoruz, okula niye gelmedikleri için, biz bunu çözmeye çalışıyoruz (Çukur Mahallesi Muhtarı, erkek).

Ve işte mevsimlik işçi olarak çalışıyor neredeyse bütün aileler. Dolayısıyla zaten okula giden çocuklar için bile mesela Nisan'da falan okul bitiyor aslında. Karnelerini bile almadan aslında gidiyor oluyorlar (Uzman 1, kadın).

Beyoğlu'nda belki başka ilçelere göre daha sık görülen bir başka olgu ise çocukların dilenmesidir. Bu durumun en çok Örnektepe ve Çukur mahallesinde yaygın olduğu muhtarlar, STK temsilcileri ve İBB Mahalle evinde görevli uzmanlar tarafından aktarılmıştır.

(Örnektepe'deki) çocukların çok büyük bir kısmı dileniyorlar, dilendiriliyorlar yani. Metrobüs kenarlarında, sokaklarda çok görürsünüz. (...)

Sabah genelde metrobüs kenarlarında dilediklerini görüyorum, sonra buraya (Mahalle Evi'ne) geliyorlar. Ondan sonra buradan çıktıktan sonra da şeyde görüyorum, pastane kenarlarında. "Abla ne olur bana pasta al." Hani görürsünüz siz de zaten (Uzman 1, kadın).

Cami yanlarına gidiyorlar, dileniyorlar. Mesela Cuma günü (Mahalle Evi'ndeki etkinliklere) katılım az oluyor. Ya da metrobüs duraklarında bu metrobüs hattı üzerinde dilenen

çocuklar bizim Örnektepe Mahalle Evi'ne gelen çocuklar. Yani yolda karşılaşılabilirsiniz dilenirken çocuklarla (Uzman 1, kadın).

Çukur mahallesinde yaşayan çocukların Taksim Meydanında ve İstiklal Caddesi çevresinde dilendiği aktarılmıştır. Dilenci çocuklar ailelerine maddi katkıda bulunurken, pandemi sırasında kapanma dönemlerinde bu gelirin de kesildiği bir STK temsilcisi tarafından belirtilmiştir.

İstiklal'de de Taksim Meydanı'nda gördüğünüz çocukların hepsini ben tanıyorum muhtemelen. Hepsi (buraya) gelen, Tarlabası'nda yaşayan çocuklar. Hiçbiri, yaklaşık yani bir buçuk sene bir sene falan bu işleri yapamadı. Ve tamamen durdu yani aslında orada o para akışı (STK 4 temsilcisi, kadın).

Evsizlere çorba dağıtan bir sivil inisiyatifin temsilcisi de Beyoğlu'nda dilenen Suriyeli çocukların bazılarının evsiz olduğunu kendi tanıklıklarından aktarmıştır.

Dilenci çocuklara yemek vermiyoruz, sokakta çalışmaya özendirmiş oluruz. (...) Dilenci çocuklara yardım etmiyoruz, ama evsiz çocuklar arasında Suriyeli çocuklar var (STK 2 temsilcisi, Kadın).

Öte yandan, dilenen çocuklara yönelik polisiye önlemlerin hak ihlalleri içerdiği de Tarlabası'nda aktif olan bir STK'nın temsilcisi tarafından şöyle ifade edilmiştir.

Beyoğlu'nda operasyon gibi yapıyorlar yani mesela bunu. Burada şunu gerçekten bilmediğimden soruyorum, şimdi Beyoğlu Belediyesi burada, işte zabıtası var, işte kaymakamlık şurada. Yani normalde her gün görüyorlar bu çocukları aslında. Ama böyle dönem dönem bu baskınlar neye göre yapılıyor, nasıl yapılıyor, burada çocukların güvenliğini nasıl alabiliriz? Belediyelerin buna karşı bir şey yaratması sanki olası, olması gerekiyor gibi geliyor bana. Yani ne yapılabilir, çok da bilemiyorum. Sanırım bu şey yani Tarlabası için de en yakıcı sorunlardan biri de bu (STK 4 temsilcisi, kadın).

Bunların yanı sıra atölyelerde ve hizmet sektöründe çalışan Suriyeli çocuklardan da bahsedilmiştir. Konfeksiyon atölyelerinde ya da kuaförlerde çalışan kız çocukları olduğu, erkek çocukların daha çok lokantalarda, getir-götür işlerinde veya atölyelerde çalıştığı, dilencilik yapan çocukların yanı sıra sokakta mendil veya şişe su satan Dom çocukların olduğu belirtilmiştir.

Kamusal Mekânın Kullanımı

Odak grup toplantıları ve STK'larla yapılan görüşmelerde, Suriyelilerin ve diğer göçmenlerin kamusal alanları kullanımına ilişkin bazı deneyimler ve tanıklıklar aktarılmıştır. Evlerin küçük ve kalabalık, sokakların dar olduğu Tarlabası'nda ve Örnektepe'de, Suriyeli aileler için mahalledeki parkları kullanmak çocukların hava alması, biraz ev dışına çıkmak ve sosyalleşebilmek açısından önemlidir. Fakat, parkları kullanırken önyargılı davranışlara maruz kaldıklarını söyleyenler de olmuştur. Öte yandan, düzensiz göçmenler için sokakta yürümek bile güvensizlik hissi yaratabilmektedir. Çünkü, polis tarafından yakalanma ve geri gönderme merkezlerine

gönderilme korkusu yaşamaktadırlar. Ortaya çıkan diğer bir husus, parklar dışında etkinlikler düzenlenebilecek, göçmenlerin kullanımına uygun kamusal alanlar olmasındır. Kamusal alanda göçmenlerin yaşadıkları deneyimde parkların ve sokakların kullanımındaki sosyal dışlama öne çıkmaktadır.

Parklar ve Sokaklar

Suriyeli kadınlarla yapılan odak grup toplantısında kadınlar, Kasımpaşa'daki Hacı Ahmet ve Dolapdere'deki Sururi parklarını kullandıklarını söylemişlerdir. Beyoğlu'nun Tarlabası bölgesinde çocuklar ve kadınlar için güvenlikle gezebilecekleri yeşil alanlar çok sınırlıdır. Bu yetersizlik, hem Suriyeli kadınların hem de STK temsilcilerinin anlatımlarına yansımaktadır.

Ama sanırım işte şey, yani öte yanda işte kadınların da çocukların da hem böyle rahatlayabilecekleri, hani belki oyun oynayabilecekleri, kadınların işte mahalleye çıkıp sokulabilecekleri herhangi bir alan kesinlikle yok. (...) Yeşil bir yer asla yok zaten. Yani Sururi Parkı var. Ama orası da uzak aslında (STK 4 Temsilcisi, Kadın).

Biz hep çocuklar için çıkıyoruz zaten. Başka türlü çıkmayız. Hani çocuklar biraz nefes alsın diye çıkıyoruz (Suriyeli, kadın).

Hacı Ahmet Parkını Tarlabası'nda yaşayan Afrikalı göçmenlerin de kullandığı belirtilmiştir. Birçok konuda olduğu gibi, kamusal alanları kullanmak ve kentte hareketlilik açısından erkeklerin kadınlardan daha aktif olduğu göçmen grupları arasında da gözlenmektedir.

Cildimde bir rahatsızlık olduğu için denize gitmem gerekiyor. Her pazar bir yıldır yaklaşık her pazar denize gidiyorum. Yani tedavi için (Suriyeli, erkek).

Ben bir yere gitmiyorum. Denize dokuz yıldır girmedim denize (Suriyeli, erkek).

İşim gücüm olmadıysa sürekli dolaşıyorum. Akrabalarım falan oluyor, Başakşehir'de, Esenyurt'ta, Hatay'da, Adana'da falan onların yanına gidiyorum (Suriyeli, erkek).

Spor yapmak ve özellikle futbol oynamak, Sahra-altı Afrikalı erkek göçmenlerin zamanlarını geçirdikleri önemli bir etkinlik olarak aktarılmaktadır. İstanbul'daki Afrikalılar Topluluğu Derneğinin lideri, Afrika ülkelerinden gelen göçmenleri bir araya getiren futbol turnuvalarını yıllardır düzenlemekte olduğunu belirtmiştir.

Beyoğlu'nda kadınların ve çocukların rahatça kullanabileceği yeşil alanların ve parkların azlığı özellikle Suriyeli kadın katılımcılar tarafından aktarılmakta, ayrıca mevcut parklarda ve sokaklarda çocuklarının ve kendilerinin önyargılı ve dışlayıcı tavırlara maruz kaldıklarını belirtmektedirler. Ayrıca, çocuklar için Tarlabası'nın ve Beyoğlu'nun güvenli yerler olmadığı bir STK temsilcisi tarafından da ifade edilmiştir.

Çocuklar biraz zorbalığa uğruyor komşu çocukları tarafından. Mesela şu an oturduğum evde de aynı şeyi yaşıyorum. Çocuklara şey diyorum, "dışarı çıkın komşu çocuklarla oynayın." Çıkar çıkmaz diğer çocuklar şey yapıyor, yani içeri gidin, gelmeyin diyor. ...Yani bilmiyorum tam olarak sebebini, ama belki aynı dili (konuşmuyorlar), yani anlaşıyorlar diye de olabilir (Suriyeli, kadın).

Nereye gitsem yanıma alıyorum çocukları. Yani bulunduğum bölgede yani oyun arkadaşları yok (Suriyeli, kadın).

Ben çekiniyorum. Yani spor falan yapmıyorum. Çocuklarım da zaten işten eve evden işe gidiyorlar. O yüzden yani özel bir alanları olmuyor yani o yüzden (parkları) kullanmıyorlar (Suriyeli, erkek).

Belediye özel bir yer tahsis etse çocuklara. İşte nasıl diyeyim oyun alanı oluştursa, özellikle cumartesi pazar günleri için. Hani çocuklar oraya gidip oynasa, zaman geçirse yani bütün mahallede bir alan oluşturulsa daha rahat olur (Suriyeli, kadın).

O çocuklar belki de hani onlarla konuşsanız belki park değil, sadece işte çalışırken, mendil satarken güvenli olabileceği bir sokak isteyebilir. O gündelik gerçekliğimiz orayı da çok değiştiriyor ya çünkü (STK 4 temsilcisi, kadın).

İşte güvensizlik de çok yüksek, çocukların ailelerinin sokağa karşı işte, hani zaten Beyoğlu çok güvenli bir yer değil gerçekten çocuklar için... Bu sebepten işte Gezi Parkı'na yollamak da istemiyor mesela aileler. Yani uzak, işte bulvarı geçiyor. (...) Ama dolayısıyla aslında erişebileceği aslında tek yer de işte o yeşil alan da orası. Oraya da (Gezi'ye) çok gidemiyorlar (STK 4 temsilcisi, kadın).

Örnektepe Mahallesindeki küçük parkın semtteki Suriyeli aileler tarafından yoğun olarak kullanıldığı, Mahalle Evinde uzmanlarla yapılan yuvarlak masa görüşmesinde dile getirilmiştir. Ancak, mahallenin yerli sakinlerinin Suriyelilerin parklardaki kavgalarından rahatsız oldukları, özellikle Türkiyeli kadınların bu nedenle parkı güvensiz buldukları aktarılmıştır. Bu park o çevrede yaşayan Suriyelilerin tek sosyalleşme alanıdır.

Şöyle diyorlar: Suriyeli gençler, daha çok genç erkekler parkı kullanıyorlar, biz kullanmıyoruz onlar orada olduğu için. *(Kim diyor bunu?)* Daha çok Türkiyeli, muhafazakâr kadınlar. (...) Çünkü ben buradayken birkaç defa bununla karşılaştım: Çok büyük kavgalar çıktı, silahlı kavgalar çıktı, yaralanmalar çıktı. Suriyeli gruplar arasında. (...) İşte sonra Türkiyeli kadınlar gelip "bakın siz diyorsunuz ki bunlar iyi, birbirlerini öldürüyorlar." (...) (Ama her gün olan bir şey değil bu?) Ama şöyle diyeyim size: Kadınlar da erkekler de sürekli parkta kavga ediyor. Başka bir yerde parkta kavga görmedim ben. Ya bu parkta kavga oluyor hep. (...) *(Niye acaba? Bu yaşadıkları evlerin niteliği ile bir ilişkisi olabilir mi?)* Hem evlerine yakın çünkü düşündüğünüzde. Çünkü çoğu şu bölgede yaşıyor, hem de sosyalleşme alanındayız çünkü başka bir sosyalleşme alanları yok... Onların gidip de vakit geçirebilecekleri başka bir alan yok ki bu çevrede. Evlerine en yakın güvenli alan burası (Uzman 1, kadın).

Beyoğlu'nun yeşil alanların ve parkların çok az olması ve güvenli olmaması, Suriyelilerin ve diğer göçmenlerin yaşantısını olumsuz etkilemektedir. Bu durumdan Suriyeliler de yerel halk da olumsuz etkilenmektedir.

Suriye'de yaşadığım bölge ile şu an yaşadığım bölge aynı, yani çok değişmedi. Sadece kavgaları şey oluyor, tehlikeli. Çünkü silah çekiyorlar birbirlerine. Hatta böyle bir kavganın ortasında kaldım bir kere. *(Kim çekiyor silahı?)* ... Birbiriyle kavga eden kişiler, onlar işte yoldan geçerken böyle bir şeyin ortasına düştüm. Hatta, kıl payı yaralanmadım (Suriyeli, kadın).

Özellikle kadınların, kendileri ve çocukları için Tarlabası'nı güvenli bulmadıkları ve ilçe içinde birkaç parkın kullanımı dışında çok hareketli olmadıkları anlaşılmaktadır. Yetersiz sayıda ve küçük ölçekteki bu parkların çok sayıda kişi tarafından paylaşılma zorunda olması ve başka bir sosyalleşme alanı da bulunmaması, gruplar arasında gerginlikleri artırabilmektedir.

Karşılaşma Alanları Olarak Kamusal Mekânlar

Yukarıda da belirtildiği gibi, parklar hem kullanım alanları hem de gruplar arasında karşılaşma/sosyal temasın gerçekleştiği mekânlardır. Suriyelilerin anlatımlarından ve Suriyelilerle ilgili anlatımlardan bu karşılaşmaların kimi zaman gerilimli olduğu dikkati çekmektedir.

İBB'nin işlettiği Örnektepe Mahalle Evi'nde bu gerilimin başka bir boyutu dile getirilmiştir. Hizmet sunucular, merkezi kullanan Suriyeli çocuk sayısı arttıkça Türkiye'deki kullanıcı sayısının azaldığına tanık olmaktadır. Örneğin, Suriyeli çocukların mevsimlik tarım işçiliği için aileleriyle birlikte İstanbul dışına çıktığı aylarda Mahalle Evi'ne gelen Türkiyeli çocuk sayısının arttığını ifade etmektedirler.

Ben Türk kadınlarından çok duyuyorum: “Buraya Suriyeli çocuklar geliyor, bunlar sokakta dileniyor, siz onları buraya alıyorsunuz, biz çocuklarımızı getirmeyiz, siz ne yaparsanız yapın.” Bunun tepkisini çok alıyoruz. Dışarıdan birileri geliyor hani bazen sırf burayı gezmek için. Suriyeli çocukları görünce o yüzlerindeki ifadeyi görüyorum: Ha burada da mı onlar! *(Peki acaba Suriyeli çocuklar buraya geldiği için Türkiyeli çocukların sayısında bir azalma oldu mu?)* Evet oldu. Suriyeli çocuklar şu an... Mesela gönüllülük sayılarına baktığınızda Türkiyeli çocuklar 10 ise 40 tane Suriyeli vardır. Evet öyle bir azalma oldu. Çünkü istemiyor veliler. Yani Suriyeli çocuklarla (kendi çocukları) yan yana gelmesinler. “Onlar küfürücü, onlar hırsız, onlar her gün kavga oluyor, her gün kavga ediyorlar, bizi rahatsız ediyorlar.” (Uzman 1, kadın).

Öte yandan, Beyoğlu'nda Suriyelilerin, Türkiyelilerin ve diğer göçmen grupların ortak kullanabileceği, birbirleriyle temas kurabilecekleri, birbirlerini tanıyabilecekleri kamusal mekânlar da son derecede sınırlıdır. Bu gözlemi, odak grubuna katılan Güney Asyalılar da dile getirmişlerdir. Büyükşehir Belediyesi'nin onlara müzik ve yeme-içme kültürlerini sunabilecekleri, kültürel etkinlikler düzenleyebilecekleri hem yerlilerin hem de diğer göçmen grupların gelip onları tanıyabileceği kamusal mekânları belirli zamanlarda tahsis etmesinden memnuniyet duyacaklarını belirtmişlerdir.

BEYOĞLU'NDA GÖÇMENLERE DESTEK MEKANİZMALARI

BÖLÜM 4



Kurumsal ya da bireysel gönüllülüğe dayanan sivil toplum çalışmaları, göçmenlerin mekâna tutunma, yerleşme ve sonrasındaki yaşamsal ihtiyaç ve sorunlarının çözümünde kolaylaştırıcı ve olumsal bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, göçmenlerin kamu kurumları ve aktörleri ile olan ilişkileri ve kendi oluşturdukları dayanışma ağları da kente tutunmada önem taşır. Bu bölümde, STK'ların, yerel yönetimlerin, muhtarlıkların, merkezi yönetime bağlı taşra teşkilatı ile göçmenlerin kendi öz örgütleri ya da enformel ağlarında göçmenlere yönelik faaliyetleri, destek ve dayanışma biçimleri aktarılacaktır. Göçmenler ile kurumların ilişkileri aktarımlar temelinde ele alınacaktır. Araştırma kapsamında STK'ların, kamu kurumlarının ve gönüllü dayanışma/destek inisiyatiflerinin faaliyetlerine dair ayrıntılı ve özel olarak bir veri toplanmamış, görüşmelerde ortaya çıkan bulgular rapora yansıtılmıştır.

Raporun bir dizi başlığında olduğu gibi, göçmenlerin bir statü sahibi olması ya da olmaması temelindeki ayırt edici ayrım, göçmenlerin sivil toplum ve kamu otoriteleriyle olan ilişkilerini de tayin etmektedir. Kamu otoritelerinin ve sivil toplum alanının düzensiz göçmenlere yönelik çalışmalarının yasal-yönetmelik mekanizmalara tabi olması hem kurumların hareket sahasını sınırlandırmakta hem de göçmenlerin kurumlar ile kurdukları teması azaltmaktadır. Geçici korunma statüsünde kayıtlı olan Suriyelilerin kurumsal desteklere daha kolay erişmesine karşın bu statüye sahip olmayan, ikamet izni olmayanların STK'lara ve kamu kurumlarına erişimlerinin olmadığı görülmektedir. Gerek doğrudan göçmen gruplarıyla yapılan odak grup toplantılarında gerekse göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettiği mahallelerin muhtarlarıyla yapılan görüşmelerde, göçmenlere yönelik dayanışma ve destek mekanizmalarının yeterince kurumsallaşmamış olduğu, sürekliliğin ve standardizasyonun sağlanamamış olduğu dikkati çekmektedir. Diğer yandan, göçmen grupları arasında grup içi yardımlaşma ve dayanışma yüksek olmakla birlikte, bunu yasal olarak örgütlü biçimde yapmak üzere dernekleşmek gibi tüzel örgütlenmeler oldukça sınırlıdır. Ayrıca, göçmenler cephesindeki kırılganlıklar ve tedirginlikler de kurumsal yapılara dahil olmaya mâni olmaktadır.

Göçmenlere ulaşabilen kamu kurumları ve STK'ların faaliyet alanları ve çalışmaları ise gündelik yaşamın ihtiyaçları ve göçmenleri güçlendirmeye yönelik hedefler sarkacında şekillenir. Bu iki eksen, öncelikle sivil toplum örgütlerinin, ardından ise diğer kurum veya oluşumların çalışma yöntemlerine ve faaliyet tiplerine yansımaktadır.

Sivil Toplum Kuruluşları ve Bireysel Gönüllüler

Sivil toplum örgütlerinin çalışmalarının içeriği ve kapsamı; onları finanse eden fon sistemi ve ekonomisi, çalışma ilkeleri/alanları ve uzmanlıkları, kamu kurumlarının göçmenlere yönelik politikalarındaki veya bürokratik mekanizmalardaki eksikler, göçmenlerin statülerine bağlı yasal sınırlılıklar ile saha çalışmalarında karşılaştıkları fiili durumlar gibi bir dizi etken tarafından belirlenmektedir. Bu etkenler arasında “statü” konusu hem ilişkileri hem de çalışmaların içeriğini çok boyutlu olarak etkilemektedir.

Göçmenlerle dayanışmak üzere kurulmuş ve Beyoğlu'nda faaliyet gösteren STK temsilcileriyle yapılan görüşmelerde bilhassa düzensiz göçmenlerin gerek kendilerine gerekse kamusal destek mekanizmalarına erişimlerinin zayıf olduğundan söz edilmiştir. Bunun en önemli nedeni, Beyoğlu'nda kayıt dışı göçmenlerle dayanışmak isteyen kurumların göçmenlere verecekleri her türlü desteğin yasal engellere takılmasıdır. Dolayısıyla, Beyoğlu'nda göçmenlere yönelik dayanışma ve destek faaliyetlerini ister kamu kurumları ister STK'lar yapsın bu etkinlikler statü sahibi göçmenleri kapsamak durumundadır. Yasal engeller STK'ların ve diğer gönüllü destek gruplarının kamusal desteklerle fonlanmalarını engellemektedir. STK'lar kayıtsız göçmenlerle ilgili bütçe ve politikalar geliştirememektedirler. Kayıtsız göçmenlere yönelik faaliyet yürütmüyor olmanın eksikliğinin farkında olduklarını söyleyen, Beyoğlu'ndaki en kurumsal STK'lardan birinin temsilcisi sahada yaşadıkları kısıtları şöyle ifade etmiştir:

Benim ekonomik (geçici koruma statüsü olmayan) göçmenle elim kolum daha bağlı. Yani ben süreci anlatıyorum, hakları anlatıyorum ama onun ötesinde verebileceğim bir destekler çok sınırlı. Zaten ikisi çok farklı alanlar (STK 3 temsilcisi, kadın).

Kurumların düzensiz göçmenlerle daha sınırlı düzeyde ilişki kurmalarının bir diğer nedeni de göçmenlerin geri gönderilme korkusu nedeniyle formel ya da kayıtlı ilişkilerden çekinmeleri, bir başka deyişle görünür olmaktan kaçınmalarıdır. STK'ların en çok ulaştıkları grup Suriyeli aileler olmasına karşın Suriyeli Domlara ulaşmanın çok zor olduğu görülmektedir. Bir STK temsilcisi, deneyimlerini ve tanıklıklarını anlatırken Suriyeli Domların çok kapalı topluluklar olduğundan, kayıtsızlık oranı çok yüksek olduğu için kurumsal temastan korktuklarından ve çekingen davrandıklarından bahsetmiştir. Diğer taraftan, sivil toplum sahasındaki faaliyetler ile düzensiz göçmen gruplarının duydukları temel yaşamsal ihtiyaçlar da zaman zaman örtüşmemektedir.

Ama şunu belki açıkça söylemek mümkün, bu düzensiz göçmen dediğimiz işte Pakistan, Arap (Kuzey Afrikalı), Afganistan gibi ülkelerden gelen göçmenler böyle yerlere (toplum merkezleri, dernekler) çok da böyle aktif katılım sağlamıyorlar aslında. Yani onların daha çok işte çok basic needlerle (temel ihtiyaçlarla) ilgili ihtiyaçları oluyor. Yani bir sağlık merkezine gitmek ve işte orada dil desteği almak istiyorsa gidiyor bir yere. Yani biz daha çok psiko-sosyal destek faaliyetleri yürütüyoruz. Ve böyle şeylerde aslında çok da katılımcı olmuyorlar. Belki bunun bir sebebi, çocuk nüfusu çok az ya da yok (STK 4 temsilcisi, kadın).

Geçici koruma statüsünde kayıtlı olan Suriyelilerin kurumlar ile ilişkilerinde daha avantajlı pozisyonda olduğu, yerleşik mekanizma ve süreçlerle daha fazla irtibat kurabildikleri göçmenlerle yapılan odak grup toplantılarına ve kurum temsilcileriyle olan görüşmelere de yansımıştır. Göçmen gruplarının kurumlar ya da inisiyatiflerle ilişkilerini içeren aktarımlarda sadece Suriyeli mülteciler somut örneklerle ve olaylara referans vermişlerdir.

Bu tabloya alternatif oluşturabilmek için bazı sivil inisiyatifler ile gönüllü bireysel çabalar söz konusudur. Tarlabası bölgesindeki mahallelerde enformel bir dayanış-

ma inisiyatifi vardır. Ancak, bu oluşum yoğun gayretine rağmen ancak buzdağının görünen yüzeyine müdahale edebilmektedir. Dayanışma inisiyatifinin temsilcisi, kamu kurumlarının kayıtsız göçmenlere yönelik alandaki varlığının sınırlı olmasının aynı zamanda alanın her türlü istismara ve ihmale açık olmasına da neden olduğunu vurgulamaktadır.

O zaman da bizim gibi sivil inisiyatiflerin aktifliği fazla olmak zorunda kalıyor. Ben kötü biriyim ve kötü de davranabilirim ve sahayı kötüye de kullanabilirim. Benim elime kalıyor bu saha, düşünebiliyor musunuz? Yani ben hiçbir kişi tarafından kontrol edilmiyorum. Ve kafama göre davranıyorum. Her şeyi yapabiliyorum. Yani ben, iyi niyetli olduğumu sadece ben kendime söylüyorum. Dışarıdan iyi niyetli biri değildir belki ben. Bunun bir kontrolü var mı? Vicdani anlamda olabilir ama insani anlamda da olabilir. Bir kurumsal şeyi yok ki. Ben bir otoriteye göre hareket etmiyorum. Bugün karar alıyorum, buna yardım ederim diyorum. Yarın diyorum ki bu üçkâğıtçının teki, boş ver ya, sokağa atsinlar. Olur mu böyle bir şey? Kamu otoritesinin gözünde biz de yokuz, onlar da yok! Şu an burada mesela resmi kimliği olan bir kurumlarla görüşen gibi bir projeniz olsaydı yoktum ben (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Göçmenlerin bürokratik işlemlerinde karşılaştıkları engeller, haklarına erişimde ihtiyaç duydukları bilgilendirmeler ile düzensiz göçmenlere yönelik müstakil uygulamaların olmaması, sivil toplum kurumlarının faaliyet alanlarını yönlendirmektedir. Sığınmacılar ve göçmenlere yönelik faaliyet gösteren STK temsilcisi “haklara erişim, (göçmenlerin) kişilerin haklarıyla ilgili bilgilendirilmesi, danışmanlık hizmeti vermek ya da kamu kurumlarıyla göçmenler arasında köprü işlevi görmenin” temel çalışma alanlarını oluşturduğunu söylemektedir. Göçmenlerin bilhassa kurumlarda fiili olarak yaşadıkları engeller sivil toplum örgütlerini zorunlu bir aracılığa itmektedir. Bu zorunluluk bilhassa göçmenlerin yerleşimde ihtiyaç duydukları bilgiye erişimleri ve işlemlerini gerçekleştirme noktasında açığa çıkar. Söz konusu kurum temsilcisinin sivil toplum örgütlerinin göçmenlerle olan ilişkilerini ve faaliyetlerini tasvir ettiği anlatımında, “kılavuzluk ve eşlik etmeyi” esas alan uğraşlar dikkat çekmektedir. Beyoğlu’na ilk kez gelen göçmenlerin temel iş ve işlemlerini gerçekleştirilmesinde göçmenlerin yönlendirilmesi ve onlara fiziksel olarak eşlik etmek aktarımlarda sıklıkla yer almaktadır. Türkiye bürokrasinin göçmenlerin geldikleri ülkelerden farklı olması, birçok hakkın kendisinden önceki başka bir bürokratik kayıt mekanizmasına tabi olması, kamu kurumlarındaki personelin tavrı ve kurumlarda tercümanların bulunmaması, bir başka deyişle dil bariyeri sivil toplum örgütleri için kılavuzluk rolünü zorunlu kılmaktadır.

Türkiye çok standartları da olan bir ülke. Ve çoğu görüşmenin geldiği ülkeye göre de çok kompleks sağlık sistemleri, çok kompleks... İşte oradan git ilçe nüfusa kaydol, oradan oraya onu bildir, çocuğun olunca onu yap falan... Yani çok katmanlı sistemlerimiz var. Onların arasında biz neyi nasıl yapacağız... Bu şey gibi, beş tane görevi var. Bunlardan bir tanesini yapmayınca sistem çalışmıyor ya. Mesela ilçe nüfusu adres beyanında bulunmak yapması gereken şeylerden biri... Onu yapmayınca tamamlanmıyor. Mesela çocuğunu okula kaydettiremiyor, onu yapmadığı için, gibi. O adımları anlatmak ve o adımlarda çıkan sorunlarda yanında olmak bizim görevimiz (STK 3 temsilcisi, kadın).

Gerçekten çalışma izni ile burada çalışan bir Suriyeli de başaramaz. Güçlüdür ya hani çalışma izni olan... Hele bir sığınmacı, mülteci nasıl başarsın. Dönüp gitmişti. Biz bunu çok yaşıyoruz. Randevusu alınmış, osu yapılmış, busu yapılmış, gitmesi lazım. Diyor ki almıyorlar (STK 3 temsilcisi, kadın).

Göçmenlerin ilk yerleşimlerinde barınma ihtiyaçlarıyla ilgili yönlendirmeler, elektrik-su-doğalgaz gibi hizmetlere erişimdeki bürokratik prosedürlerin gerçekleştirilmesine eşlik etme, iş arayışlarında İŞKUR'a (Türkiye İş Kurumu) ya da meslek edindirme kurslarına yazdırılması, şiddet gören kadınların sığınma evlerine, eğitim çağındaki çocukların uygun eğitim kurumlarına kayıtlarının yapılması gibi işlemler yönlendirme ve eşlik etme faaliyetlerine dair bazı örneklerdir. Katılımcılardan biri bu rollerini ve faaliyetlerini "gölge destek" ifadesiyle betimlemiştir. Çocuk hakları alanında faaliyet gösteren STK temsilcisi de benzer bir tabloya işaret ederken, çocukların ebeveyni olan yetişkin göçmenlerle aynı bağlamda bir temasları olduğunu ve bunun ilişkilerin doğal akışında açığa çıktığını söylemiştir.

Daha çok böyle yönlendirme, devlet kurumlarıyla nasıl ilişkileneceklerini bilmediklerinde. İşte kimlik çıkaracaklar, ne yapacaklarını bilmiyorlar. İşte bir izin belgesi gerekiyor, ne yapacaklarını bilmiyorlar gibi zamanlarda aslında temasımız oluyor (STK 4 temsilcisi, kadın).

Sivil toplum örgütlerinde göçmenlerle aynı dili konuşan kişilerin çalışması ya da gönüllü olması göçmenlerin bu kurumlara başvurmasını beraberinde getirmektedir. Tercümanların göçmenleri bilgilendirmesi, yönlendirme ya da eşlik etme çalışmaları güven ilişkilerini tesis eden önemli bir etkidir. Bunun yanı sıra; STK'lar ve gönüllüler ücretsiz dil veya okuma-yazma kursları ile acil durumlar için temel düzeyde Türkçe konuşma becerileri kazandırmak adına çalışmalar yürüttüklerini aktarmışlardır.

Biz mesela ücretsiz dil dersleri falan verdik. Bölge bölge, üniversite öğrencilerinden. Dil problemini aşarsanız çok daha hızlı çözüm üretilebiliyor. Niye? Dilden anladığı için "merhaba" "nasılsın" "paramı ver" "polise gideceğim" "imdat" "polis" falan diyebiliyor. Adam hiç bilmiyor yani "imdat" diyemiyor ya da işte bir şey diyemiyor, kadın tacize uğruyor direkt (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Dernek, hamileyken çok destek olmuş bana. Hamileyken derneğin tercümanı ile hastaneye gittim. Bu süreçte dernek benimle ilgilendi. (Hastaneye) götürdüler, getirdiler, rahat hissediyorum bu konuda (Suriyeli, kadın).

Sivil toplum örgütlerinin çocuklara ve kadınlara yönelik çalışmalarında atölyeler, kurslar gibi okul formuna benzeyen düzenli temasların olduğu programlar, kültürel gezi etkinlikleri yer alır. Çocuk hakları alanında faaliyet gösteren STK'nın temsilcisi, "şiddetin ve dışlama pratiklerinin yoğun olduğu bir ortamda çocukların bir arada barış içinde yaşamalarına yönelik faaliyetler" yürüttüklerini aktarmıştır. Çukur mahallesinde, Dom nüfusun yoğun olarak yaşadığı bir alanda, birçoğu kimliksiz olan çocuklar açısından kurum "okul gibi bir yer olarak görülür", ancak eş zamanlı olarak kayıtlı bir yaşam formuna alışkın olmayan çocukları eğitim kurumlarının ürettiği türden bir disipline sokmak, sınıfta uzun süre tutmak gibi zor-

luklar yaşanmaktadır. Çocuklara yönelik etkinlikler yapmanın eş zamanlı olarak annelere ve kadınlara ulaşmak anlamını taşıdığı sivil toplum pratiklerinde yaygınca edinilmiş bir deneyimdir. Sığınmacı, mülteci ve göçmenlere yönelik faaliyetler yürüten kurum için aynı tecrübe kendisini yinelemiştir. Çocuklara yönelik faaliyetlerde eş zamanlı olarak kadınlar meslek edindirme veya dil kursları gibi etkinliklere yönlendirilmiştir. Bunların yanı sıra kurumlar, yaygınca uygulanan örnekleri gibi, ücretsiz olarak hukuki ve psikolojik danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Özel günlerde göçmenlerin kendi kültürel pratiklerini üretebilecekleri organizasyonlar düzenlemektedirler.

Anneler, özellikle işte çocukların okulda olduğu ya da çocukların bizim aktivitelere katıldığı zamanlar onlarda işte dil kursları gibi kurslara... Bir ara meslek edindirme kurslarımız vardı. Onlara katılarak zaman geçiriyorlardı (STK 3 temsilcisi, kadın).

Göçmenlerle doğrudan temas kuran ve faaliyetlerini sabit bir mekânda yürüten kurumlar için mekânın yer seçimi ve göçmenlerin güvende hissedecekleri şekilde tasarlanması önem taşımaktadır. Güvenli mekânın oluşumunda göçmenlerin kolaylıkla erişebilecekleri yerlerin tercih edilmesi, mekân düzenlemesinde göçmenlerin ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve ihtiyaçlara yönelik düzenlemelerin yapılması, görev alan tüm personelin eğitilmesi gibi çabalar söz konusudur.

Göçmen, mülteci topluluklarda şeyi çok görüyoruz yani ben de çok iyi anlıyorum. Bir belediye binasına girmek çok kolay değil, çok resmi bir şey... Belediyeye ait bir alana girmek şey değil ama bizim merkezlerimiz mültecilerin ait olabileceği düşünüerek tasarlanmış yerler (STK 3 temsilcisi, kadın).

60-70 metrekarelik bir yer aslında, küçücük bir yer. Ama birincil amacımız güvenli alan olarak orayı tutmak. Çocuklar oradan kapıdan girdikten sonra, kadınlar için de aynı şekilde, güvende hissetsinler o yerde. Ve işte bunu nasıl kurarız diye aslında sürekli çalışıyoruz (STK 4 temsilcisi, kadın).

Çalışma alanı göçmenler olmayan ancak Beyoğlu bölgesindeki yoksullar ve özellikle evsizlere yönelik faaliyetleri olan kurum ve oluşumlar ise göçmenlerle geceleri sokakta karşılaşmaktadır. Birçoğu Avrupa'ya gitme hayali ile Türkiye'ye gelmiş işsiz ya da günlük yevmiye ile düzensiz olarak çalışan erkek göçmenler arasında evsizlik ya da gizli evsizlik yaygındır. Gizli evsiz olan göçmenler zaman zaman sokakta, zaman zaman ise koğuş düzeni ile bölgedeki bekar odalarında, depolarda ya da ucuz apartlarda kalmaktadırlar. Beyoğlu ve çevresinde bulunan evsizlere yönelik faaliyetleri olan kurumlar yemek dağıtımı sırasında, evsizlerin yaşadığı mekânlara yapılan ziyaretlerde göçmenlerle irtibatları olduğunu aktarmaktadır.

Tarlabası'ndaki bireysel gönüllülük temelinde örgütlenen dayanışma inisiyatifi gibi oluşumlar ise, daha önce belirtildiği gibi, özellikle düzensiz göçmenlerin acil ve yaşamsal sorunlarına müdahil olmaktadır. Acil durumlarda sokakta kalan göçmenlerin sığınabilecekleri mekânlar oluşturmak, doğum, iş kazaları, hastalıklar gibi acil durumlarda fiili çözümler üretmek, düzenli yemek dağıtımı, bağışçılardan giyim, ev eşyası ve kırtasiye malzemesi yardımları toplayarak dağıtmak gibi gündelik yaşam ihtiyaçlarını karşılayan çalışmalar yürütmektedirler. İnisiyatifin gönüllüsü bilhassa

doğum, acil sağlık sorunları gibi durumlarda ürettikleri kişisel ve fiili çözümleri şu şekildedir:

Devlet hastanelerine götürüyoruz. Kavga ediyoruz, kaçırıyoruz. Bebeği kaçırıyoruz, onu kaçırıyoruz. Ya da yöntem deniyoruz. Pasaportunu vermiyor. Arka kapıdan çıkıp, bir şeyler. Böyle böyle çözüyoruz. Parası verilmesi gerekeni veriyoruz. Ya da işte oradaki mülki amirlikle bir özel ilişki kurmuşuzdur, başhekim artık göz yumuyor. Ya da işte döner sermayeye ekletiyor. Ya da işte evraksız falan nitelendiriyor. Birçok yerde değişik değişik yöntemler ve değişik değişik bağlantılar. Çok zorlanıyoruz (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Kamu Kurumları: Yerel Yönetimler, Merkeze Bağlı Taşra Teşkilatları ve Muhtarlıklar

Göçmenlerin yerel yönetimler ve diğer kamu kurumlarıyla ilişkilerinde de göçmenlerin sahip oldukları statü, bu statüye dayalı olarak sahip oldukları haklar, bir başka deyişle kayıtlı-kayıtsız göçmen olma ayrımı öne çıkar. Odak grup toplantılarına katılanlar içinde sadece birkaç Suriyeli göçmen kamu kurumlarıyla olan temaslarını vurgulamıştır. Diğer göçmen gruplarının aktarımlarında kamu kurumlarının yardım, destek ve hizmetlerine dair bir vurgu ya da buna işaret eden örtülü bir aktarım yer almamıştır. Asyalı göçmenler ile yapılan odak grup görüşmesinde uzun yıllardır Türkiye’de bulunan Nepalli erkek katılımcı, topluluklarının kendi içinde yardımlaşma ve dayanışma ilişkileri geliştirdiğini, muhtarlık, sivil toplum örgütleri ya da belediye gibi kurumlar ile herhangi bir bağlarının olmadığını söylemiştir.

Belediye ile kişisel olarak kontaklarım var. Ben 10 senedir burada yaşıyorum ama belediyenin bizim topluluğumuza yardım etmesi düzeyinde bir şey yok. Bunlar bireysel kontaklar. Orada birisini tanıyor olabilirsin, burada birisini tanıyor olabilirsin ama onun dışında bir şeyimiz yok (Nepalli, erkek).

İlçe belediyesinin göçmenlere yönelik çalışmalarına dair aktarımlarda sosyal yardım faaliyetleri öne çıkmaktadır.¹⁷ Beyoğlu Belediyesi’ne bağlı olan Sosyal Market’ten göçmenlerin faydalandığı ifade edilirken, işaret edilen grup ağırlıklı olarak Suriyelilerdir. Sığınmacılar ve mülteciler alanında faaliyet yürüten STK temsilcisi, Beyoğlu’ndaki ihtiyaç sahiplerinin ücretsiz olarak faydalandığı bu giyim ve gıda marketinin göçmenlere de açık olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra Suriyeli mültecilere yönelik faaliyetleriyle öne çıkan bu sivil toplum örgütünün varlığı ve belediye ile sığınmacılar/göçmenler arasında köprü işlevi görmesi onları güçlendirmektedir. Sivil toplum örgütünün ilettiği bilgiler içinde, göçmenlerin karşılaştığı sorunların takipçisi olunması ve çeşitli

¹⁷ Beyoğlu Belediyesi’nin göçmenlere yönelik çalışmaları arasındaki Göç Sanatçıları Grubunun oluşturulması, 2020 yılı Dünya Göçmenler Günü’nde Göç Sanatçıları Grubunun yaptığı etkinlik (Beyoğlu Belediyesi, 2020), 2016 yılında Suriyeli mülteci çocuklara yönelik olarak başlatılan ‘Sevgimizi Dokuduk İlmek İlmek’ isimli kampanyaya ev sahipliği yapmak gibi çalışmalar, belediyeye ait kurumsal web sitesi ya da gazete arşivlerinde yer almaktadır (Haberler.Com, 2016). Ancak, bu gibi faaliyetlerden araştırma kapsamındaki aktarımlarda bahsedilmemiştir.

uyarıları belediye tarafından dikkate alınırken karşılıklı bir iletişim ve ilişki kurulması söz konusudur. Güçlü bir kurumsal kimliği olan kurum, belediye tarafından bir aktör ve muhatap olarak kabul edilmektedir. Sivil toplum örgütü temsilcisi de kendilerine gelen bağış ya da malzemeleri zaman zaman bu markete aktardıklarını belirtmiştir. İlçe belediyesinin sosyal market biriminin yanı sıra, Suriyeli göçmenler kömür, erzak kolisi gibi yardımlardan faydalandıklarını da aktarmışlardır.

Beyoğlu belediyesi ile de ilişkimiz var. Burada şey olarak bakıyorum. Ben eğer mülteci hak ettiği hizmete erişebiliyorsa bu iş birliği... Eğer erişemiyorsa ben bildirim yapıyorum. Derim ki: “Şu kişi sizin şu kurumunuza gelmiş, şu biriminize gelmiş bir hizmet alamamış.” Eğer orada halen böyle güzel bir iş birliğimiz var... Ama eğer orada şey ise yani bu çok ince bir çizgi. Eğer mültecinin hakkı... Yani bir hak ihlali var ise bu sefer bir şeyleri hatırlatmak gerekiyor (STK 3 temsilcisi, kadın).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yeni döneminde göçmenlere yönelik politikalar açısından büyük değişim içinde olduğu¹⁸ olumlu bir bağlamda sivil toplum örgütleri ve gönüllüler tarafından vurgulanmıştır. İBB'nin katılımcılık ve çeşitliliği önemseydiği, sivil alandaki tüm aktörler ile ilişki geliştirmeye çalıştığı, mahalle evleri gibi yeni dönemde mahalli hizmet odaklarının oluşumunda deneyim aktarımına dayanan paylaşım zeminlerini kurmaya çalıştığı sivil toplum temsilcileri tarafından belirtilmiştir. Sivil toplum örgütlerinin geleceğe yönelik planlamalarında İBB'yi ortaklaşabilecekleri bir paydaş olarak algıladıkları gözlenmektedir. Ancak göçmen gruplar, yaptığımız odak grup toplantılarında İBB'yi ilişki kurdukları ya da destek aldıkları bağımsız bir kurum olarak belirtmediler. Sadece “süt dağıtımı” gibi İBB'ye ait özgün projelere yapılan atıflar ile kurumun mahallelerdeki varlığı konusunda bir bilgi edinebildik. Sivil toplum temsilcileri ve gönüllüler ise, İBB'nin katılımcılığı güçlendirme çabasına rağmen geri bildirim mekanizmalarını zayıf tuttuğu, dışarıdan tayin edilmiş ekipler yerine mahalle içinden aktörlerle çalışmasının daha etkin sonuçlar üretebileceği, siyasal ve sosyal temsilde İBB de dahil olmak üzere en genel anlamda belediyelerin “çekingen bir zeminde” yer aldığı şeklinde öneriler ve eleştiriler getirilmiştir.

İBB zaten çok büyük bir değişim içerisinde. Yani göç konusunda, göç politikaları konusunda ve gerçekten de bir iletişim yolu açtılar. Ondan önce çok böyle daha şey... (STK 3 temsilcisi, kadın).

Kent konseyine alsalar (diyoruz). Yani orayı almayalım şimdi orada tepki çeker. Hani bu bir tepki çekme korkusu. İBB'nin kent konseyinde mülteciler ya da liderler (artık) yer alıyor. Çok güzel bir şey... Şu anda yer alıyorlar daha da söz sahibi olacaklar belki de. Daha da güçlenecektir belki (STK 3 temsilcisi, kadın).

18 2019 yerel seçimlerinden sonraki yeni yönetim döneminde kurumun göç ve göçmenlik politikalarında önemli adımlar atılmıştır. Göç ve Uyum Çalıştay ve Eylem Planı, Göç Birimi'nin kurulması, göçmenlere yönelik araştırmaların yürütülmesi veya takip edilmesi, uluslararası yardımlar için ilgili kurumlarla iş birliği protokollerinin geliştirilmesi gibi örnekler bu dönemdeki yönetsel farklılığı ortaya koyar (Demiriz, 2021; İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2021).

O zaman da önerim şu olmuştu yani, dışarıdan birtakım insanların gidip oradaki (kişilerle) görüşmeleri bence çok gerçekçi olmuyor. Mahalleli bir noktada dışarıdan olunca birisi onu da işte devlet gibi görüyor (STK 4 temsilcisi, kadın).

İlçe belediyesi gibi büyükşehir belediyesinin de sahadaki varlığının kömür, market kartı, erzak kolisi, süt dağıtımı gibi sosyal yardım ürünlerinin dağıtımı üzerinden tarif edildiği görülmektedir. Sivil toplum örgütü temsilcileri ve gönüllüler, İBB yetkililerinin göçmenlik perspektiflerinde kayıtlı-kayıtsız ayrımının olmadığını aktarmışlardır. Düzensiz göçmenlerin sosyal yardım ihtiyaçlarında (gıda yardımı, market kartı) kurum temsilcileri öznel olarak yetki sınırlarını zorlamakta, kayıtsız göçmenleri destekleyici bir tutum göstermektedir. Ancak, temsilcilerin desteklerinin ve çözümlerinin belirli bir esneme payında kaldığı da vurgulanmıştır.

(...) hanım vardı mesela İBB'de. Bir ara biz toplantı yaptık. İşte şey demişti, bize ne kadar katkıda bulunabilir falan, maksimum özverili ve inisiyatif kullanan bir hanımefendi olmasına rağmen bizim hiçbir sorunumuza çözüm üretmiyor (Dayanışma inisiyatif temsilcisi, erkek).

Araştırma kapsamında ziyaret edilen ve sosyal uzmanlarıyla görüşme yapılan İBB'ye bağlı Örnektepe Mahalle Evi deneyimi bu bağlamda önem taşımaktadır. Mahalle sakinlerinin sosyalleşebileceği, psiko-sosyal destek alabileceği, Yuvam İstanbul'u da kapsayarak çocukların kreşlerden faydalandığı ve aylık olarak düzenlenen atölye ve etkinlik programları olan hizmet merkezi, özellikle kadınların ve çocukların mahalledeki yaşamlarını dönüştürme potansiyeline sahiptir. Göçmenleri kayıtlı ve kayıtsız ayrımına tabi kılmadan kapılarını açan mahalle evinde önemli bir deneyim biriktirmektedir. Mahallede yaşayan ve göçmen grupları arasında sınıfsal ve sosyal olarak en güçsüzlerden oluşan Dom ailelerin çocukları "okula benzeyen bir yer" olarak mahalle evini kullanmaktadırlar. Kadınların eğitsel, kültürel ya da sosyal etkinliklere katılımı, özel olarak, hane hane gerçekleştirilen ev ziyaretlerine rağmen düşüktür. Ancak yardım malzemesi dağıtımı gibi çalışmalarda mahalle içindeki fısıltı gazetesi güçlü şekilde işlemekte ve kadınlar bu gibi durumlarda yoğun olarak kuruma gelmektedirler. Mahallede yer alan Türkmen ya da Arap Suriyeliler ekonomik olarak Domlara göre daha güçlüdür ve Mahalle Evi'ndeki etkinliklere katılım bu gruplar arasında daha düşüktür. Görüştüğümüz uzmanlar, mahalledeki Türkiyelilerin ve hatta bazı göçmenlerin Domların yoğun olarak kullandıkları bu merkezi kullanmama eğiliminde olduklarını belirtmektedirler. Genel hatlarıyla aktardığımız bu tabloda, kurumda biriktirilen tecrübenin kendisi aynı zamanda göçmenlik alanındaki gömülü ilişkileri yansıtan, alanın zorluk ve çelişkilerini taşıyan niteliktedir. Benzer pozisyonda olan mahalle evlerindeki bu önemli birikim bir bilgi kaynağına da dönüştürülebilir.

Biz öyle bir kıstasa hiç girmedik. Bizim buraya kayıtsız, herhangi bir kimlik belgesi olmayan Suriyeli çocuk da geliyor, kayıtlı olan da geliyor, başka şehre kayıtlı olan da geliyor. Hani bunun bir ayrımına girmedik biz (Uzman 1, kadın).

Birbirlerinden haberdar olmuşlardı, ama onun dışında işte buradaki herhangi bir semine bir eğitime katılmadılar. Sonunda bir şey varsa. Hani bir çocuk bezi varsa, yani bir gıda, başka bir malzeme varsa katılabileceklerini düşünüyorum (Uzman 1, kadın).

Kamu kurumlarına göçmenlerin erişiminde göçmenlerin statüleri göçmen grupları arasındaki farklılıkları oluşturan temel eksendir. Geçici koruma statüsü ve ikametgâh izni olan göçmenler dışındaki gruplara kamunun kapıları neredeyse tamamen kapalıdır. Ancak, geçerli statü sahibi, avantajlı göçmen grupların da kurum personelinin tutumu, bürokratik mekanizmalar ve kurumların işleyişi gibi nedenlerle çeşitli engellere takıldıkları, göçmenlerin hakları olan hizmetlere dahi erişemedikleri ya da tüm bu süreçler karşısında yılgınlık yaşadıkları aktarılmıştır. Bürokrasiyi oluşturan katmanlarda dış görünüş, beden ve giyim kodlarına dair kabullerin göçmenlere yönelik tutumu olumsuz etkilediği, kamu kurumlarındaki personelin bir bölümünün ön yargılarının göçmenleri dışlayan nitelikler taşıdığı belirtilmiştir. Göçmenlerin kurumlarda karşılarına çıkan bariyerleri içeren örneklerde “bürokrasinin bürokratikleştirildiği” ve göçmenlerin böylelikle yılgınlık yaşadıkları anlaşılmaktadır.

En basit iş bile çok zor oluyor. Eğer göçmen isen, mülteci isen, sığınmacı isen... (Mesela) elektrik açtırmak... Yasada var, yapabilir kayıtlı ise hemen. Ama yani, inanılmaz zor. Çünkü orada bir rastgele bir memura denk geliyor. O memur “Yok biz buna suyu ve elektrik açıyor muyduk?” diyor yanındakine. Öbürü diyor ki “Pasaportu var mı?” falan. Bir anda herkes gümrük memurluğuna, sınır polisine falan dönüşebiliyor. Yani elindeki yeterli kimliğin üstüne ekstra belge istemeye başlıyorlar. Vizesi var mıymış falan gibi. Ve çok basit... Aslında yasada yer alan bu kimlik ile kendine elektrik, su, doğalgazı açabilirsin. Hatta açmalısın (STK 3 temsilcisi, kadın).

Biraz önce bahsettiğim kurumun kültürünün aktarılması. Orada bir oda var ve o mülteciler ile çok dost... Ama o odaya giderken hiç dostu olmayan yerlerden geçmesi gerekiyor ve o yoldaki insanlar mülteciler ile dost olmayı, mültecinin ne olduğunu... Orada isterse göçmen politikaları (merkezi) olsun, ondan sonra mülteci dostu bir alan olsun, oraya gelene kadar herkesin temel düzeyde bir şeyi yaşaması lazım, bilgilenme ve içinde anlama... (STK 3 temsilcisi, kadın).

Sivil toplum örgütlerinden temsilciler, kamu kurumlarındaki tecrübelerini kurumlar bazında ayırırken kurumların sosyal politika alanındaki konumlarına ve dolayısıyla personelin pedagojik formasyonlarına değinmişlerdir. Sosyal hizmet uzmanları başta olmak üzere, sosyal politika menşeli alanlardan gelen uzmanların yoğun olarak yer aldığı, Kızılay, Sosyal Hizmetler Müdürlüğü gibi kurumlarda ilişki kurmanın daha kolay olduğu vurgulanırken, kaymakamlık, ilçe nüfus müdürlüğü, ilçe milli eğitim müdürlüğü, emniyet müdürlüğü gibi kurumlarda ilişki geliştirmenin ve işlemleri yürütmenin daha zor olduğu belirtilmiştir.

Bazı kurumlar, işte kaymakamlık, işte o şey, içişleri, ne o? Nüfus Müdürlüğü. Oraya mesela bir dönem çok sık gidiyorduk. (...) (B)aşvuran işte Türkçeyi hiç bilmiyor. Bu kurumların hiçbir şekilde Kürtçe çevirmen desteği yok. Olduğunu iddia edenler var ama ben hiç görmedim. Dolayısıyla sen oraya gitmezsen o insanla zaten çözülmeyecek o iş. Çok belli. Zaten direkt kötü davranıyorlar. Direkt sesler yükseliyor karşındakine. Senin gitmeni de bazen engelliyor. (...) Milli Eğitim için de aynı şey geçerli. Hani Kızılay'ın falan orada çalışan sosyal hizmet uzmanları falan var. Bu arada Beyoğlu SHM fena değildir. Bizim devlet kurumları içinde en iyi anlaştığımız zaten. İki tane sosyal hizmet uzmanı var. Ve Beyoğlu Tarla başı bölgesini falan bilen insanlar. Beyoğlu Sosyal Hizmetlerle iyi çalışabiliyoruz mesela. O bizim için epey şey, avantajlı bir şey (STK 4 temsilcisi, kadın).

Göçmenlerin aynı zamanda kamusal bir hizmet birimi olan muhtarlık ve muhtarlarla olan bağlarında kayıt işlemleri ya da fakirlik belgesi gibi evrak teminine dayalı bir ilişki tarif edilmektedir. Mahalle muhtarının göçmenler de dahil olmak üzere mahalle sakinlerine, mahallenin ihtiyaçlarına yönelik alaka düzeyi ilişkilerin niteliğini etkilemektedir. Bunun yanı sıra, özellikle Arap ve Kürt göçmenlerle dil birliğine sahip muhtarların göçmenlerle ilişkilerinin daha yakın olduğu söylenebilir. Mahalle muhtarı ile aynı dili konuşabilen göçmenlerin, STK'larla ilişkilerinde olduğu gibi, sorun ve ihtiyaçlarını muhtara danıştıkları ve muhtarların bu göçmenlerin ihtiyaçlarına daha fazla hâkim olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumu yansıtan bir deneyimi saha ekibi de yaşamıştır. Suriyeli Domların yoğun olarak yaşadıkları Bülbül Mahallesi'nde muhtar ile yürüyüş çalışması yapılmıştır. Önceki bölümlerde anlatıldığı gibi, Domlar Kürtçe konuşan, Suriye'nin kültürel olarak en fazla dışlanmış, göçebe topluluklarıdır. Mahallenin yerli Kürt sakinleri ile aynı dili konuşmak onların mahallede tutunabilmelerinde en önemli unsurdur. Domların, raporun çeşitli kısımlarında belirtildiği gibi, diğer göçmen grupları ve yerli sakinler tarafından dışlandığı ve onların da "yabancılar" karşı mesafeli olduğu ve kapalı olduğu bilinmektedir. Mahalledeki en metruk binaların bodrum katlarında kalabalık aileler olarak yerleşmiş olan Domlarla muhtar aracılığıyla temas kurulabilmiştir. Domların muhtarla olan ilişkilerindeki karşılıklı güven ve yakınlık, muhtarın mahallesine karşı duyduğu sorumluluk ve dil birliği temelinde gelişmektedir.

Göçmen Grupların Öz Örgütlülükleri ve Enformel Ağlar

Suriyeli göçmenlerin öz örgütlülükler oluşturmak yerine kendileri için faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri etrafında buluştukları görülmektedir. Suriyeli erkeklerle yaptığımız odak grupta yer alan STK çalışanı katılımcı, Suriyeliler için örgüt ve örgütlülük kelimelerinin korku verici olduğunu söylemiştir. Ona göre Suriyeliler bu nedenle örgütlenmekten kaçınmaktadırlar. Ancak, büyük bir bölümü akrabalık ağları ile Beyoğlu'na yerleşen Suriyeli göçmenler için bu yerleşme biçimi bir avantaj oluşturmaktadır. Suriyeli göçmenlerin oturduğu mahalle ya da sokaklarda yine mahalle nüfus yoğunluğunun Suriyelilerden oluşması da benzer bir olumlu etkiye sahiptir. Aynı mekânda yoğunlaşmanın sağladığı irtibat ve temas hali, Suriyeli göçmenler arasında dayanışma ve bilgi paylaşımını desteklemektedir.

Kendi aramızda yapıyoruz, öyle gruplaşma, hani grup kurma. Mesela birinin eve ihtiyacı varsa mesela eşya ihtiyacı varsa ya da başka bir şeye ihtiyacı varsa birbirimize destek olma amaçlı böyle gruplar kuruyoruz. WhatsApp grupları (Suriyeli, kadın).

Türkiye Afrikalılar Topluluğu Derneği (Association of African Community in Turkey) 2018 yılında dernekler masasına kaydolmuş tüzel bir kurumdur. Dernek Ak-saray'da kurulur. Kurumun web sitesinde amaçları arasında Türkiye'deki Afrikalılar bir araya getirerek dayanışmayı arttırmak, Türkiye'deki Afrikalıların entegrasyonunu güçlendirmek yer alır (African Community in Turkey, 2021). Derneğin

faaliyetleri ise Afrika Uluslar Kupası futbol turnuvası, Afrika kültürünü tanıtan festivaller, acil tıbbi yardıma ihtiyaç duyan, tutuklu ya da ihtiyaç sahibi Afrikalılara çeşitli destekler düzenlemek şeklinde sıralanmıştır (African Community in Turkey, 2021). Dernekleşme öncesinde, İstanbul'da düzenlenen futbol turnuvası aynı zamanda bir örgütlenme gayreti olarak öne çıkmaktadır. Afrika Uluslar Kupası Turnuvası olarak adlandırılan turnuva ilk olarak 2005 yılında İstanbul Şişli'de dönemin belediyesinin desteği ile gerçekleşir. Her yıl düzenlenen turnuva, futbolcu olmak için Türkiye'ye gelen ve Avrupa'ya geçiş hayali olan Afrikalı erkeklerle bir olanak sunma, futbol üzerinden Afrikalı göçmenleri bir araya getirme amaçlarını taşır. Turnuva profesyonel olarak düzenlenmese de yıllar içerisinde gösterilen ilgi artmış, ülke konsolosları ve sanatçıları turnuvaya katılmıştır. Dernek yetkilisinin anlatımına göre, turnuvaya katılarak İran'a, Azerbaycan'a ve Yunanistan'a futbolcu olarak giden göçmenler olmuştur. Farklı ülke liglerinden profesyonel kulüp temsilcileri katılmakta, her yıl birkaç göçmen futbolcu çeşitli ülkelere transfer olmaktadır. 12 ülkenin dahil olduğu organizasyona pandemi nedeniyle 2 yıl ara verilmiş, 2021 yılında yeniden düzenlenmiştir.

Dernek çeşitli ilçelerde yaşayan farklı Sahra-altı ülkelerden Afrikalıların ilişkili olduğu bir yapı niteliği taşımaktadır. Afrikalıların görece yoğun yaşadığı Şişli İlçesi futbol etkinlikleri için bir merkez durumunda iken, dernek Beyoğlu'nda yaşayan Sahra-altı Afrikalılarla da ilişki içindedir. Dernek temsilcisi ile yapılan görüşmede, gönüllülerin kiliselerde hafta sonları Afrikalı çocuklar için Türkçe ve İngilizce dersler verdiklerini aktarmıştır. Bunun yanı sıra, bebekler için bez dağıtımı, hastanelerle protokoller düzenleyerek tedavilerinde topluluk üyelerine çeşitli indirimler sağlama, pandemi döneminde Afrikalı öğrencilere yardım toplama aktarılan faaliyetler arasındadır. Dernek bu faaliyetlerinde Türkiyeli bireysel gönüllülerin desteğini almakta, çeşitli kurumlar ile iş birlikleri oluşturmaktadır.

İstanbul'da biz iki üç yıl önce bir turnuva düzenledik. Daha önce de bunları düzenliyorduk. Afrika Cup, işte lig falan. Binlerce insana ulaştım. Ve ondan sonra çok ciddi mankenleri, modeller falan, şovmenler falan geldi görüştük (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Afrikalı göçmenlerle güçlü bağları olan Türkiyeli gönüllünün aktarımlarına göre, İstanbul'daki Afrikalı göçmenler arasında çok sayıda küçük topluluklar vardır. Düzensiz göçmenlerin kâğıt üzerindeki resmi görünmezliklerine rağmen, mekânda oluşturdukları bir dizi sosyal örüntü görünürdür. Görünmez olan bu topluluklar, enformel olarak kurdukları güçlü mekanizmalarla kendi kentsel pratiklerini ve tedarik ağlarını inşa etmişlerdir. Afrikalı göçmenler arasındaki parçalı yapı, farklı ülke ve bölgelerden çok sayıda kanaat önderinin de varlığı anlamına gelmektedir. Aynı topluluk içerisindeki çeşitli farklılaşmalar nedeniyle ayrışan grupların bir araya gelmesi, zor olsa da çeşitli çabalarla mümkündür.

O dernekteki faaliyetlerde mesela kendi aralarındaki sorunlarını dile getiriyorlar. İşte bir problem olduğu zaman çözmeye çalışıyorlar. Ya da konsolosluğun çözmediği ve çözmesini istediği şeyleri dayatıyorlar, mesela grup haliyle. Kendi aralarında siyasi ayrışmaları falan yönetiyorlar. Ya da birbirlerine karşı işte problemlerini. Ki ayrışmalar var.

Toplulukları kendi ülkelerindeki siyasi durum da etkiliyor burada (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

O kadar basit ki. Her insana ulaşabiliriz. Yani topluluklar üzerinden, siyasi otoriteler, yani Türkiye'deki siyasi otoriteler değil. Onların da burada bir yaşamı var. Görmediğiniz çok çok ayrı dünyalar var. Ticari alanlar üzerinden, kargoları üzerinden, para transferi yaptıkları legal olmayan dükkânlar üzerinden, onların lokantaları üzerinden, onların bulunduğu yerler üzerinden, onların beraber hareket ettiği kurumlar üzerinden her yerden onlara ulaşabilirsiniz. O kadar çok kanal o kadar çok alan var ki yeter ki buna yönelik çalışma yapın ve bu insanlara ulaşın (Dayanışma inisiyatifi temsilcisi, erkek).

Araştırma kapsamında Nijeryalı erkek katılımcının Türkiye'deki Afrikalılar ile olan bağlarına dair aktarımları, yukarıdaki tespitleri destekler niteliktedir. Ebonyi eyaletinden olan katılımcı İstanbul'daki diğer Afrikalı gruplarla bağlantısı olmadığını ve onlara güven duymadığını söylemiştir. Ona göre, Afrikalı göçmenler arasında farklı eyaletlerden gelen kişiler sadece kendi dar gruplarıyla toplantılar yapmakta ve bir araya gelmektedir. Kendisi de Enugu ve Ebonyi eyaletlerinden gelen Nijeryalıların Aksaray'da kurdukları derneğin üyesidir. Pandemi nedeniyle sahip oldukları mekânı kapatmak zorunda olan dernek, o eyaletlerden gelenler için bir toplanma mekânıdır. Bunun yanı sıra, vefat, pandemi döneminde yaşanan sağlık sorunları gibi durumlarda üyelerine destek olurken, her yıl sonunda düzenledikleri daha büyük organizasyonlarda bölgelerine ait yerel geleneklerini yaşatmaktadırlar.

Bu eyalet derneğinin her sene bir yıl sonu etkinliği oluyor. Yemekler yapıyoruz. Yemeklerin de malzemesi Nijerya'dan getirilmesi gerekiyor, burada malzemeler yok. Yemek pişiriyoruz. Milli ya da yerel kıyafetleri giyiyoruz, özel bir dansımız var, onu yapıyoruz. Hatta Türklerin düzenlediği bir etkinliğe çağırıldık. Orada dans ettik ve Türklerin de hoşuna gitti (Nijeryalı, erkek).

İranlı göçmenler ekonomik pozisyonları ve sosyo-kültürel sermayeleriyle diğer göçmen gruplarından ayrılmaktadır. Temel ihtiyaçları, dil bariyerine de bağlı olarak, Türkiye'deki kurumsal ve bürokratik yapının işleyişine dair bilgiyle ve yönlendirmeye doğru biçimde ulaşmaktır. Bu ihtiyacı karşılamada kurumsal bir yapı oluşturmadıklarını ifade etmişlerdir. Odak grup görüşmesinde "İranlı grupların muhtarlık ya da belediyeler ile de ilişki kurmadıkları, çünkü kamu kurumları ya da temsilcilerinin olası yönlendirmelerinin ihtiyaçları olan bilgiye kendilerini ulaştırmadığı" (İranlı, Erkek) aktarılmıştır. Bunun yerine uzun süredir burada yaşayan ve tecrübeli İranlı göçmenler yeni gelenlere deneyim ve bilgi aktarımında bulunur. Bunun dışında, bireysel ya da kolektif olarak İranlı sanatçıların Türkiye'deki etkinliklerine katılım gösterdiklerini belirtmişlerdir.

İranlılar kendi kendine yardım ediyorlar. Yani eğer bir İranlı bir problem çıksa o şey muhtara gitmiyor. Ya da mesela belediyeye gitmiyor. Bir arkadaşı buluyor. Mesela o arkadaş mesela bilgi var. O arkadaş, o ona yardım ediyor. Böyle. Çünkü çok bilgi yok. Yani bilmiyorlar ki ne yapmak gerekiyor. Eğer ki mesela bu problem çıktı, buraya gitmek gerekiyor. Eğer ki hastaneye gitmek istiyorsun, kanunlar nedir, ne kadar para vermek

lazım. Yani bedava yani şey yapabilirsin, yapmıyorsun. Böyle şeylere. Çünkü bilgi yok. O yüzden arkadaşlardan bilgi alıyorlar. Mesela bir arkadaş biliyor böyle şeyleri böyle (İranlı, erkek).

O yüzden mesela eğer ki bir şey merkez varsa, İran kitapları, mesela müzik. Sanat şeyleri. Biz burada mesela çocuklar burada gitsinler (istiyoruz) maalesef yok. Evet. Bazı zaman salonlar... Müzik salonlarına, İranlı sanatçılar geliyor müzik için (onlara gidiyoruz) (İranlı, kadın).

Güney Asyalı göçmenler ile olan odak grup toplantısında, Bangladeşliler gibi küçük grupların dernekleri olmasa da cemaat olarak daha kolay bulunduğu ve güçlü ilişkileri olabildiği ancak Hintliler gibi daha büyük gruplarda çok sayıda kişinin bir araya gelmesinin daha zor olduğu vurgulanmıştır. Toplantıya katılan Nepalliler ise iki kurumdan bahsetmiştir. Bunlardan ilki Türk-Nepal Dostluk Derneği'dir. Katılımcılardan biri Türk-Nepal Dostluk Derneği'nde profesyonel olarak çalışmaktadır. Dernek Nepallilerin yanı sıra Güney Asyalı göçmenlere de destek sunmaktadır. İkincisi ise Non-Resident Nepali Association'dır. Bu kurum 2003'te kurulmuş ve Nepal Dışişleri Bakanlığı'na bağlı, 82 ülkede faaliyet gösteren bir yapıdır (Non-Resident Nepali Association, 2021). Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olduğu için sadece Nepallilere destek olabilmektedir. Her iki kurumun da özellikle pandemi süreçlerinde oluşan mağduriyetlere müdahale etmeye çalıştığı odak grubu toplantısında aktarılmıştır. Bunlar arasında işsiz ve parasız kalan kişilere maddi ya da ayni destek, kayıt dışı göçmenlerin kolluk güçleri tarafından yakalanması durumunda gereken hukuki destekler gibi faaliyetler yer alır.

(İstanbul'daki) Non-Resident örgütü bir sene önce kuruldu. Türk-Nepal Dostluk Derneği ise daha uzun süredir çalışıyor ve onların başka gruplarla Türkiye'deki derneklerle falan daha çok teması var (Nepalli, erkek).

COVID pandemisi döneminde bu iki dernek aslında insanlara çok yardım etti. İnsanlar işlerini kaybettiler, paraları yoktu. Biraz kira verecek paraları yoktu ve faturaları verecek paraları yoktu. Türkiye-Nepal Dostluk Derneği gıda, kira yardımı, faturaların ödenmesi konusunda yardımcı oldu. Non-Resident Association gayri resmi olarak yardım etmeye çalıştı ama resmi olarak sadece Nepallere yardım edebilir (Nepalli, erkek).

Saha araştırması, COVID-19 salgınının devam ettiği ancak salgına bağlı kısıtlamaların gevşediği bir dönemde, 2021 yılının Ağustos-Kasım ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Sivil toplum kuruluşu temsilcileri, göçmenler ve uzmanlarla yapılan görüşme ve toplantılarda son iki yıllık faaliyetlerinin pandemi temelinde şekillendiği gözlemlenmiştir. Bölümün başında belirtilen göçmenleri desteklemeye ve güçlendirmeye yönelik faaliyetler, özellikle fiziksel birliktelik ve yüz yüze buluşmalar şeklinde düzenlenen grup odaklı organizasyonları, salgın tedbirleri kapsamında mecburen kesintiye uğramıştır. Diğer taraftan, raporun üçüncü bölümünde de aktarılan, salgın döneminde ortaya çıkan sağlık sorunları, işsizlik, maaş ve gelirlerdeki azalmalar, barınma ve gıdaya erişim gibi sorunlardan göçmenler yüksek düzeyde etkilenmiştir. Göçmenler cephesinde ortaya çıkan mağduriyetler, kurum ve gönüllülerin acil yaşamsal ihtiyaçlara yanıt aramasını zorunlu kılmıştır.

Bu bağlamda, göçmenlik sahasında yürütülen çalışmaların büyük bir bölümü son iki yıllık süreçte sekteye uğramıştır. Pandeminin derinleştirdiği eşitsizliklerden en çok etkilenen gruplardan olan göçmenlerin yaşamı sürdürmeye yönelik ihtiyaçları alanın temel gündemi olmuştur.

Küçük yaş çocuklar, 14 yaş altı ile neredeyse düzenli bir temasımız vardı. Ne yazık ki onlar işte pandemi nedeniyle durdu. Ve işte artık istiyoruz ki birazcık daha canlandırılalım yeniden. Çünkü okul programı gibiydi. Yani 9-10 arası şu, 10-11 arası bu, şu saat ile şu saat arası... Müzeye gezi falan gibi, aynı anda birkaç grubun devam ettiği şeylerimiz var ve onları her gün görebiliyorduk (STK 3 temsilcisi, kadın).

Pandemi başlamadan önce bedava kurslar vardı. TÖMER vardı. Ama korona başladıktan sonra kapandı, şu an açılmasını bekliyoruz ama bir türlü açılmadı (Suriyeli, erkek).

Normalde biz de işte hak temelli bir örgütlenme biçimimiz olduğu için böyle aynı ve nakdi destek ve işte bunların yönlendirilmesi falan yapmıyorduk pandemiye kadar. Pandemide böyle bizim için de şey bir kırılma oldu yani (STK 4 temsilcisi, kadın).

DEĞERLENDİRME VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

BÖLÜM 5



İstanbul'un uzun vadeli ve sürdürülebilir mekânsal planlamasında makro formu oluşturan sosyo-mekânsal örüntüler hem belirleyici hem de belirlenendir. Bir diğer deyişle, kentler mekânda mevcut olan tarihsel, coğrafi, fiziksel ve sosyal örüntüler üzerine inşa olurken, aynı zamanda yeni yapılı çevreler ve sosyal örüntüler oluştururlar. Modern toplumda çok çeşitli nedenlerle mekân, sosyal olarak, sürekli ve katmanlı bir biçimde yeniden üretilir. Bunun birbirine ilişkisel olarak bağlı en temel iki nedeninden söz edilebilir. Birincisi çok çeşitli nedenlerle oluşan nüfus hareketliliği, ikincisi ise bu nüfus hareketliliğinin belirli alanlara yığılmasına neden olan üretim-birikim-iş-çalışma olanaklarıdır. Bu nedenle, modern demokratik planlama yaklaşımları, kentlerin belirli bölgelerinin insani standartların çok altında emek depolarına dönüşmesine ve aynı zamanda oradaki yapılı ve doğal çevrenin tahribatına karşı politikalar ve uygulama modelleri geliştirirler. Ancak bu politika ve uygulamalar, yukarıdan aşağıya bir fiziki planlama anlayışı ile değil, mevcut sosyo-mekânsal örüntü ve bu örüntüyü meydana getiren yapıları, mekanizmaları ve onların arasındaki ilişkileri analiz eden ve kentsel adaleti temel alan bir yaklaşımla başarıya ulaşabilir.

Bu raporun dayandığı araştırma, yukarıdaki planlama yaklaşımı doğrultusunda, Beyoğlu Strateji Planı yapım sürecine Beyoğlu'nun barındırdığı göçmen nüfusa dair nitel bir analiz ile katkı sağlamak üzere gerçekleştirilmiştir. Beyoğlu, İstanbul'un en hareketli nüfusa sahip merkezi ilçelerinden biridir. Bunun nedenlerinden biri, Beyoğlu'nun diğer merkezi ilçelere göre çok daha metruklaşmış ve mülkiyet ilişkileri karmaşık olan bir tarihsel konut stokuna sahip olması ve bunun hem ucuz hem de ikamet kaydı olmaksızın barınma imkânı sağlamasıdır. Bu barınma olanağı ilçede güçlü göçmen ağları oluşturmakta ve kente yeni gelen göçmenler için bir çeşit kuvöz işlevi görmektedir. Diğer yandan, Beyoğlu'nda iş piyasasında kayıt dışı çalışmaya elverişli ölçek ve nitelikte işyerlerinin varlığı da özellikle düzensiz göç hareketleriyle İstanbul'a gelmiş göçmenler için geçici iş olanakları sağlamaktadır. Gerek turizm, yeme-içme ve eğlence sektörü gerekse ilçenin çeperlerinde halen sürmekte olan küçük ve orta ölçekte üretim, tamir, bakım atölyelerinde yoğun biçimde düzensiz göçmen işgücü kullanılmaktadır. Beyoğlu'nda kamu destekli geniş ölçekli kentsel dönüşüm projeleri ve bireysel yatırımcılar eliyle gerçekleşen konut işlevinden konaklama işlevine dönüştürme amaçlı bina yenileme projeleri de inşaat sektöründe geçici çalışan işgücüne talebi arttırmaktadır. Ayrıca, Beyoğlu'nda sadece kayıt dışı değil aynı zamanda yasa dışı bazı sektörler de çoğu zaman şiddet de içeren bu işler için yasal olarak haklarını aramak konusunda en zayıf konumda olan göçmenleri tercih etmektedirler. Bütün bu unsurlar Beyoğlu'na yönelik kamusal kayıtsızlık haliyle birleştiğinde, İstanbul genelinde nüfusun yaklaşık yüzde 8-10'unu oluşturan göçmen nüfus, Beyoğlu'nda yaklaşık yüzde 20-25'e yükselmektedir. Bu nüfus içinde en büyük grubu, yüzde 55-60 oranında geçici koruma statüsündeki Suriyeliler oluşturmalarına karşın, Beyoğlu giderek artan bir çeşitlilikte Ortadoğu, Sahra-altı Afrika, Kuzeybatı Afrika, Orta ve Güney Asya'dan göç almaya devam etmektedir. Bu nedenle, Beyoğlu'nun mekânsal gelişme stratejisini oluştururken buradaki sosyal örüntünün önemli bir unsuru haline gelmiş olan göçmenlere yönelik gerçekçi ve iyi çözümlenmiş yerel politika stratejileri önem kazanmaktadır.

Bu rapordaki analiz ve stratejik plan için aşağıda sunulan politika önerileri, Beyoğlu ilçesinde göçmenlerin yoğunlaşma alanları olan Tarlabası Bulvarının kuzeyinde yer alan mahallelerde yaşayan farklı göçmen gruplarıyla yapılan odak grup toplantıları, göçmenlerle temas halinde olan yerel aktörlerle yapılan derinlemesine mülakatlar ve birlikte yürüme çalışmasıyla toplanan nitel veriye dayanmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin kentte yaşayan farklı grupları kapsayıcı birçok yeni hizmeti geliştirme ve yaygınlaştırma hedefini içeren yerel politika yaklaşımı, bu hizmetlerin bütün toplumsal grupları (yerli sakinleri, göçmenleri, kadınları, çocukları, yaşlıları, engellileri, LGBTİ+ bireyleri) içerecek biçimde tasarlanmasını gerektirmektedir. Bu gruplar içinde göçmenler (ki içinde diğer risk gruplarını da yoğun olarak barındıran) önemli bir kategoridir. Bu raporun dayandığı saha araştırmasında elde edilen veri ışığında, göçmenleri kentin yeni sakinleri olarak "gören" ve bir kentsel risk grubu olarak "gözetilen" yeni bir yerel politika için bazı politika önerileri aşağıda sunulmaktadır. Bu öneriler Beyoğlu İlçesi özelinde öne çıkan sorun alanlarına yönelik olsa da nüfusunun yüzde 10'una yakın göçmen barındıran İstanbul ve diğer kentler için de yol gösterici olabilir.

Ulusal Düzey için Politika Önerileri

Beyoğlu'nda gerçekleştirilen saha çalışmasında göçmenlerin yaşadıkları sorunların göçmen gruplarına göre farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Aileleriyle göç etmiş olan geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin temel sorunları eğitime, sağlığa ve diğer kamu hizmetlerine erişimde yaşadıkları dil sorunu iken, düzensiz göçmenlerin ve geçici koruma statüsünde olup ikamet kaydı İstanbul'da olmayan göçmenlerin yaşadıkları en önemli sorun eğitime, sağlığa ve diğer temel kamusal hizmetlere erişim haklarının olmayışıdır. Burada göç konusundaki yasal mevzuat ve uygulamalar ile Türkiye'nin kabul etmiş olduğu uluslararası insan hakları hukuku bazı konularda uyuşmamaktadır. Beyoğlu'nda toplanan nitel veri, göçmenlerin köken ülkeleri ve Türkiye'de sahip oldukları statü ve yaşam koşulları ne olursa olsun bütün göçmenlerin temel insan hakları hukuku içinde ele alınması gerektiğine dair ihtiyacı açıkça ortaya çıkarmıştır. Göçmenlere yönelik ulusal politikaların insan haklarını temel alan bir yaklaşımı benimsemesi halk sağlığı ve toplumsal bütünleşme açısından da önemlidir. Bu konuda iki temel politika önerisi şunlardır:

- Ailelerinin statüsü ne olursa olsun göçmen çocukların temel eğitimden yararlanabilmeleri sağlanmalıdır.
- Statüleri ne olursa olsun, göçmenlerin temel sağlık hizmetleri ve salgın hastalıklara karşı korunma (aşılama) ve tedaviye erişimleri sağlanmalıdır.

Yerel Düzey için Politika Önerileri

Beyoğlu'nun yoğun göçmen barındıran mahallelerinde toplanan nitel veri, yerel yönetimlerin göçmenlere yönelik görev ve sorumluluk alanının genişlemesi ihtiyacını

ortaya koymaktadır. Diğer yandan, yerel siyasetin gündeminde göçmenlerin önemli bir kentsel olgu olarak ele alınması ve yerel siyasi bir tutum ortaya konulması önemlidir. Yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluk alanında aşağıdaki öneriler öne çıkmaktadır.

Planlama Stratejisi Kapsamında ve Plan Yapım Süreçlerinde Göçmenleri Mekânda Yapısal Bir Sosyal Unsur Olarak Okumanın Gerekliliği

Son 20 yılda aldığı mülteci ve düzensiz göçmenler, sayı ve hız açısından İstanbul'u dünyanın en yoğun göç alan metropoliten kentlerinden biri haline getirmiştir. Bu yoğunluk bazı ilçelerde İstanbul'daki göçmen nüfus oranının iki-üç katına çıkmaktadır. Beyoğlu da bu ilçelerden biridir ve ayrıca bu yüksek oranın içinde geçici süreyle ikamet oranı da oldukça yüksektir. Saha araştırmasından elde edilen veri, Beyoğlu'nun, farklı nitelikteki göçmen gruplarına uzun süreli yerleşme imkânından çok bir geçiş ya da bekleme alanı olarak barınma imkânı sağladığını ortaya çıkarmıştır. Bunun nedenleri önceki bölümlerde analiz edilmiştir. Ancak, bu sürekli devinim halindeki göçmen nüfus gerek makro ölçekteki stratejik planda gerekse mikro ölçekteki planlama süreçlerinde yerel otoritenin bu göç olgusunu ve göçmenlerin niteliğini ve ihtiyaçlarını okumasını zorlaştıran bir unsurdur. Büyükşehir Belediyesi'nin Beyoğlu İlçesi için hazırlayacağı katılımcı strateji planı ve İBB ölçeğindeki stratejik plan, göçmenlerin mekândaki varlığını sadece sayısal olarak değil, bu değişken ve hareketli niteliği ile okuyabilecek bir metodolojiye sahip olmalıdır.

Kapsayıcı Belediyecilik Yaklaşımı

İBB'nin geliştireceği bütün kentsel politikalar ve planlar, kentin bütün sakinlerini (yerli sakinleri ve göçmenleri, kadınları, çocukları, yaşlıları, engellileri, LGBTİ+ grupları) kapsayacak şekilde oluşturulmalıdır. Ulusal düzeyde yapılması gereken mevzuat değişikliklerinden bağımsız olarak, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel haklara düzenli ve düzensiz göçmenler dahil herkesin erişimine yardımcı olmak için İBB, sivil toplum, kamu kurumları ve gönüllü oluşumlarla iş birliği yapmalıdır. Saha çalışmasından elde edilen veriler ışığında bu kapsayıcılığa dair bazı öneriler şunlardır:

İstanbullu Kimlik Kartı

İstanbul'daki düzensiz göçmenler ve geçici koruma statüsünde olup ikamet yeri İstanbul olmayan mültecilerin İstanbul'da temel insani ihtiyaçlarına erişebilmeleri için bir kentsel kimlik kartı uygulaması üzerine düşünülmelidir. ABD'de New York kentinde "New York City ID" (NYCID) adı altında uygulanan ve Avrupa'da iyi bir örnek olarak yaygınlaştırmaya başlanan böyle bir kimlik kartı, göçmenlerle dayanışma içinde olan işyerlerini, sağlık kurumlarını, kültürel kurumları ve gönüllüleri bir ağ içinde bir araya getirme işlevini görebilir. New York'a 8 milyon kişiye ulaştığı belirti-

len NYCID uygulamasının¹⁹ İstanbul için de değerlendirilmesi göçmenlerle dayanışmayı güçlendirebilir ve toplumsal bütünleşmeye destek sağlayabilir. Bu kapsamda,

- İBB, bireylerin yurttaşlık ve göçmenlik statülerinden bağımsız olarak isim beyanı ve bir fotoğrafla edinebilecekleri bir “İstanbul Kimlik Kartı” oluşturabilir.
- İBB'nin vereceği böyle bir kimlik kartı, bireylerin sağlık, adli yardım, temel ihtiyaçların temini, konut kiralamak için danışma vb. hizmetlere indirimli olarak veya gönüllü kurumlar aracılığıyla erişmesine destek olabilir.
- Bu kentsel kimlik kartının kullanımında göçmenlerle dayanışan kişi ve tüzel kişilere her yıl İBB tarafından belli “insan hakları ödülleri” ya da “birlikte yaşam için dayanışma” ödülleri verilebilir.
- Yine göçmenlerle dayanışan tüzel kişilere İBB, faaliyetleri için kiralık yer temin edebilir ve yerel bazda bazı vergi indirimleri sağlanabilir.

Sağlık Hizmetlerine Erişim

Beyoğlu'nda gerçekleştirilen saha çalışmasında göçmenlerin en acil insani sorunlarının başında sağlık hizmetlerine erişim geldiği ortaya çıkmıştır. Özellikle ikamet izni olmayan düzensiz göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimleri neredeyse mümkün değildir. Göçmenler, bazı gönüllü dayanışma inisiyatifleri ve STK'ların destekleri ve kendi aralarında dayanışarak bu sorunla baş etmeye çalışmaktadırlar. Sağlık sorunları, özellikle salgın hastalık koşullarında ve bulaşıcı hastalıklarda tedavi imkânı bulunamadığında aynı zamanda bir halk sağlığı sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, yerel yönetimlerin halk sağlığı konusunda sorumlulukları ve yetkilerinden de gelen meşruiyeti kullanarak bazı önlemler almaları ve birinci basamak sağlık hizmetlerinde rol üstlenmeleri önemlidir. Bu kapsamda, aşağıdaki girişimler önerilmektedir:

- İBB'nin, yerli sakinlerin ve göçmenlerin kimlik göstermeden başvurabileceği birinci basamak sağlık noktaları oluşturması düşünülmelidir.
- İBB'nin STK'ların ve gönüllü sağlıkçıların yerliler ve göçmenler arasında sağlık taramaları yapmasını özendirmesi, bunu sağlayacak bir ortam oluşturması problem çözücü bir uygulama olabilir.
- İBB'nin göçmenlere sağlık hizmeti ulaştıran gönüllü sağlıkçı ağlarıyla iletişim kuracak yapılar oluşturması, gönüllülüğü kurumsal olarak destekleyecek mekânsal olanaklar sağlaması göçmenlerin sağlık hizmetine erişiminde belirli kolaylıklar sağlayabilir.

¹⁹ New York City ID için bkz. <https://www1.nyc.gov/site/idnyc/index.page#:~:text=IDNYC%20is%20a%20card%20for,programs%20offered%20by%20the%20City>.

Eğitim ve Türkçe Kursları ile Kadın ve Çocuklara Yönelik Uyum ve Koruma Mekanizmaları

Beyoğlu'ndaki farklı anadilleri olan göçmenlerin gerek temel insani ihtiyaçlarını karşılamada gerekse yerleşik toplumla ilişkilerinde temel engellerden biri dil bariyeridir. Göçlerin küresel ölçekte son derecede hızlandığı ve karmaşıkleştığı bir zaman diliminde bu sorun bütün dünyada göçmenlerin en ortak mağduriyetlerinden biridir. Üstelik, bu göçler kendi vatanlarında eğitim olanaklarına erişememiş ya da çok sınırlı düzeyde erişebilmiş olan yoksul göçmenler için daha da ciddi bir sorun olarak oraya çıkmaktadır. Geldiği ülkede okuma yazma öğrenmemiş olanların yeni bir dili öğrenmeleri de görece daha zor olmaktadır. Bu nedenle, dil bariyeri aynı zamanda yeni bir dili öğrenmedeki zorluğu da barındırmaktadır. Beyoğlu'nda saha çalışmasında göçmenlerle yapılan odak grup toplantılarında dil bariyerinin aşılmasının ve Türkçe konuşabilmenin yaşanan zorluklarla baş etmede göçmenler arasında fark yarattığı açıkça izlenmiştir. Dil bariyerinin aşılabilmesi için yerel kamusal destek mekanizmaları çok önemlidir. Özellikle ailelerinin ikamet kaydı olmadığı için okula kaydedilemeyen çocukların örgün eğitime erişebilmeleri ve çalışmayan kadınların dil öğrenme ve mesleki beceri kazanabilmeleri için yerel yönetimlerin destek mekanizmaları yaratması ve STK'larla iş birliği önemlidir.

Diğer yandan, kadın ve çocuklara yönelik koruma mekanizmalarının göçmen kadın ve çocuklar için erişebilir olması göçmenlikten kaynaklanan diğer risklerin azaltılması açısından önemlidir. Eğitim ve dil öğrenme mekanizmalarının geliştirilmesi için aşağıdaki öneriler üzerine düşünülebilir:

- Kayıtsız olduğu için örgün eğitime katılamayan çocukların yaygın eğitim etkinlikleri ile temel eğitimden uzak kalmaması için mekanizmaların geliştirilmesi
- Okuma-yazma kurslarının kadınlar ve çocuklar için ücretsiz ve erişilebilir şekilde sunulması, bu alanda kadın örgütlerinin önceki tecrübelerinden faydalanılması
- İSMEK ve benzeri işlevleri olan birimlerin yerel ekonomiye dair analizler geliştirerek meslek edindirme kurslarını planlarken göçmenleri de kapsayacak bir tasarım yapması
- Ayni ve nakdi sosyal yardımların yanı sıra, göçmenleri güçlendirecek eğitim çalışmalarına ağırlık verilmesi
- Mahalle Evi ve Yuvam İstanbul gibi çocuklara ve kadınlara yönelik eğitim ve toplumsal uyuma yönelik faaliyetler içeren kurumların ihtiyaç olan bölgelerde yaygınlaştırılması
- Bu kurumlardaki etkinliklerin göçmenlerin ihtiyaçları da hesaba katılarak ve bütün grupları kapsayacak şekilde planlanması
- Kreşleri göçmen çocukların kullanabilmesi, göçmen kadınların da gerektiğinde destek için belediyelere ulaşmasını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi

- Cinsiyet temelli şiddet gören / görme tehlikesi olan göçmen kadınların belediye sığınma evi ve kadınlara yönelik diğer hizmet ve birimlerinden yararlanabilmelerinin sağlanması
- İhmal ve istismar mağduru olan göçmen çocukların tespit edilmesini ve koruma altına alınmasını kolaylaştıracak yöntemler oluşturulması

Çok Dilli Belediye Hizmetleri

İstanbul'da ikamet eden göçmen sayısının kentin toplam nüfusu içinde geldiği yüksek seviye, kentsel kamusal hizmetlerin sunumunda bu hizmetlere kentin yeni sakinlerinin erişebilmesi için yeni mekanizmaları ve düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda en önemli düzenleme, kent sakinlerinin belediye hizmetlerine dair bilgi alabilecekleri, başvuru ve şikayetlerini yapabilecekleri kanalların çok dilli hale getirilmesidir. İBB'nin bu konuda bazı uygulamalarının olduğu saha çalışması sırasında dile getirilmekle beraber bunun yeterli olmadığı görülmektedir. Göçmenler özellikle yerleşme sürecinde hangi aşamalardan geçeceklerini, çocuklarının eğitim hizmetlerine ve sağlık hizmetlerine erişim yollarını bilmemektedirler. Bu nedenle, göçmenler için çok dilli olarak hazırlanacak yönergeler aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin yükünü hafifletecektir. Bu çerçevede, aşağıda önerilen bazı mekanizma ve düzenlemeler üzerinde düşünülebilir:

- İBB'nin kurumsal iletişim mecralarının ("ALO 153" hattı, web sitesi vb.) farklı dillerde hizmet vermesine yönelik dijital teknolojik alt yapıların kullanılması
- Acil durumlar için göçmenlerin sorunlarını paylaşabilecekleri ya da danışabilecekleri "acil durum hatlarının" kurularak çok dilli biçimde hizmet verilmesi
- İBB'nin hizmet ve çalışmalarıyla ilgili bilgilerin farklı ilçelerde yaşayan göçmen grupların yoğunlukları paralelinde çok dilli olarak paylaşılması
- Düzenli ve düzensiz göçmenlerin temel hak, sorun ve ihtiyaçlarını içeren bir kılavuzun çok dilli olarak hazırlanması
- Göçmenlerin Göç Birimi başta olmak üzere İBB'nin çeşitli birimlerde istihdam edilmesi

İrtibat Noktaları

Belediye hizmetlerinin çok dilli hale getirilmesinin yanı sıra göçmenlerin gerek kentsel hizmetlere erişim gerekse temel insan hakları ve temel insani ihtiyaçları açısından başvurabilecekleri kamusal başvuru noktalarının mahalle ölçeğinde geliştirilmesi önemlidir. Bu kapsamda, aşağıdaki öneriler üzerinde düşünülebilir:

- İBB Göç Biriminin göçmenlerin yoğun olduğu ilçe ya da bölgelerde birimler ya da masalar kurması
- Muhtarların göçmenlerle ilgili hizmetler hakkında düzenli olarak bilgilendirilmesi ve belediyelerle daha etkin temas ve bilgi alışverişinin kanallarının oluşturulması

Barınma

Beyoğlu'nda yapılan saha çalışmasında görüşme yapılan göçmenler, muhtarlar ve STK'ların verdikleri bilgilerin yanı sıra göçmenlerin yoğun olarak yerleştiği mahallelerde, araştırma ekibinin de gözlemlediği gibi, konut stoku gerek yapı güvenliği gerekse sıhhi açılardan son derecede bakımsızdır. Bina stokundaki bu metruklaşmaya mahalle ölçeğinde yapı çevrenin yıpranmışlığı ve kamusal hizmetlerin yetersizliği de eklendiğinde bu mahalleler derin kentsel yoksulluk mekânlarına dönüşmüştür. Bu mekânsal çöküntü, ucuz kiralar ve ortak kullanma imkânı nedeniyle yoksul göçmenler için bir barınma olanağı yaratmakta, ancak bu barınma biçimi hem göçmenler hem de diğer mahalle sakinleri için önemli riskler taşımaktadır. Ancak ne yazık ki, bu mahallelerde konut stokunun iyileştirilmesine yönelik bütün girişimler yoksulların barınma imkânını ortadan kaldıran ve onları yerinden eden kira artışlarına neden olmaktadır. Bu konu İstanbul'da adil bir kentsel dönüşüm için daha makro ölçekte çözümlenmesi gereken bir çelişki olmakla birlikte aşağıdaki bazı öneriler üzerinde düşünülebilir:

- Beyoğlu'nda halk sağlığı ve yapı açısından tehlike arz eden binalarda yaşanmasının engellenmesi için bir planlama yapılırken, o binalarda yaşayanlara barınma çözümlerinin geliştirilmesi
- Konut olarak kullanılan yapılarda modern toplumda temel insan hakları arasında kabul edilen sağlıklı çevrede yaşama hakkına dayanarak her koşulda elektrik ve suya erişimin sağlanması
- Göçmen kiracıların ev sahipleri tarafından maddi ve başka şekilde istismar edilmesini engellemek için gerekli denetim mekanizmaları üzerinde çalışılması ve yerel düzenlemelerin yapılması

Güvenli ve Kapsayıcı Kamusal Alanlar Oluşturulması

İstanbul'da kamusal alanların benzer metropoliten kentlere göre yetersizliği, özellikle yeşil alanlar açısından önemli bir sorundur. Bu sorun kentin merkezi mahallelerinde daha da belirgindir. Beyoğlu İlçesi yeşil alan miktarının en düşük olduğu ilçelerin başında gelmektedir. Sadece yeşil alanların değil, yoksul mahalle sakinlerinin bir araya gelebileceği ve ücretsiz spor yapabileceği ya da diğer sosyalleşmelerin gerçekleşeceği açık ya da kapalı kamusal mekânların da son derecede yetersiz olduğu saha çalışmasında ortaya çıkmıştır. Beyoğlu'nda göçmenlerin yaşadığı konut stokunun sağlıksızlığı ve kalabalık aileler için son derecede sınırlı metrekareler olduğu düşünüldüğünde, göçmenlerin nefes alabildikleri kamusal alanlar özellikle kadın ve çocuklar için çok önem taşımaktadır. Saha çalışması kapsamında odak grup toplantılarında bu ihtiyaç sıkça dile getirilmiştir. Bölgede var olan birkaç parkı göçmen kadınlar ve çocuklar sıklıkla kullanmakta, ama bu sırada çeşitli ayrımcı ve dışlayıcı tutumlarla karşılaşmanın yanında bu parkların yeterince güvenli olmadığını da belirtmektedirler. Beyoğlu ilçesinde göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde yeşil alanların ve açık-kapalı farklı sosyalleşme alanlarının planlanması önemlidir. Bu kapsamda,

- Beyoğlu sakinlerinin, özellikle kadınların ve çocukların güvenlik içinde kullanılabileceği yeşil alanlar ve diğer kamusal sosyalleşme mekânlarının planlanması
- İBB'nin ilçelerde oluşturacağı hizmet noktalarında mekânsal tasarımın kapsayıcı ve güven verici niteliklere sahip olması önem taşımaktadır. Bu mekânsal tasarımda STK'ların deneyimlerine başvurulması faydalı olacaktır.

Kentsel Katılım Mekanizmalarının Geliştirilmesi

İstanbul'un aldığı göçmen nüfusun yoğunluğu toplumsal uyum mekanizmalarının geliştirilmesinin aciliyetini de göstermektedir. Göçmenlerin kentsel toplumsal yaşama sağlıklı bir biçimde katılabilmeleri için geliştirilecek etkin ve uygulanabilir katılım mekanizmalarına gereksinim vardır. Göçmenleri bir gün ülkelerine dönecek misafirler olarak değil de kentin yeni sakinleri olarak gören bir bakış açısı ile geliştirilecek katılım mekanizmaları için halihazırda var olan ancak çok etkin bir katılım mekanizması haline gelemeyen kent konseyleri yeniden yapılandırılabilir. Bu kapsamda,

- Kent Konseyi gibi esnek örgütlenmeler üzerinden mültecilerin temsili ve düzenli göçmenlere yönelik ihtiyaç bazlı çalışmaların yürütülmesi
- Kent konseylerinde göçmenlik çalışma gruplarının ya da meclislerin oluşturularak göçmenlerin etkin şekilde temsiline önünün açılması önerilir.

Kültürel Etkinlikler

Göçmenlere yönelik yabancı düşmanlığının ve sosyal dışlamanın önlenmesinde göçmenleri yerli halka yönelik tehdit unsurları olarak değil, hemşeri olarak gören bir siyasi ve kamusal tutum önemlidir. Bu tutumu yerel yönetimler kendi uygulamalarıyla topluma yansıtabilir ve göçmenlere yönelik olumsuz söylemin egemen söyleme dönüşmesi önenebilir. Bu bakımdan göçmenlerin kültürel faaliyetlerine olanak verecek destek mekanizmaları önemlidir.

Bu kapsamda,

- Göçmenlerin kültürel, sosyal ve sanatsal etkinlikleri için mekân tahsisinin yapılması
- Göçmen grupların birbiriyle ve yerli sakinlerle etkileşim kurabileceği, kültürlerini paylaşabileceği kamusal alanların oluşturulması veya göçmen gruplarının da kullanımına açılması
- İBB'nin ve ilçe belediyelerinin düzenlediği “festival” niteliği taşıyan ya da “yöresel tanıtım günü” gibi etkinliklere göçmen gruplarının tüzel oluşumlarının dahil edilmesi önerilir.

İBB ile İlçe Belediyeleri, Sivil Toplum ve Göçmen Örgütlenmeleri Arasında İletişim

Göçmenlere insan hakları ve temel insani ihtiyaçları çerçevesinde destek sağlanmasında, özellikle düzensiz göçmenler söz konusu olduğunda, yerel yönetimlerin yeterli yasal dayanakları yoktur. Bu yasal düzenlemelerin yapılabilmesi siyasi irade ve ülkenin göç politikası ile doğrudan ilişkili olduğu için daha uzun erimli bir süreç olabilir. Ancak sağlık, hukuk, eğitim gibi alanlardaki meslek odaları, sendikalar ve sivil toplum örgütlerinde görev yapan gönüllü kişiler ve bu kurumların ilgili kurullarıyla bahsi geçen alanlarda gönüllülük temelinde projelerin geliştirilmesinde yerel yönetimlerin iş birliği mümkündür. Bu kapsamda,

- İlçe belediyeleriyle iş birliklerinin geliştirilerek göçmenlerle ilgili iyi örneklerin İstanbul düzeyinde yaygınlaştırılması, belediyelerdeki ilgili personelin bir araya getirilmesi ve koordinasyonunun sağlanması
- STK'ların yanı sıra, göçmenlerin kanaat önderi pozisyonundaki kişilerle doğrudan irtibat kurulması önerilir.

Kaynakça

- African Community in Turkey. (2021). *Hakkımızda: African Community in Turkey*. African Community in Turkey Web Sitesi: <https://africancommunityinturkey.org/about/>.
- Başkan, Y. (2013). Fatih Sultan Mehmet Döneminde Karaman Bölgesinden İstanbul'a Nakledilen Nüfus, *Tarih Dergisi*, 11, 107-134.
- Başkan, Y. (2014). İstanbul'un Fethi ve Yahudiler, *Modern Türk Araştırmaları Dergisi*, 3, 63-84.
- Brewer, K.T. ve Yüksek, D. (2009) A Survey on African Migrants and Asylum Seekers in Istanbul. *Turkey: Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigrations in Turkey* içinde. (Der.) Ahmet İçduygu ve Kemal Kirişçi, 2009, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 637-724.
- Cezar, M. (1991). *XIX. Yüzyıl Beyoğlu 'su*, Ak Yayınları, İstanbul.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2020). "Yabancıların Çalışma İzinleri". <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2019). "Yabancıların Çalışma İzinleri". <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2018). "Yabancıların Çalışma İzinleri". <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2017). "Yabancıların Çalışma İzinleri". <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2016). "Yabancıların Çalışma İzinleri". <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>.
- Çoban, F. (2020). "Türkiye-Yunanistan Sınırında Neler Oldu?" Göç Araştırmaları Derneği. <https://gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/160/turkiye-yunanistan-sinirinda-neler-oldu..pdf>.
- Demiriz, O. (2021, Ağustos 02). *İBB, Göçmenler İçin Ne Yapıyor?* Aralık 24, 2021 tarihinde Halktv Haber Web Sitesi: <https://halktv.com.tr/gundem/ibb-gocmenler-icin-ne-yapiyor-467150h>.
- Erder, S. (2020). 'Bekleme Odası'nda Göç Araştırması Yapmak. Y. Ahi, M. N. Gültekin ve M. Açıkgöz (der.), *Göç ve Kent. Etkileşimler* içinde. Nika Yayınları, Ankara: 15-23.
- Haberler.Com. (2016, Şubat 25). *40 Bin Mülteci Çocuk İçin Beyoğlu'nda Bir Araya Geldiler*. Aralık 25, 2021 tarihinde Haberler.Com Web Sitesi: <https://www.haberler.com/40-bin-multeci-cocuk-icin-beyoglu-nda-bir-araya-8194246-haberi/>
- Hür, A. (2016) 1943 Trakya Olayları, Avlaremos. <https://www.avlaremos.com/2016/06/21/1934-trakya-olaylari-ayse-hur/>
- İnalçık, H. (1988) Fatih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul'un Yeniden İnşası, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 3, 215-225.
- İnalçık, H. (2007) *Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- İnalçık, H. (2012) *The Survey of İstanbul 1455*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- International Labour Organization (2021). "2014 Yılından Bu Yana Türkiye'de Suriyeli Mülteciler." https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_831510.pdf.
- International Organization for Migration (2019). *Baseline Assessment in Istanbul Province*, Ankara: IOM.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2021, Temmuz 27). *İBB ve UNHRC Arasında Mültecilere Yönelik İş Birliği Metni İmzalandı*. Aralık 20, 2021 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Web Sitesi: <https://ibb.istanbul/arsiv/38034/ibb-ve-unhrc-arasinda-multecilere-yonelik-is>.
- Jacobs, J. (2017) *Büyük Amerikan Şehrinin Ölümü ve Yaşamı*, Metis Yayınları, İstanbul.

- Karpat, H.K (2003) *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Kurtuluş, H. (1999) *The Roles of Çiftliks on the Formation of the Metropolitan Fringe in the Expansion of Istanbul Metropolitan Area*, Yayınlanmamış Hekim Tezi, ODTÜ, Ankara.
- Kurtuluş, H., Aslan, Ş., Şen, B., Kaya Erdoğan, E., Kurşuncu, H., Yılmaz, S., Doğan, S., Üçdağ, Z., (2019) *Toplumsal Hafızada, Zamanda ve Mekânda Maltepe*, Maltepe Belediyesi Yayını.
- Milliyet. (2021). "Palalı Sabri'nin fuhuş çetesiyle yapılan operasyondan Afrika güzellik kraliçesi de çıktı." <https://www.milliyet.com.tr/gundem/palali-sabrinin-fuhus-cetesiyle-yapilan-operasyondan-afrika-guzellik-kralicesi-de-cikti-6601225>.
- Morgül, K., Savaşkan, O., ve Mutlu, B. (2021) İstanbul'da Suriyeli sığınmacılara yönelik algı ve tutumlar: Partizanlık, yabancı karşıtlığı, tehdit algıları ve sosyal temas. TÜSES ve Heinrich Böll Stiftung Türkiye Temsilciliği. <https://tr.boell.org/tr/2021/06/10/istanbulda-suriyeli-siginmacilara-yonelik-algi-ve-tutumlar>.
- Non-Resident Nepali Association. (2021). *About the Non-Resident Nepali Association (NRNA)*. Non-Resident Nepali Association Web Sitesi: <https://nrna.org/nrna-association-who-we-are/>.
- Ortaylı, İ. (1988) İstanbul'un Mekânsal Yapısının Tarihsel Evrimine bir Bakış, *Amme İdaresi Dergisi* 2,10, 77-97.
- Şimşek, H. (2007) İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesi'nin Feshi ve Yunan Uyruklu Rumların Sınır Dışı Edilmeleri (1964) *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5, 1, 237-260, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını.
- Tekeli, İ. (1994) *The Development of the Istanbul Metropolitan Area: Urban Administration and Planning*, IULA-EMME, İstanbul.
- Türkün, A. ve Sarıoğlu, A. (2013). Tarlabası: Tarihî Kent Merkezinde Yoksulluk ve Dışlanan Kesimler Üzerinden Yeni Bir Tarih Yazılıyor. A. Türkün (Der.) *Mülk, Mahal, İnsan. İstanbul'da Kentsel Dönüşüm* içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 267-310.
- Uysal, M. (2021). "Plastik Fabrikasında Bir Gün: Ne Güvence Ne Sigorta Üç Kuruşa Çalışma," *Evrensel* (8 Aralık 2021). <https://www.evrensel.net/haber/449666/plastik-fabrikasinda-bir-gun-ne-guvence-ne-sigorta-uc-kurusa-calisma>.
- Uzun, N. (2001), *Gentrification in Istanbul: A Diagnostic Study*, (Netherlands Geographical Studies, No 285). Utrecht.
- Yükseker, D. ve Brewer, K.T. (2011) Astray and Stranded at the Gates of the European Union. African Transit Migrants in Istanbul. *New Perspectives on Turkey*, sayı 44, s. 129-160.
- Yükseker, D. Tekin, U. ve N. Şahin Taşgın. (2021). "Türkiyeli ve Suriyeli Genç Erkeklerin Gündelik Yaşam Deneyimleri: Küçükçekmece ve Sultanbeyli Üzerine bir Araştırma." İstanbul: Anadolu Kültür ve Heinrich Böll Stiftung Derneği. <https://www.anadolukultur.org/34-calismalarimiz/1265-turkiyeli-ve-suriyeli-gencler/>
- Yükseker, D. (2012). Kürtler'in Yerinden Edilmesi ve Sosyal Dışlanma: 1990'lardaki Zorla Göçün Sonuçları. S. G. İhlamur-Ömer ve N. A. Şirin Öner (Der.) *Küreselleşme Çağında Göç. Kavramlar, Tartışmalar* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.

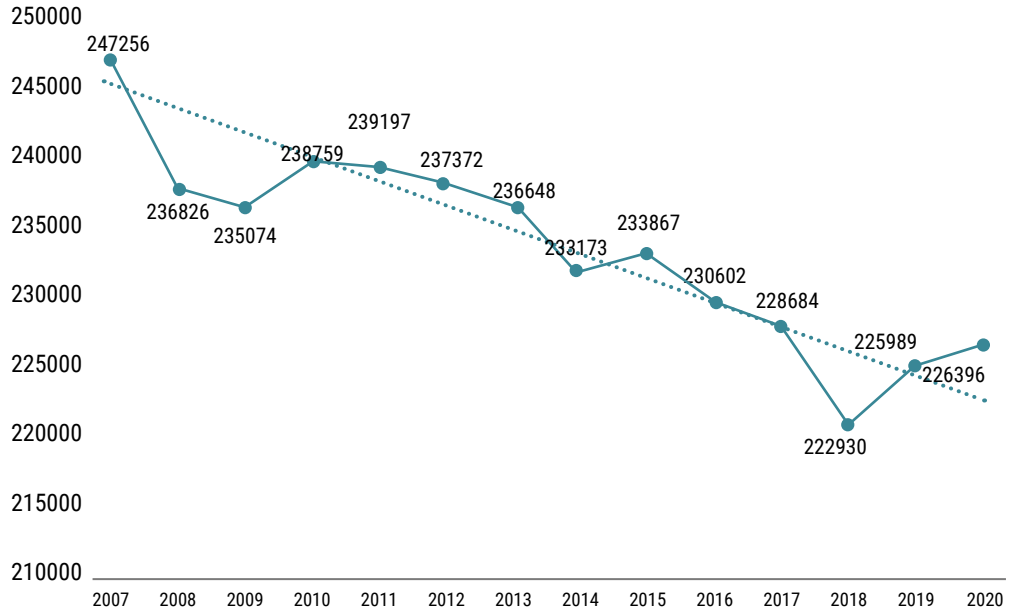
Ek 1. Beyoğlu İlçesi ve Mahallelerindeki Nüfus Değişimi Verileri

Tablo 1. Beyoğlu nüfusunun değişimi (2007-2020)

Yıllar	Beyoğlu (Kişi)	Yıllar	Beyoğlu (Kişi)
2007	247.256	2014	241.600
2008	245.064	2015	242.295
2009	244.516	2016	238.589
2010	248.084	2017	236.582
2011	248.050	2018	230.312
2012	245.850	2019	233.323
2013	245.025	2020	226.396

Kaynak: TÜİK verilerine dayanarak proje ekibi tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 13. Beyoğlu nüfusunun değişimi (2007-2020)

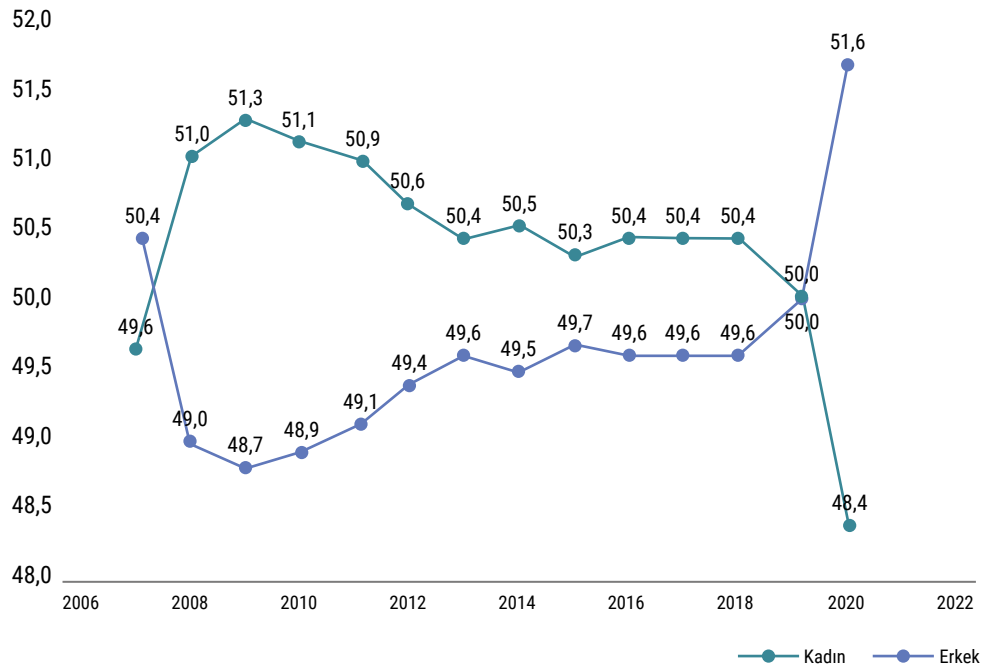


Kaynak: TÜİK verilerine dayanarak proje ekibi tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2. Beyoğlu nüfusunun cinsiyete göre dağılımı (2007-2020)

Yıllar	Kadın (Kişi)	Erkek (Kişi)
2007	122.676	124.580
2008	120.363	115.463
2009	120.478	114.596
2010	122.010	116.745
2011	121.738	117.459
2012	120.169	117.203
2013	119.157	117.491
2014	117.657	115.516
2015	117.656	116.211
2016	116.203	114.399
2017	115.278	113.406
2018	112.253	110.677
2019	112.955	113.034
2020	109.625	116.771

Kaynak: TÜİK verilerine dayanarak proje ekibi tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 14. Beyoğlu nüfusunun cinsiyete göre oransal değişimi (2007-2020)

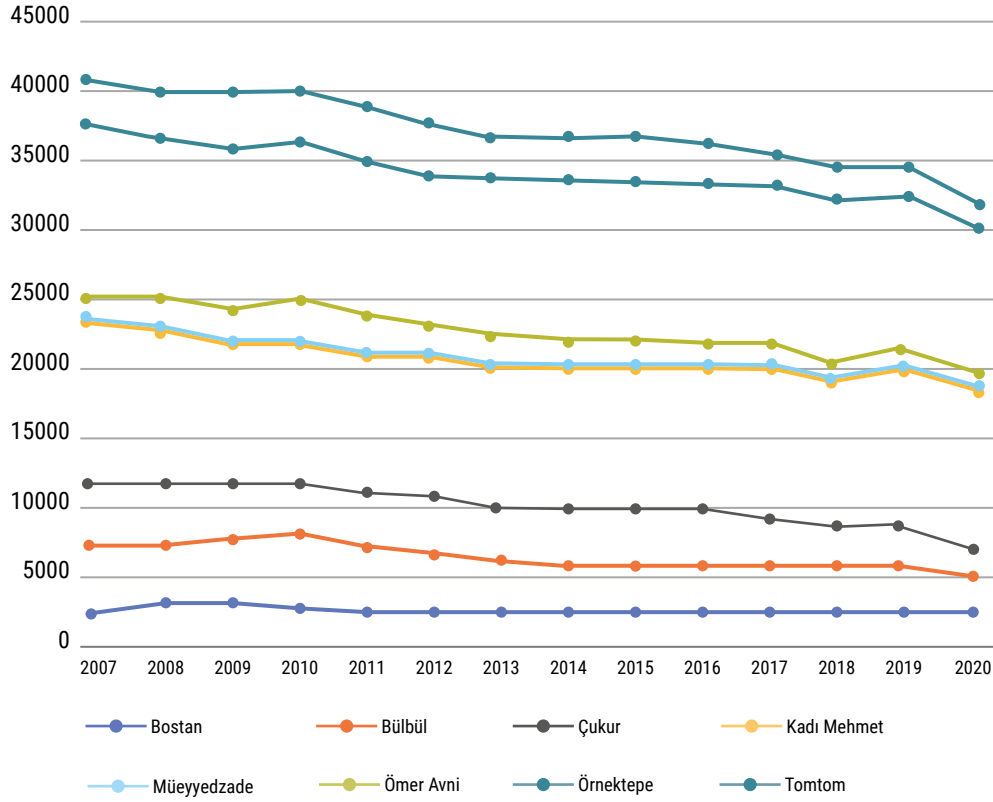
Kaynak: TÜİK verilerine dayanarak proje ekibi tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3. Araştırma kapsamında temas kurulan mahallelerdeki nüfus değişimi (2007-2020)

Yıllar	Bostan	Bülbül	Çukur	Kadı Mehmet	Müeyyed-zade	Ömer Avni	Örnek-tepe	Tomtom
2007	2.536	5289	4256	10974	573	2.004	12.001	2.992
2008	2.850	5.018	4.221	10.834	603	1.997	11.551	2.996
2009	2.885	5.229	4.162	10.169	647	1.994	11.530	2.949
2010	2.792	5.534	3.956	10.203	652	2.022	11.586	2.901
2011	2.789	4.914	3.584	10.233	660	2.130	11.563	2.826
2012	2.634	4.674	3.293	10.190	629	2.143	11.369	2.753
2013	2.535	4.489	3.076	10.358	588	2.146	11.343	2.674
2014	2.483	4.225	2.990	10.238	549	2.182	11.178	2.748
2015	2.469	4.005	2.906	10.393	548	2.239	11.244	2.756
2016	2.495	4.023	2.782	10.245	520	2.181	10.773	2.715
2017	2.468	3.883	2.735	10.172	518	2.092	10.556	2.657
2018	2.340	3.794	2.572	9.694	525	2.070	10.359	2.705
2019	2.335	3.860	2.620	9.753	502	2.105	10.394	2.809
2020	2.212	3.524	2.301	9.443	495	2.060	10.426	2.649

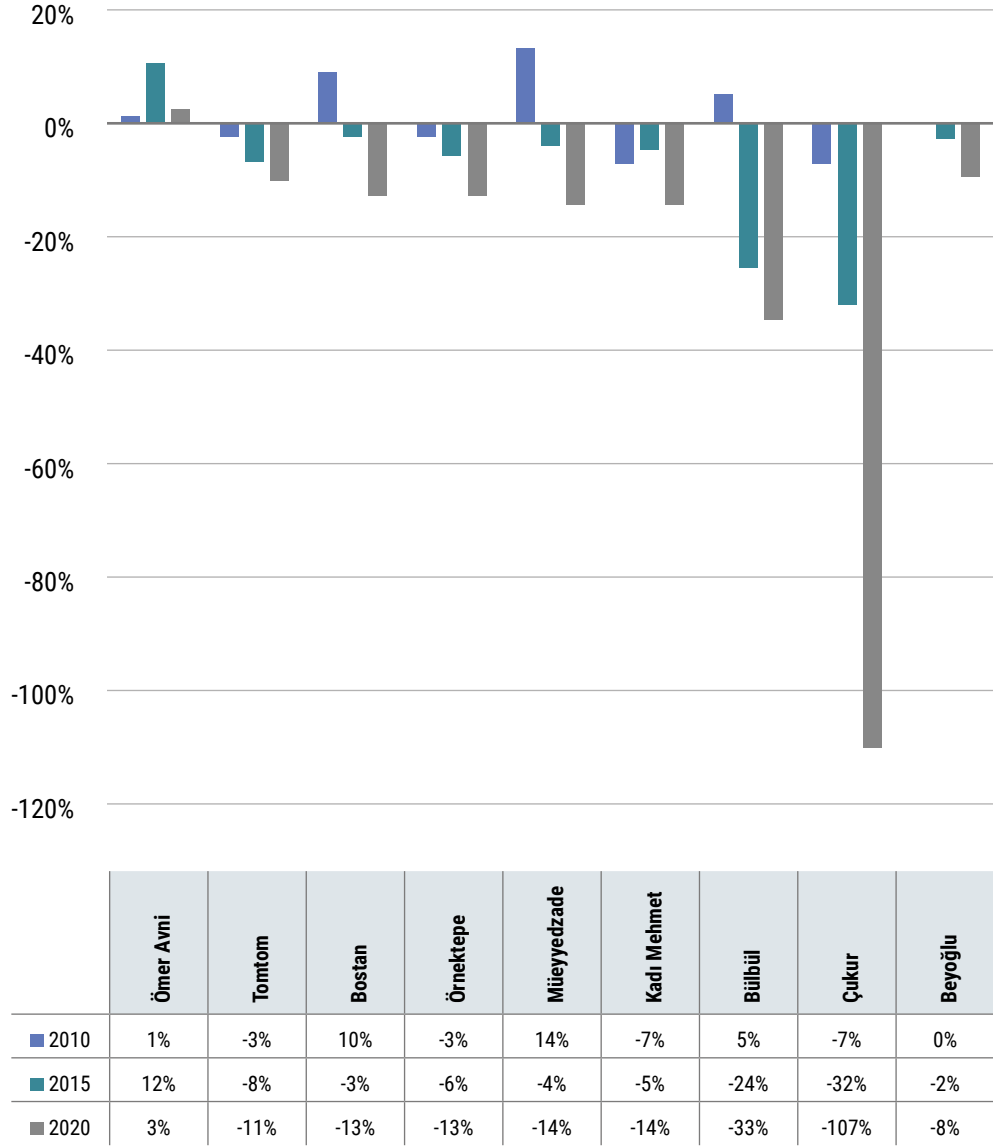
Kaynak: TÜİK verilerine dayanarak proje ekibi tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 15. Araştırma kapsamında temas kurulan mahallelerdeki nüfus değişimi (2007-2020)



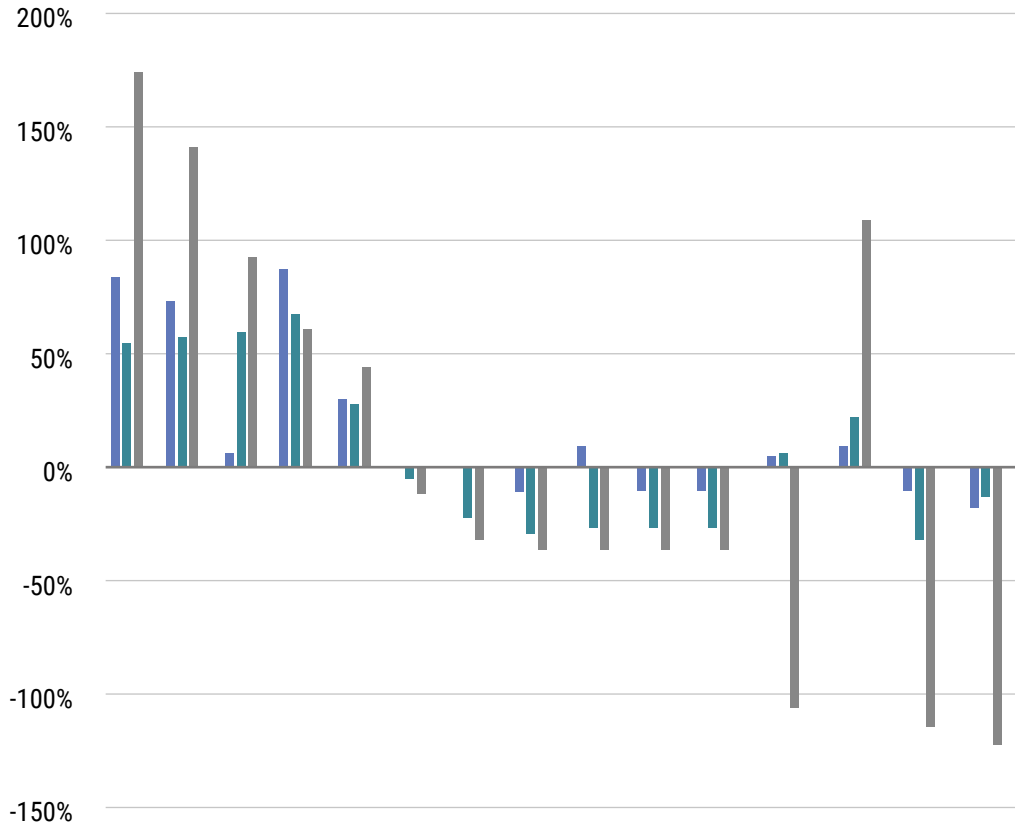
Kaynak: TÜİK verilerine dayanarak proje ekibi tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 16. Araştırma kapsamında temas kurulan mahallelerdeki nüfusun ve ilçe nüfusunun 2007 yılına göre oransal bazda değişimi (2010-2015-2020)



Kaynak: TÜİK verilerine dayanarak proje ekibi tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 17. 2007 yılına göre nüfus değişimini en yüksek ve en düşük oranlarda yaşayan mahalleler ve ilçe nüfusunun oransal bazda değişimi (2010-2015-2020)



Kaynak: TÜİK verilerine dayanarak proje ekibi tarafından oluşturulmuştur.

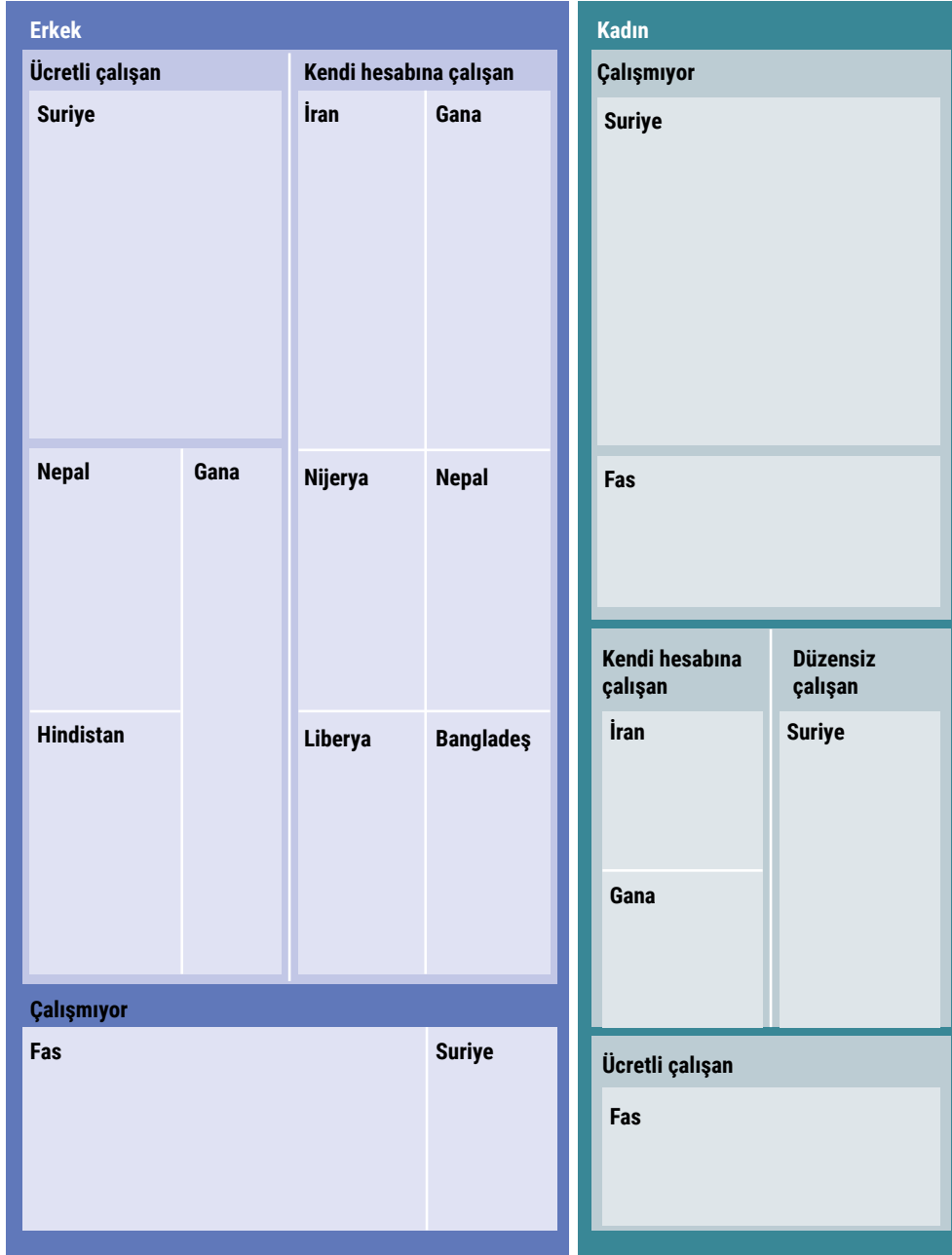
Ek 2. Göçmenlerin Öz nitelikleri Arasındaki Örüntüleri Gösteren Ağaç Haritalar

Şekil 2. Göçmenlerin cinsiyet temelinde çalışma koşullarının dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği

Erkek		Kadın	
Ücretli çalışan	Kendi hesabına çalışan	Çalışmıyor	
		Kendi hesabına çalışan	Düzensiz çalışan
		Ücretli çalışan	

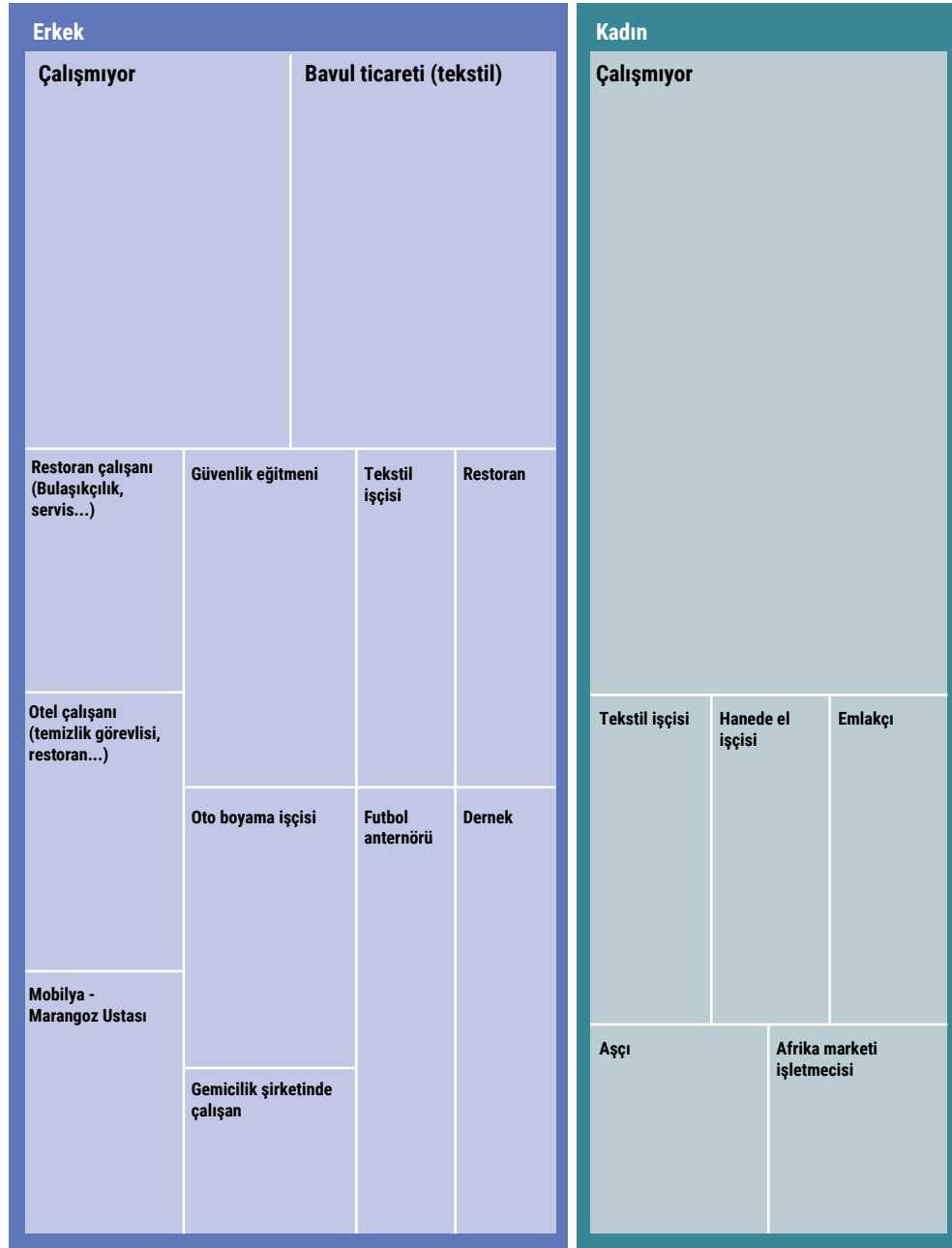
Kaynak: Ağaç harita, Nvivo 12 programında odak gruplara katılan göçmenlerin öz niteliklerinin sınıflandırılması sonrasında, katılımcıların öz nitelikleri arasındaki örüntüleri irdelemek üzere proje ekibi tarafından analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir.

Şekil 3. Göçmenlerin cinsiyet temelinde çalışma koşullarını ve köken ülkelerinin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği



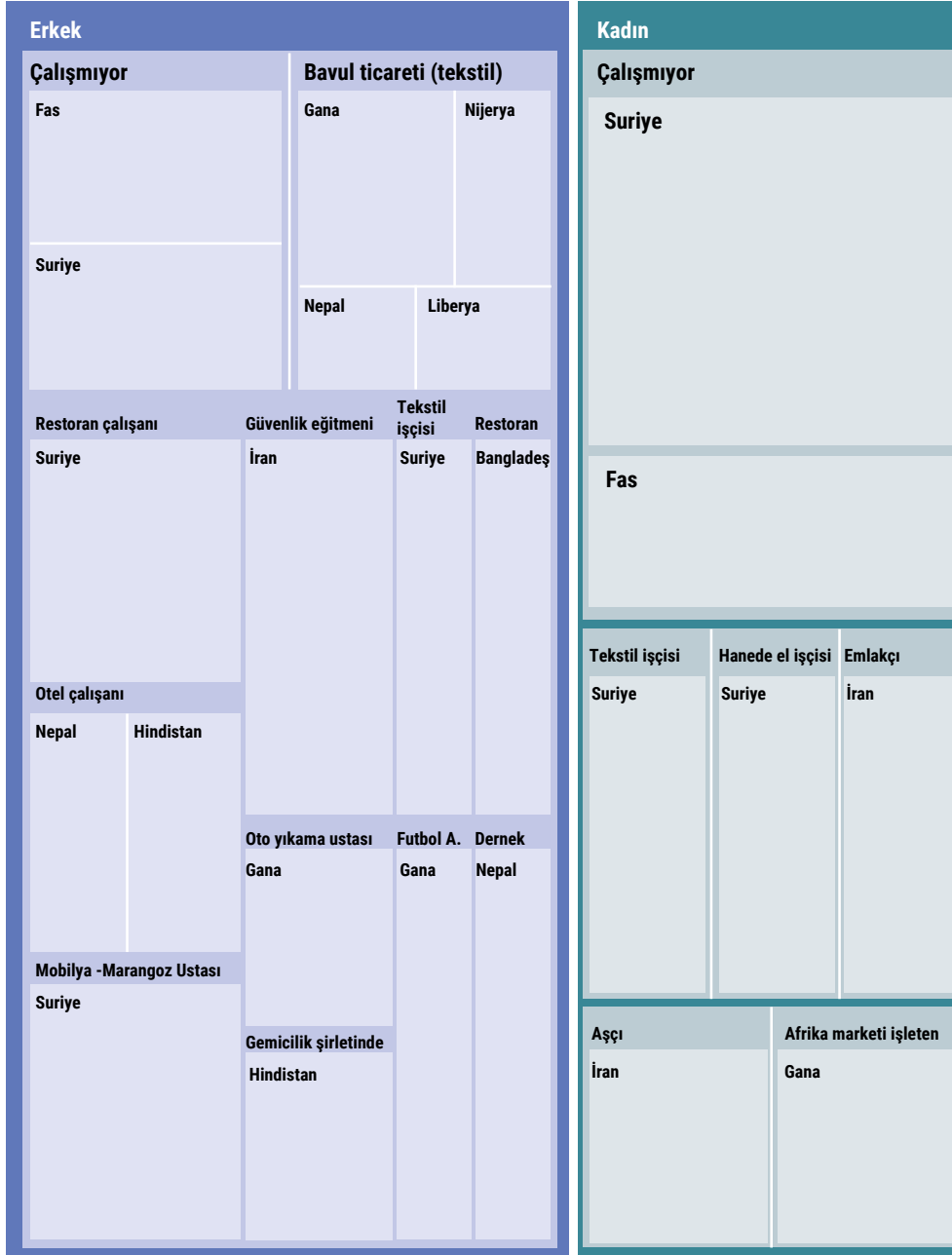
Kaynak: Ağaç harita, Nvivo 12 programında odak gruplara katılan göçmenlerin özniteliklerinin sınıflandırılması sonrasında, katılımcıların öz nitelikleri arasındaki örüntüleri irdelemek üzere proje ekibi tarafından analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir.

Şekil 4. Göçmenlerin cinsiyet temelinde Türkiye’de çalıştıkları işlerin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği



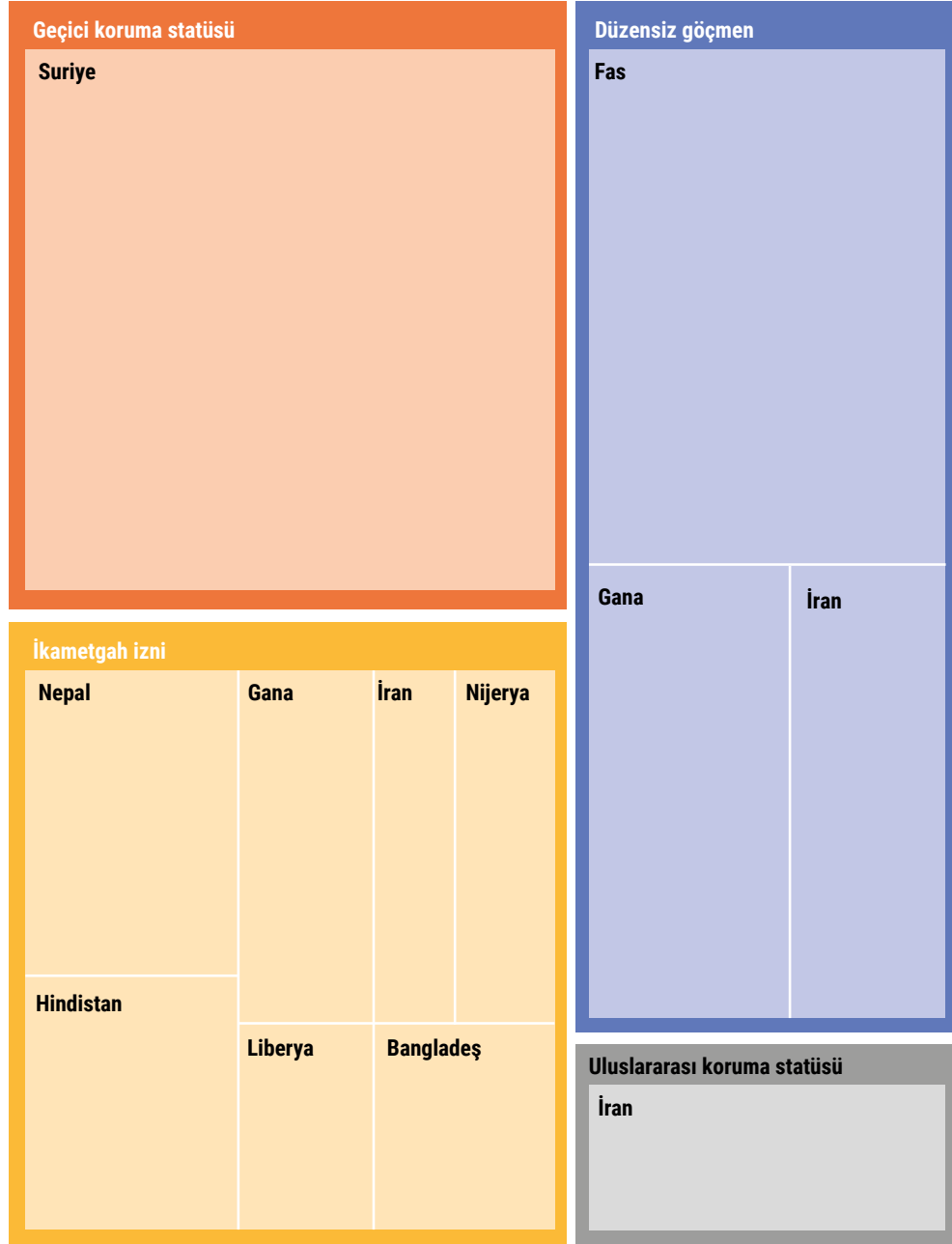
Kaynak: Ağaç harita, Nvivo 12 programında odak gruplara katılan göçmenlerin öz niteliklerinin sınıflandırılması sonrasında, katılımcıların öz nitelikleri arasındaki örüntüleri irdelemek üzere proje ekibi tarafından analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir.

Şekil 5. Göçmenlerin cinsiyet temelinde, Türkiye’de çalıştıkları işleri ve köken ülkelerinin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği



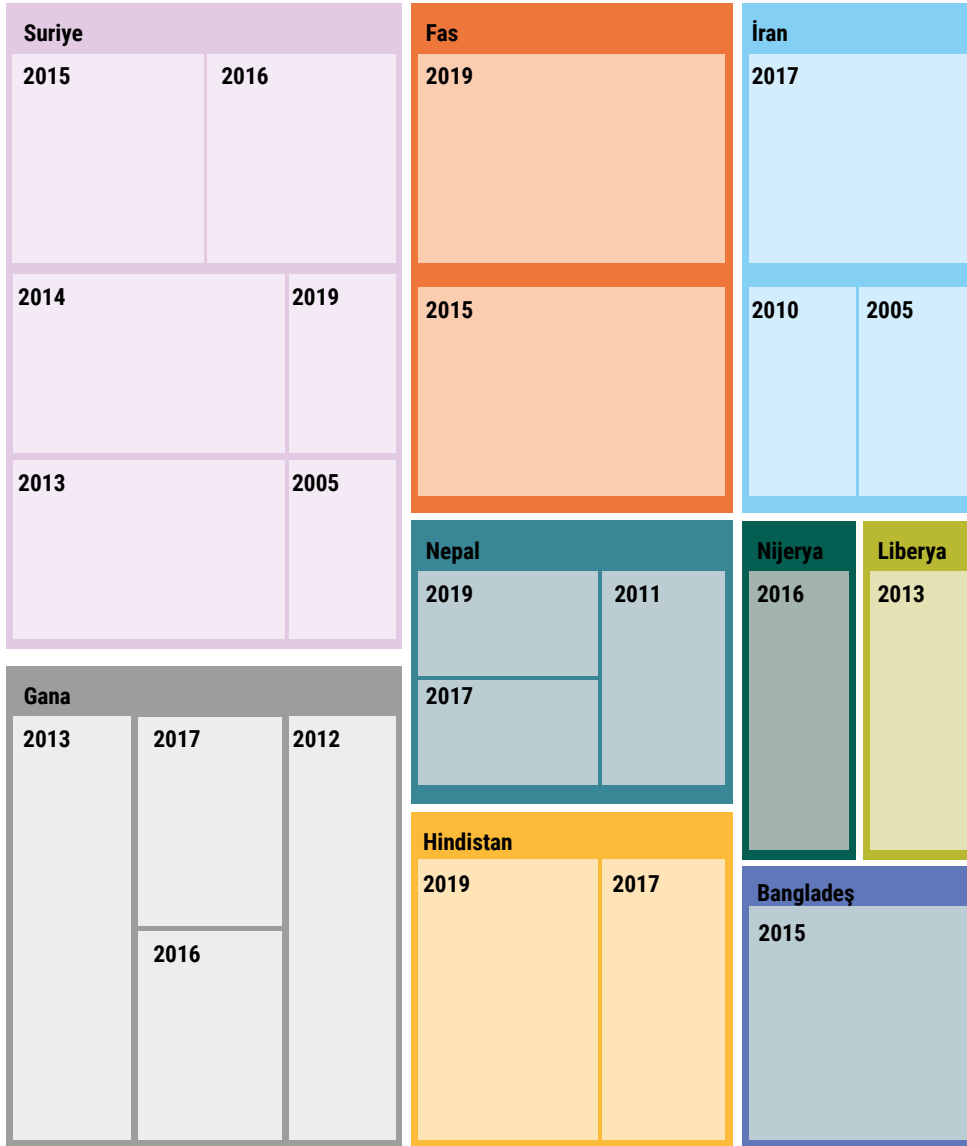
Kaynak: Ağaç harita, Nvivo 12 programında odak gruplara katılan göçmenlerin öz niteliklerinin sınıflandırılması sonrasında, katılımcıların öz nitelikleri arasındaki örüntüleri irdelemek üzere proje ekibi tarafından analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir.

Şekil 6. Göçmenlerin sahip oldukları statü temelinde köken ülkelerinin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği



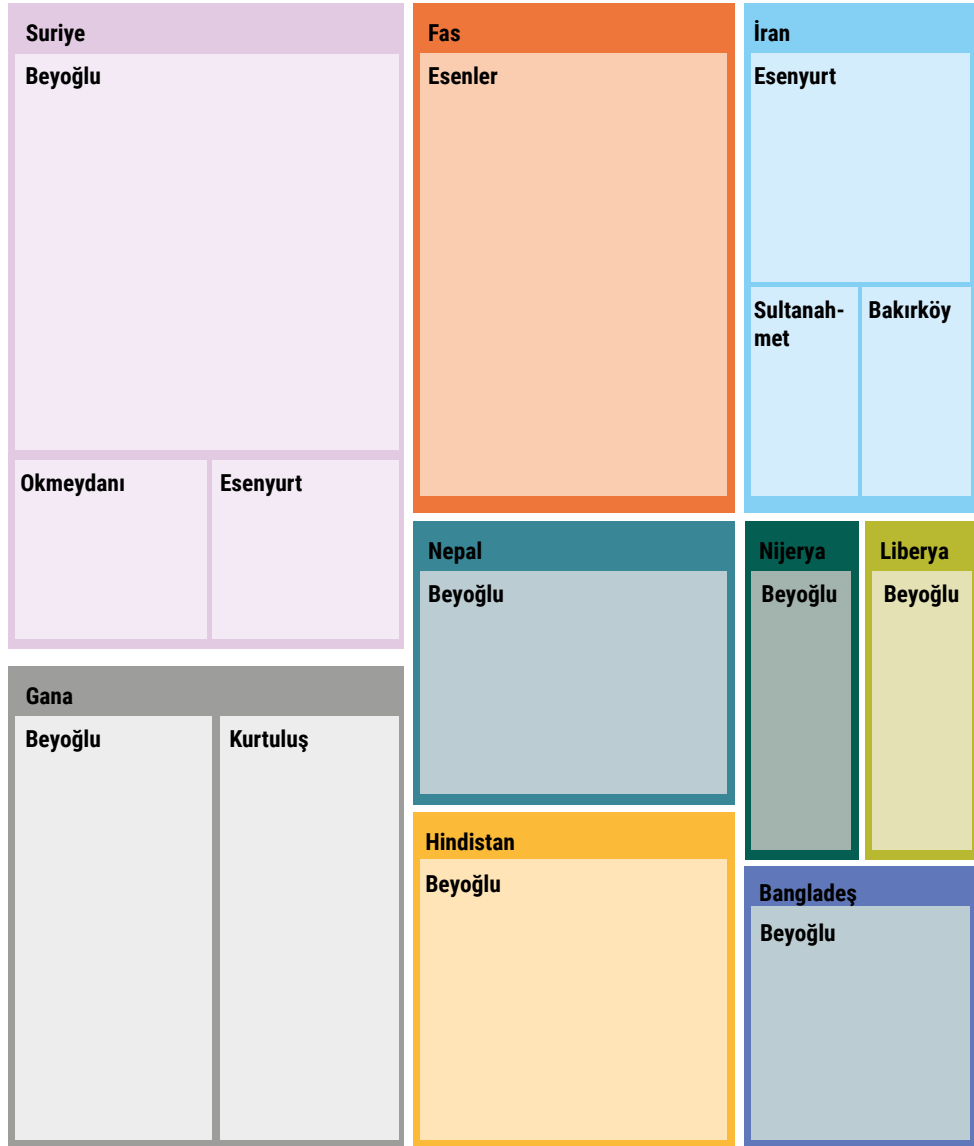
Kaynak: Ağaç harita, Nvivo 12 programında odak gruplara katılan göçmenlerin öz niteliklerinin sınıflandırılması sonrasında, katılımcıların öz nitelikleri arasındaki örüntüleri irdelemek üzere proje ekibi tarafından analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir.

Şekil 7. Göçmenlerin köken ülkeleri temelinde Türkiye'ye geliş tarihlerinin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği



Kaynak: Ağaç harita, Nvivo 12 programında odak gruplara katılan göçmenlerin öz niteliklerinin sınıflandırılması sonrasında, katılımcıların öz nitelikleri arasındaki örüntüleri irdelemek üzere proje ekibi tarafından analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir.

Şekil 8. Göçmenlerin köken ülkeleri temelinde Türkiye'de ilk yerleştikleri yerin dağılımını gösteren hiyerarşi grafiği



Kaynak: Ağaç harita, Nvivo 12 programında odak gruplara katılan göçmenlerin öz niteliklerinin sınıflandırılması sonrasında, katılımcıların öz nitelikleri arasındaki örüntüleri irdelemek üzere proje ekibi tarafından analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir.

Ek 3. Katılımcı Künyeleri

Mülakatlar ve Yuvarlak Masa Toplantıları

Muhtarlar

- 1) Bostan Mahallesi Muhtarı, Erkek, Derinlemesine Mülakat
- 2) Bülbül Mahallesi Muhtarı, Erkek, Derinlemesine Mülakat
- 3) Çukur Mahallesi Muhtarı, Erkek, Derinlemesine Mülakat
- 4) Kadı Mehmet Efendi Mahallesi Muhtarı, Erkek, Derinlemesine Mülakat
- 5) Müeyyetzade Mahallesi Muhtarı, Erkek, Derinlemesine Mülakat
- 6) Ömer Avni Mahallesi Muhtarı, Kadın, Derinlemesine Mülakat
- 7) Tom Tom Mahallesi Muhtarı, Kadın, Derinlemesine Mülakat

STK Temsilcileri, Gönüllüler ve Uzmanlar

- 8) STK 1: Erkek, Derinlemesine Mülakat
- 9) STK 1: Kadın, Derinlemesine Mülakat
- 10) Dayanışma İnisiyatifi Temsilcisi: Erkek, Derinlemesine Mülakat
- 11) STK 2: Kadın, Derinlemesine Mülakat
- 12) STK 3: Kadın, Derinlemesine Mülakat
- 13) STK 4: Kadın, Derinlemesine Mülakat
- 14) STK 5: Erkek, Derinlemesine Mülakat
- 15) Hekim, Kadın, Derinlemesine Mülakat
- 16) Hemşire, Kadın, Derinlemesine Mülakat
- 17) Uzman 1: Kadın, Yuvarlak Masa Toplantısı
- 18) Uzman 2: Kadın, Yuvarlak Masa Toplantısı
- 19) Uzman 3: Kadın, Yuvarlak Masa Toplantısı

Göçmenlerle Gerçekleştirilen Odak Gruplar

Araştırma kapsamında altı odak grup toplantısı gerçekleştirilmiştir. Katılımcı bilgileri göç edilen ülke, cinsiyet ve Türkiye'ye geliş tarihi verileriyle anonimleştirilmiştir.

Odak Grup 1: Suriyeli Erkekler 03.09.2021 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

- 20) Katılımcı 1: Suriyeli, Erkek, 2005
- 21) Katılımcı 2: Suriyeli, Erkek, 2016
- 22) Katılımcı 3: Suriyeli, Erkek, 2014
- 23) Katılımcı 4: Suriyeli, Erkek, 2019
- 24) Katılımcı 5: Suriyeli, Erkek, 2016
- 25) Katılımcı 6: Suriyeli, Erkek, 2015

Odak Grup 2: Faslılar 13.09.2021 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

- 26) Katılımcı 1: Faslı, Erkek, 2019
- 27) Katılımcı 2: Faslı, Erkek, 2019
- 28) Katılımcı 3: Faslı, Erkek, 2019
- 29) Katılımcı 4: Faslı, Kadın, 2015
- 30) Katılımcı 5: Faslı, Erkek, 2019

Odak Grup 3: Suriyeli Kadınlar 16.09.2021 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

- 31) Katılımcı 1: Suriyeli, Kadın, 2015
- 32) Katılımcı 2: Suriyeli, Kadın, 2013
- 33) Katılımcı 3: Suriyeli, Kadın, 2016
- 34) Katılımcı 4: Suriyeli, Kadın, 2015
- 35) Katılımcı 5: Suriyeli, Kadın, 2015
- 36) Katılımcı 7: Suriyeli, Kadın, 2013
- 37) Katılımcı 7: Suriyeli, Kadın, 2014

Odak Grup 4: Sahra altı Afrikalılar 23.10.2021 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

- 38) Katılımcı 1: Nijeryalı, Erkek, 2016
- 39) Katılımcı 2: Ganalı, Erkek, 2013
- 40) Katılımcı 3: Ganalı, Erkek, 2017
- 41) Katılımcı 4: Ganalı, Erkek, 2013
- 42) Katılımcı 5: Ganalı, Kadın, 2012
- 43) Katılımcı 6: Liberyalı, Erkek, 2013
- 44) Katılımcı 7: Ganalı, Erkek, 2016

Odak Grup 5: Asyalılar 04.11.2021 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

- 45) Katılımcı 1: Hindistanlı, Erkek, 2019
- 46) Katılımcı 2: Nepalli, Erkek, 2019
- 47) Katılımcı 3: Nepalli, Erkek, 2017
- 48) Katılımcı 4: Nepalli, Erkek, 2011
- 49) Katılımcı 5: Bangladeşli, Erkek, 2015
- 50) Katılımcı 6: Hindistanlı, Erkek, 2017

Odak Grup 6: İranlılar 04.11.2021 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

- 51) Katılımcı 1: İranlı, Kadın, 2005
- 52) Katılımcı 2: İranlı, Kadın, 2010
- 53) Katılımcı 3: İranlı, Erkek, 2017
- 54) Katılımcı 4: İranlı, Erkek, 2017

